

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DEKİ KONAKLAMA İSTATİSTİKLERİNİN İLLERE
GÖRE MEKÂNSAL ANALİZİ**

Mukaddes AKTÜRK
1430223003

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr. İsmail KERVANKIRAN

ISPARTA - 2017

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Mukaddes AKTÜRK
Anabilim Dalı	Coğrafya (Beşeri Coğrafya)
Tez Başlığı	Turizmde CBS kullanımı : Türkiye'de konaklama İstatistiklerinin illere göre Mekansal Analizi
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	Türkiye'de konaklama İstatistiklerinin illere göre Mekansal Analizi

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 30.05.2019 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;

OY BİRLİĞİ OY ÇOKLUĞU²

ile aşağıdaki kararı almıştır.

- Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez **KABUL** edilmiştir.
 Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin **DÜZELTİLMESİ**³ kararlaştırılmıştır.
 Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin **REDDEDİLMESİ**⁴ kararlaştırılmıştır.

TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Yrd. Doç. Dr. İsmail KERVANKIRAN	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Mustafa YAKAR	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Mustafa FETÜRK	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

¹Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

²OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³DÜZELTME kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 28-(4) Tezi hakkında DÜZELTME kararı verilen öğrenci sınav tarihinden itibaren en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezi aynı jüri önünde yeniden savunur.

⁴Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Türkiye’deki Konaklama İstatistiklerinin İllere Göre Mekânsal Analizi*” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

İmza

Mukaddes AKTÜRK

30.05.2017

AKTÜRK Mukaddes, “Türkiye’deki Konaklama İstatistiklerinin İllere Göre Mekânsal Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2017.

ÖZET

Dünya’da ve Türkiye’de bugün en önemli ekonomik sektörlerden biri olarak görülen turizmde meydana gelen zamansal ve mekânsal değişim, turizme daha stratejik bakma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik olarak büyümenin getirdiği sorumluluklarla, birlikte beklentilerde artmaktadır. Turistik mekânlar birer çekim gücü haline geldiğinden, kişilerin beklentilerini karşılayabilmek, aynı zamanda da yeniliklere ayak uydurmak gerekmektedir.

Turizm sektöründe yapılan yenilik ve düzenlemeler sadece bireylerin memnuniyetini sağlamak için değil, aynı zamanda bu alanda oluşabilecek sorunlara karşı etkin çözümler bulmamızı da faydalı olacaktır. Turizmde uygulanacak olan teknoloji ve bilgi sistemlerinin etkin kullanımı sonucunda, turizm talebinin hangi mekânda daha çok yoğunlaştığı ya da bu mekânlarda meydana gelen zamansal değişimin nasıl ve ne yönde olduğunu değerlendirmede en etkin araçlardan birisi CBS’dir. CBS aracılığı ile mekânsal alanlarda meydana gelen değişimin gözlemlenmesi ve yorumlanması turizm politikaları ve turizm planlaması uygulamaları da katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, işletme ve belediye belgeli tesislerde Türkiye’de illere göre konaklama sayılarının mekânsal dağılımı analiz edilmiştir. Veriler, Kültür ve Turizm Bakanlığıyla, TÜİK’ten elde edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda CBS aracılığıyla illere göre konaklama sayılarının zamansal ve mekânsal dağılımı haritalandırılmış ve turistik talebin, mekân ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Mekânsal analiz yöntemiyle konaklama sayılarının, zamansal ve mekânsal değişimleriyle birlikte, mekânsal kümelenme ve bu kümelenmedeki değişim süreci de ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Mekânsal Analiz, Konaklama.

AKTÜRK Mukaddes, “*Spatial Analysis Of Accommodation Statistics By Province In Turkey*”, Master’s Thesis, Isparta, 2017

ABSTRACT

As one of the most important economic sectors in Turkey and the world today, the temporal and spatial changes occurring in the tourism sector necessitates a more strategic investigation. High expectations are some of the responsibilities brought about by economic growth. As tourism destinations become more attractive, innovations in the sector are required to meet the expectations of people.

Innovations and regulations in the tourism sector will not only provide satisfaction to the individual, but also help us find effective solutions to the problems that may arise in this area. GIS is one of the most effective means of assessing how and where tourism demand is concentrated or whether the temporal change taking place in these places is the result of effective use of technology and information systems to be implemented in tourism. Observation and interpretation of the changes taking place in the spatial areas using GIS will also contribute to tourism policy and tourism planning applications.

In this study, the spatial distribution of certified business and tourism accommodation facilities according to provinces in Turkey was analyzed. The data was obtained from the Ministry of Culture and Tourism, as well as TURKSTAT. GIS was used to map the spatial and temporal distribution of the number of tourism accommodations by province. The spatial analysis methods revealed a spatial clustering and temporal changes in the distribution of the number of tourism accommodation.

Keywords: Tourism, Spatial Analysis, Accommodation.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
HARİTALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	4
ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
ARAŞTIRMANIN VERİ KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ	5
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	11
LİTERATÜR TARAMASI.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAM VE TANIMLAR

1.1. TURİZM, COĞRAFYA VE TURİZM COĞRAFYASI	22
1.2. TURİZMDE ARZ VE TALEPLER	28
1.2.1. Turizm Arzı.....	29
1.2.2. Turizm Talebi	31
1.2.3. Turizm Talebini Etkileyen Unsurlar	34
1.3. KONAKLAMA İŞLETMELERİ	35
1.3.1. Konaklama İşletmelerinin Genel Nitelikleri	36
1.3.2. Konaklama İşletme Türleri.....	37
1.4. COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ VE MEKÂNSAL ANALİZ.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TURİZM

2.1. TÜRKİYE'DE TURİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	44

2.1.1. Planlı Dönem Öncesinde Türkiye’de Turizm Politikaları (1923-1962).....	45
2.1.2. Türkiye’de Planlı Dönemde İzlenen Turizm Politikaları (1963- Sonrası)	46
2.2. TÜRKİYE’DE TURİZM İŞLETMELERİ.....	49
2.3. TÜRKİYE TURİZM TALEBİ.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1. TÜRKİYE’DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE MEKÂNSAL DAĞILIMI	63
3.1.1. Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerdeki Turizm Talebinin İllere Göre Mekânsal Dağılımı.....	63
3.1.2. Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerdeki Turizm Talebinin İllere Göre Mekânsal Dağılımı.....	72
3.2. TÜRKİYE’DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE ORTALAMA AĞIRLIK MERKEZİ	79
3.2.1 Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Ortalama Ağırlık Merkezi.....	79
3.2.2. Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Ortalama Ağırlık Merkezi.....	82
3.3. TÜRKİYE’DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE STANDART SAPMA ELİPSİ.....	85
3.3.1. Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Standart Sapma Elipsi	86
3.3.2. Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Standart Sapma Elipsi.....	89
3.4. TÜRKİYE’DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE MORAN I ANALİZİ .	92
3.5. TÜRKİYE’DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE KÜMELENME ANALİZİ.....	95
3.5.1. Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Kümelenme Analizi	96
3.5.2. Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Kümelenme Analizi	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	103
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	118

KISALTMALAR

UNWTO :Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü

TÜRSAB :Seyahat Acenteleri Birliği

DPT :Devlet Planlama Teşkilatı

TÜİK :Türkiye İstatistik Kurumu

CBS :Coğrafi Bilgi Sistemleri

Vd. :Ve Diğerleri

Vb. :Ve Benzer

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Mekânsal Analizin Çalışıldığı Yerli Kaynaklar.....	15
Tablo 2: Turizmde Mekânsal Analizin Çalışıldığı Yabancı Kaynaklar	17
Tablo 3: Turizm- Coğrafya İlişkisi	26
Tablo 4: CBS'nin Turizm Uygulamalarına Yönelik Fonksiyonel Özellikleri	42
Tablo 5: Türkiye’de 1980- 2015 Yılları Arasındaki İşletme ve Yatırım Belgeli Tesislerdeki Tesis- Oda- Yatak Sayısı Verileri.....	52
Tablo 6: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde İllere Göre Konaklama Sayılarının Moran I ve Z Değerleri	94
Tablo 7: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde İllere Göre Konaklama Sayılarının Moran I ve Z Değerleri	94

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: UNWTO, 2016 Dünya Turizm Hareketliliği Gösterimi	1
Şekil 2: Çalışma Yönteminin Aşamaları	7
Şekil 3: Mekânsal Analizin Çalışıldığı Bazı Alanlar.....	12
Şekil 4: Turizm ile İlgili Bazı Faaliyetler	24
Şekil 5: Turizmde Arz	29
Şekil 6: Turizmde Arz-Talep ve Sürdürülebilirlik İlişkileri	32
Şekil 7: Turizm Talebini Etkileyen Unsurlar	34
Şekil 8 : CBS ile Yapılan Analizler	40
Şekil 9: Turizm İşletme Belgeli Tesislerde 1980-2015 Yılları Arasındaki Yatak Kapasiteleri	53
Şekil 10: Turizm Yatırım Belgeli Tesislerde 1980-2015 Yılları Arasındaki Yatak Kapasiteleri	53

HARİTALAR LİSTESİ

- Harita 1:** Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Yabancı Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015) 65
- Harita 2:** Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Yerli Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015) 68
- Harita 3:** Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015) 70
- Harita 4:** Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (2000-2005-2010-2015) 77
- Harita 5:** Türkiye’de İllere Göre İşletme Belgeli Tesislerdeki Yabancı Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015) 80
- Harita 6:** Türkiye’de İllere Göre İşletme Belgeli Tesislerdeki Yerli Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015) 81
- Harita 7:** Türkiye’de İllere Göre İşletme Belgeli Tesislerdeki Toplam Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015) 81
- Harita 8:** Türkiye’de İllere Göre Belediye Belgeli Tesislerdeki Yabancı Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (2000-2005-2010-2015) 83
- Harita 9:** Türkiye’de İllere Göre Belediye Belgeli Tesislerdeki Yerli Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (2000-2005-2010-2015) 84
- Harita 10:** Türkiye’de İllere Göre Belediye Belgeli Tesislerdeki Toplam Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (2000-2005-2010-2015) 84
- Harita 11:** Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Yabancı Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (1980-1990-2000-2010-2015) 86
- Harita 12:** Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Yerli Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (1980-1990-2000-2010-2015) 87
- Harita 13:** Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Yerli Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (1980-1990-2000-2010-2015) 88

Harita 14: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Yabancı Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (2000-2005-2010-2015)	90
Harita 15: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Yerli Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (2000-2005-2010-2015)	91
Harita 16: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Toplam Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (2000-2005-2010-2015)	92
Harita 17: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Yabancı Konaklama Sayılarının Mekânsal Kümelenme Analizi (1980-2000-2010-2015)	96
Harita 18: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Yerli Konaklama Sayılarının Mekânsal Kümelenme Analizi (1980-2000-2010-2015)	97

ÖN SÖZ

Turizm, günümüzün en hızlı gelişen, bir o kadar da hızlı değişimin yaşandığı önemli sektörler arasında yer almaktadır. Hızla gelişen bu sektörde insanın zaman içerisindeki hareketliliği artmış, buna bağlı olarak turizm mekânlarının seçiminde değişiklikler oluşturmuştur. Meydana gelen bu değişimin izlenerek analiz edilmesi, ilerleyen süreç dâhilinde önem arz etmektedir. Dolayısıyla “*Türkiye’deki Konaklama İstatistiklerinin İllere Göre Mekânsal Analizi*”, konulu yüksek lisans tez çalışmamda, Türkiye’de işletme (1980-2015) ve belediye belgeli (2000-2015) tesislerdeki konaklama sayılarının illere göre mekânsal dağılımı analiz edilmiştir. Yapılan bu çalışmanın Türkiye turizminin zaman içerisinde geçirdiği süreçler hakkında bilgi sahibi olmamızın, yanı sıra turizm plan ve politikalarına da faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışma, mekânsal analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmeler yapılmıştır.

Çalışmanın belirlenmesinde beni yönlendiren, çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Yrd.Doç.Dr. İsmail KERVANKIRAN’a, lisans ve yüksek lisans hayatım boyunca her zaman destek olan bölüm başkanımız Prof.Dr.Kadir TEMURÇİN’e, farklı düşüncelere, çalışmalara yönelmemizi sağlayan ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç.Dr. Mustafa YAKAR’a ve beni her zaman motive eden bölümümüz araştırma görevlisi Mahinur KILIÇ’a ayrıca 4790-YL1-16 nolu proje numarası ile çalışmayı destekleyen Süleyman Demirel Üniversitesi BAP koordinatörlüğüne çok teşekkür ederim.

Bazen o kadar zorluklarla karşılaşsınız ki tam olarak ne yapacağınızı bilmezsiniz. İki seçenek vardır önünüzde: ya devam ederek sonucu göreceksiniz, ya da pes edip “Acaba devam etseydim ne olurdu?” gibi sorularla mücadele etmek zorunda kalacaksınız. Benim bu yol ayrımıdaki en büyük pusulam ailem oldu, yorulduğumda, artık gücümün kalmadığını hissettiğimde, kimi zamanda vazgeçmeyi düşündüğümde onlar benim en büyük motive kaynağım oldu. Özellikle de bu hayattaki en büyük kahramanım olan babamın hayallerimin peşinden gitmem için sarf ettiği çaba hiçbir cihazın göstermediği doğru yolu bulmamda yardımcı oldu.

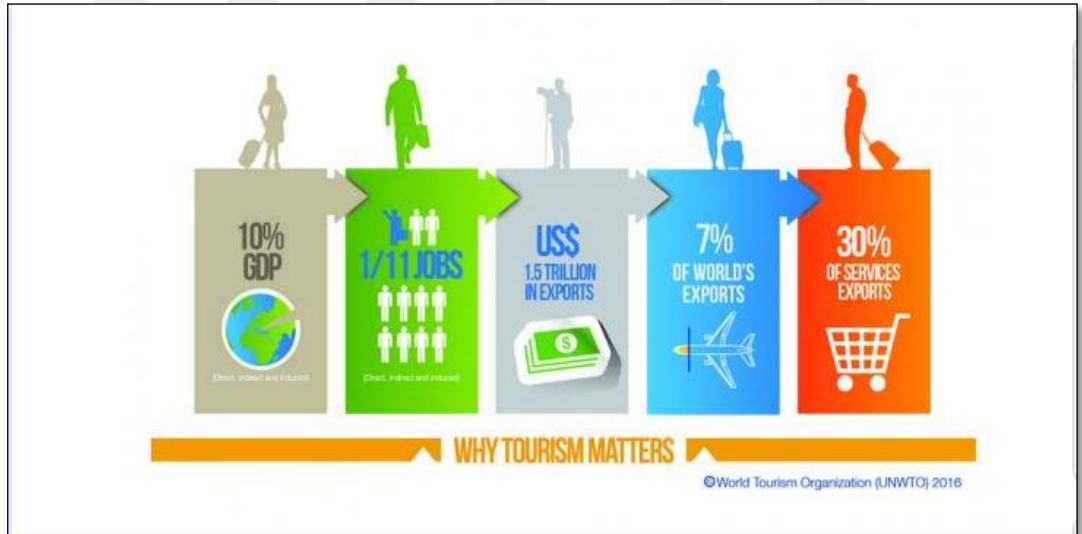
Bu zamana kadar hep yanımda olan ve “Kızım ben sana güveniyorum” sözünü duyduğumda olumsuz bütün her şeyi unuttuğum canım babam Ömer AKTÜRK’e, hala gözünde küçük bir kız çocuğu olarak kaldığım, yüreği güzel, elleri öpülesi annem Şengül AKTÜRK’e yeri geldiği zaman annem, yeri geldiğinde küçük kız kardeşim ve idolüm olan ablam Ayşegül ÖZASLAN’a, pamuk yürekli, yakışıklı ve beni hep merak eden erkek kardeşlerim Ünal ve Önder AKTÜRK’e, kan bağımlı olmadığım halde, hep yanımda ve en büyük destekçilerim, Isparta’da edinmiş olduğum kardeşlerim Tuna ÇARKI ve Gökhan ÇEKİÇ’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mukaddes AKTÜRK

GİRİŞ

Geçmiş yıllarda turizm, insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirdikleri bir faaliyetken, zamanla eğlenme, dinlenme ya da merak faktörünün etkili olmasıyla birlikte birçok değişime uğrayarak, dünyanın en önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında; günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin, ekonomisinin hala turizme dayalı olması gösterilebilir. Ekonomide turizmin bu kadar önemli bir yere sahip olması, ülkeler arasında rekabeti arttırmış ve elde edikleri kazancın daha fazlasına ulaşma isteğini oluşturmuştur.

Urry (2009), turizmin bu kadar önemli bir endüstri olmasının ancak büyük bir ölçekte bakılarak anlaşılacağını söylemiş ve şöyle belirtmiştir; her yıl, 1950'lerde 25 milyon turiste karşılık, uluslararası yolcu varışları 698 milyona çıkmıştır. Bunun 2010 yılına kadar 1 milyara, 2020 yılına kadar da 1,6 milyara ulaşılacağı tahmin edilmektedir (WTO, 2000).

Şekil 1: UNWTO, 2016 Dünya Turizm Hareketliliği Gösterimi

2016 Dünya turizm örgütünün raporuna bakıldığında ise, bu tespitleri doğrular nitelikte olduğunu görülmektedir. Turizmin dünyada gayri safi yurt içi hasılanın %10'luk kısmını, iş istihdamında her 11 işten birinin turizm sektörüne bağlı olduğunu, dünya ekonomisine dolar olarak 1,5 trilyonluk ihracat sağladığını, dünya ihracatının %7'lik dilimini oluşturduğunu ve son olarak ihracat servisinin %30'luk kısmını

sağlayan, sürekli kendini yenileyerek hızlı bir ilerleme kaydeden ve birçok alanı içerisinde bulunduran bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1).

Dünya ekonomisinde en hızlı gelişen sektörlerden biri haline gelen turizm sektörü, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak görülmektedir. Turizm sektörünün milli gelire olan katkısının yanı sıra, sağladığı döviz geliri ile dış açıkların giderilmesi ve ödemeler bilançosunun iyileştirilmesi yönündeki özelliğiyle de ülke ekonomisi açısından önemli rol oynamaktadır. Turizm, yeni istihdam olanakları yaratma özelliği ile işsizlik oranının yüksek olduğu ülkeler açısından önemli bir sektör konumundadır. Türkiye açısından aktif dış turizm özellikle 1980'li yıllardan itibaren önemli bir gelişme göstermiştir (Yavuz, 2006). 1980'lerden günümüze doğru bakıldığında ise, hem gelen turist sayısı, hem de turizm geliri bakımından Türkiye turizminde meydana gelen, değişim ve gelişim göze çarpmaktadır. Turizmdeki bu büyüme sonucunda, turizm işletmelerinde, turistlerin memnuniyeti konusundaki hassasiyet, konaklama koşullarındaki uygun şartlar, turistik tesislerdeki kalite vb. konularda turistlerin daha iyi bir tatil geçirmesi için, uygun bir ortam oluşturulmaya çalışılmaktadır. Tüm bunlar ve Yavuz (2006)'un değerlendirmeleri de göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde turizmin payının fazla olduğu ve aynı zamanda turizmin yeni istihdam olanakları sağlamasıyla da bu payın giderek artacağı söylenebilir. Gerek pazarlama, ulaşım, konaklama, sosyo-kültürel ve çevresel alanları etkilemesi, gerekse bu alanlarda meydana gelen değişimlerden etkilenmesi, turizmi; tüketebilen, üretebilen, aynı zamanda da yeniden değerlendirebilen bir sektör olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Bununla birlikte turizm olayı, insanın mekân içinde hareketi ve bir yönden de mekân ile karşılıklı ilişkilerini içermektedir. Seyahat etme insanların diğer hayati fonksiyonlarının yanında yer almaya başlamıştır. Coğrafyacılar da bu gelişmeye paralel olarak turizm konusuna eğilmişlerdir (Toskay,1989). Çünkü turistik faaliyetler coğrafi yapılar üzerinde meydana gelmektedir. Dolayısı ile coğrafi yapı ve bu yapı üzerindeki varlıklar turizm türleri ve faaliyetleri açısından belirleyici olmaktadır. Bu nedenle bilinmeleri de önemlidir (Başaraner, 1997).

Kozak (2006), bölgelerin, coğrafi yapı ve özelliklerini, iklim durumunu, doğal faktörleri ve beşeri kaynakları inceleyen bir bilim dalı olan coğrafyanın, bir mekânın içinde oluşan ve mekânla sıkı ilişkisi bulunan turizm olayı ile yakından ilgili olduğunu

belirtmiş ve bu iki bilim arasındaki yoğun ilişkinin, “turizm coğrafyası” adı altında bir alt disiplinin gelişmesine yol açtığını söylemiştir. Turizmin mekâna yayılış özellikleri, mekân üzerindeki etkileri, ortaya çıkan turistik alan ve bölgelerin tespiti ve gruplandırılması, arazinin kullanım kapasitesinin belirlenmesi için ölçümlerin araştırılması ve korunması ile ilgili önlemlerin alınmasının, coğrafyacıların ilgi alanı içerisinde olduğunu vurgulamıştır. Toskay (1989) ise, coğrafyanın, turizm olayını sadece durağan bir şekilde ele almadığını, gelecekteki muhtemel gelişmelere göre mekân ve araziye yönelecek talebi de dikkate alan çalışmaların arttığını belirtmiş ve turizm talebinin devamlı artmasının beraberinde çözüm bulunması gereken önemli problemleri de getirdiğini söylemiştir.

Söz gelimi, insanların tatil mekânlarındaki araziye çok fazla kullanmaları beraberinde birçok sorunu da meydana getirmektedir. Eğer bu sorunlara karşılık gerekli önlemler alınmazsa, devamında kartopu gibi büyüyen başka problemlere neden olabilir. Bu açıdan, turizmin mekâna yayılış özellikleri, insan-mekân etkileşimi sonucunda ortaya çıkan etkilerin ele alınması ve bunlara çözüm üretilmesinde coğrafya oldukça önemli bir konuma sahiptir. Ancak günümüzde turizm çalışmalarında, genellikle mekân ile coğrafya arasındaki ilişkiyi göz ardı ederek bakılmakta, ya da çok az kişi bu ilişkiyi göz önünde bulundurarak değerlendirme yapmaktadır. Turizmi, coğrafi bakış açısıyla değerlendirmek, olayların iç yüzünü anlamamızı sağlayacak ve turizmin en önemli unsurlarından biri olan mekânda meydana gelebilecek tehditlere karşı önlemler almamızı kolaylaştıracaktır.

Çalışmada, Türkiye’de illere göre işletme belgeli (1980-2015) ve belediye belgeli tesislerdeki (2000-2015) turizm talebinin, yıllara göre mekânsal dağılımı analiz edilmiştir. Geçen süreçte, illere göre mekânsal kümelenmelerin ve turizm talebinin yıllara göre değişimi değerlendirilmiştir. Toplam 4 bölümden oluşan tezin ilk bölümünü kavramsal çerçeve oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikle, turizm, coğrafya, turizm coğrafyası, konaklama ve mekân tanımların üzerinde durulmuş, daha sonra aralarındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır, ardından mekânsal analiz yöntemine değinilmiştir. Mekânsal analiz yönteminin niçin turizm çalışmalarında kullanılması gerektiği açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünü, Türkiye turizmi ve genel özellikleri oluşturmaktadır. Türkiye’deki turizmin tarihsel gelişimi açıklanarak, turizmindeki arz-talep ilişkileri ve Türkiye’deki turizm işletmelerinin genel özelliklerinden

bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde, bulgular kısmına yer verilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı TUIK ve TÜRSAB'dan elde edilen belediye ve işletme belgeli konaklama tesislerindeki verileri kullanarak, çizilen haritalarda turizm talebinin zaman içerisindeki değişimini gösterilmiştir. Böylece Türkiye'de illere göre konaklama sayılarında meydana gelen zamansal ve mekânsal değişim haritalar yardımıyla değerlendirilerek, yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgulara dair genel bir değerlendirme yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Türkiye'de, turizm sektöründe zaman içerisinde bazı değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişimin, geçmişten günümüze doğru nasıl bir farklılık gösterdiğinin belirlenmesi, ilerleyen süreçlere dâhil belirli bir fikre sahip olmamızı sağlayacaktır. Bu amaçlarla çerçevesinde Türkiye'de illere göre konaklama sayılarından yola çıkarak yanıtlar alınacak başlıca sorular şunlardır;

- Türkiye'de illere göre turizm talebinin mekânsal dağılımı nasıldır?
- Türkiye'de illere göre konaklama sayılarında mekânsal kümelenme var mıdır? Varsa hangi mekânlarda gerçekleşmiştir?
- Türkiye'de illere göre konaklama sayılarının işletme ve belediye belgeli tesislerindeki mekânsal dağılımında meydana gelen benzerlik ya da farklılıklar nelerdir?
- Türkiye'deki turizm talebinin mekânsal dağılımı yıllara göre farklılık gösteriyor mu?
- Türkiye'de illere göre konaklama sayılarında zamansal ve mekânsal dağılım ve yayılım nasıl bir değişim ve dönüşüme neden olmaktadır?
- Türkiye'de turizm talebinin zaman ve mekânsal dağılımında ülkenin içinde bulunduğu ekonomik, siyasal ya da sosyal süreçlerin etkisi olmuş mudur?
- Kalkınma Planları ve 2023 Turizm Stratejisi ile Türkiye'de turizmin gelişimine dair belirlenen hedefler gerçekleştirilmiş midir?
- Türkiye'de turizm talebinin mekânsal dağılımında bölgeler arasındaki farklılıklar nasıldır ve ne yönde değişim göstermiştir?

ARAŞTIRMANIN AMACI

Turizm, günümüzün en hızlı gelişen, bir o kadar da hızlı değişimin yaşandığı önemli sektörler arasında yer almaktadır. Hızla gelişen bir sektörde, insanların da beklentileri zamanla değişmekte ve buna bağlı olarak da gidilecek mekânın seçimi yapılırken, çeşitli faktörler önemli olmaktadır. Bazen bir mekânın seçiminde, deniz-kum-güneş gibi faktörler etkili olurken, bazen oranın kültürel yapısı ya da doğal güzellikleri turistik mekânları daha çekici hale getirmektedir. Çekicilik oluşturan mekânlar aynı zamanda sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel birçok değişime de neden olmaktadır. Her güzel şeyin getirdiği olumlu sonuçlar gibi bazı olumsuz koşullarda beraberinde gelmektedir. Bu olumsuz sonuçların neler olduğu ya da nelere sebep olacağının belirlenmesi, ilerde kartopu gibi büyüyecek diğer sorunların önüne geçilmesinde faydalı olacaktır.

Türkiye’de turizm çalışmalarında, mekânsal veri analiz tekniği çok fazla kullanıma sahip değildir. Mekânsal analiz tekniği kullanılarak çalışılmış farklı alanlarda birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de mekânsal istatistik kullanılarak iller bazında turizm talebinin analizi ile ilgili herhangi bir çalışmanın olmaması, temel motivasyon kaynağımızı oluşturmaktadır. Dolayısı ile bu çalışmanın amacı; Türkiye’de illere göre konaklama sayılarının zaman içerisindeki değişimini mekânsal analiz yönteminden faydalanarak açıklamaya çalışmaktır. Türkiye’nin bu zamansal süreç içerisinde geçirdiği değişim ile turizm arasındaki ilişki kurularak, günümüzde turizm talebinin hangi mekânlarda daha çok yoğunlaştığı belirlenmek istenilmiştir.

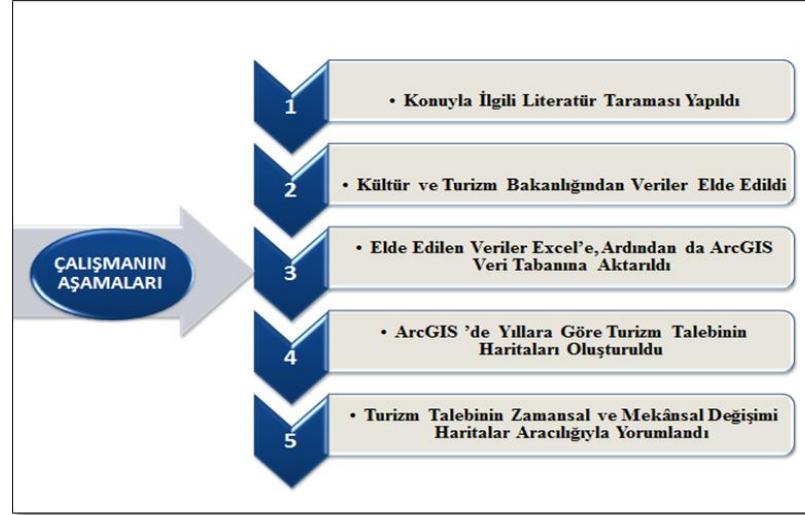
ARAŞTIRMANIN VERİ KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ

Mekânsal analizlerin, giderek hayatımızda önemli bir yer etmesi ve birçok sorgulama yöntemine sahip olması nedeniyle günümüzde farklı alanlarda aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Harvey (2012), mekânsal analiz çalışmalarının mekânın etkili bir şekilde idare edilebilmesinin yanı sıra pek çok kurumun (devlet, ordu, adalet vs.) sürdürmekte olduğu çalışmalar için de önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu yönden CBS birçok özelliği bünyesinde bulunduran ve analiz eden önemli bir araçtır. CBS’nin bilgileri depolanma, üzerinde işlemler yapma ve birden fazla özelliği bünyesinde bulundurması, etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır.

CBS çok karmaşık görünen verilerin kolayca düzenlendiği bir programdır. Birden fazla özelliğin bir arada bulunduğu haritalar, CBS yoluyla kısa sürede oluşturulabilir. Çizilen haritalar, turizm mekânlarındaki değişimin öncesi ve sonrası arasındaki farkın görülmesinde yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda dinamik yapısıyla da zaman içerisinde meydana gelen coğrafi-mekânsal etkileşimi göz önünde bulundurarak doğru değerlendirme yapılmasını sağlayacaktır.

Coğrafya; mekânsal, saha çalışmaları, insan ile çevre ve yer bilimi geleneği olan bir bilim dalıdır. Mekânsal gelenek, ilk başlarda batı coğrafyasında hâkim olarak kullanılmaya başlanmış daha sonra ise, olayların mekândaki birçok unsurla ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılması, mekânsal analizle ilgili çalışmalara daha çok önem verilmesini sağlamıştır. Coğrafyada mekânsal geleneğin ortaya çıkmasında, mekânsal olay ve olguların mekânsal olarak yönünün tanımlanması ve haritalama yoluyla gösteriminin coğrafyaya çok büyük katkısı olmuştur (Arı, 2003).

Çalışmada coğrafyanın 4 geleneğinden biri olan, mekânsal gelenekten faydalanarak Türkiye'nin illere göre turizm talebinin mekânsal dağılımına yer verilmiştir. İşletme belgeli tesisler (1980-2015) ile belediye belgeli tesislerde (2000-2015) konaklayan yerli-yabancı ve toplam turist sayılarına ilişkin veriler Kültür ve Turizm Bakanlığı ile TÜİK'ten alınmıştır. Elde edilen verilerin hepsi Excel'e girilmiş oradan da CBS veri tabanına aktarılmıştır. İlk olarak işletme belgeli tesislerdeki 1980-2015 yılları arasında konaklayan turist sayılarının (yabancı, yerli ve toplam) illere göre mekânsal dağılımını belirlemek için, onar yıllık aralıklarla haritaları oluşturulmuştur. ***Ardından Ağırlıklı Ortalama Merkezi, Standart Sapma Elipsi (Standart Deviation Ellipse), Mekânsal Otokorelasyon Analizleri (Moran's I, LISA)*** yapılmıştır. Daha sonrasında aynı işlemler 2000-2015 yılları arasındaki belediye belgeli tesislerdeki konaklayan turist sayılarını öğrenmek için uygulanmıştır. Ancak burada verilerden beşer yıllık aralıklarla faydalanılmıştır. Son olarak elde edilen haritalar üzerinde bazı değerlendirmeler yapılmış ve böylece turizm talebinin mekânsal dağılımının, yıllara göre değişim gösterip göstermediği değerlendirilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Çalışma Yönteminin Aşamaları

Coğrafi objelerin mekânsal deseni, yeryüzünde hüküm süren fiziki ya da kültürel süreçlerin bir sonucu olup coğrafi objelerin neden ve nasıl dağıldığını ortaya koymaktadır (Lee ve Wong, 2000; Kervankıran 2015). Bu doğrultuda çalışmada kullanılan *Mekânsal Analiz Yöntemleri* şunlardır;

Mekânsal Dağılım Analizi; Merkezi dağılım ölçümlerindeki veriye eğer mekânsal boyutu eklenirse merkezi dağılım mekânsal yönüyle analiz edilmiş olur. İki boyutlu mekânsal bilgilerin oluşturan mekânsal istatistiklerin analizleri genel olarak geoistatistik olarak adlandırılmaktadır (Sandal vd., 2003). Mekânsal istatistik, mekânsal süreçleri, mekânsal dağılımı ve mekânsal ilişkilerin analizini yapabilmeyi sağlamaktadır. Mekânsal dağılımın merkezi eğiliminin belirlenmesi, dağılım paterninin tanımlanması veya tiplendirilmesi, dağılımın toplanma/ayırışma düzeylerine göre kümelenmesi gibi analizler mekânsal istatistikle yapılabilmektedir. İstatiksel analizlerin mekânsal boyutta uygulanabilirliğini sağlayan mekânsal istatistik, coğrafi bilginin analizi kadar anlaşılmasına, çözümlenmesine, özetlenmesine ve gösterimine yeni boyutlar kazandıracaktır (Yakar, 2011). Bu sayede, Türkiye'de konaklama sayıları ile mekânsal ve zamansal dağılım arasında ilişki kurularak, zaman içerisinde turizm talebinde meydana gelen değişimin açıklanması kolaylaşacaktır.

Mekânsal analizlerde kullanılan eğilim ölçülerinden birini, *Ortalama Merkez* oluşturmaktadır. Ortalama merkez, mekânsal dağılımın veya paternin çekim merkezi olarak kabul edilir. İstatiksel analizde veri setinin aritmetik ortalaması mekânsal

verilerde iki boyutlu düzlemde (X-Y) verilen noktaların veya alanın ortalama merkezi olarak hesaplanır. Eğer verilen noktaların düzlemdeki dağılımları belli değerlerle ağırlıklandırılarak ortalama merkez hesap edilirse böylece ağırlıklandırılmış veriye göre **Ağırlıklı Ortalama Merkezleri** belirlenmiş olur (Sandal vd., 2003; Kervankıran,2015). Bu veri turizme uyarladığında turizmin ortalama merkezleri elde edilir (Sandal vd., 2003; Kervankıran, 2015). Şu formülle hesaplanır (Plane ve Rogerson, 1994).

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n P_i x_i}{\sum_{i=1}^n P_i} \quad \bar{y} = \frac{\sum_{i=1}^n P_i y_i}{\sum_{i=1}^n P_i}$$

x ve y = ortalama merkezin koordinatı

Pi= i noktasına ait lokasyonun turizmi

xi ve yi = i noktasının koordinat değeri

Mekânsal istatistikte, mekânsal yayılımın ölçülmesi için sıklıkla kullanılan iki yöntem **Standart Mesafe** ve **Standart Sapma Elipsidir** (Çubukçu, 2015). Mekânsal istatistikte standart mesafe, klasik istatistikteki standart sapmaya karşılık gelmektedir. Standart sapma tam olarak, ortalama ile sapmanın farkının karelerinin toplamının kareköküdür (Lee ve Wong, 2001; Kervankıran, 2015). Gözlemin konumu ortalama merkezden ne kadar uzak ise ölçüte etkisi katlanarak büyür. Bunun nedeni, formülasyonda gözlem ile ortalama arasındaki farkın mutlak değeri yerine karesinin kullanılıyor olmasıdır (Pal, 1998; Kervankıran, 2015).

Standart Sapma Elipsi (Standart Deviation Ellipse) mekânsal dağılışın dokusuyla ilgili sonuçlar üretir ve yayılmanın derecesini ortaya koymaktadır. Elipsin boyutu ve şekli dağılışın derecesini verirken, eksen pozisyonları da konaklamanın mekân üzerindeki yönelim özelliklerini ortaya koymaktadır (Gürbüz ve Karabulut, 2010). Yayılımın yönü ve şekli standart sapma elipsi ile ölçülür. Standart sapma elipsinde belirlenmiş olan ortalama merkeze göre nokta dağılımının yayılımı ve bunun zamanla değişimini ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'deki il merkezleri konaklama sayılarına göre ağırlıklandırılırsa, konaklamanın dağılımı ağırlıklandırılmış olarak

standart sapma elipsi elde edilir ki, bu da yayılımın yoğun olarak ne yönde geliştiğini verir. Eğer zamanla konaklama birbirine yakın ve az sayıda ilde toplanmış ise standart sapma elipsi daralırken, aksi durumda tam tersi ortaya çıkacaktır (Kervankıran, 2015; Yakar, 2011). Standart sapma elipsi aşağıdaki formül kullanılarak hesap edilmiştir (Gürbüz ve Karabulut, 2010).

$$S_x = \sqrt{2x \frac{\sum \{(X_i - \bar{X}) \cos \theta - \sum (Y_i - \bar{Y}) \sin \theta\}^2}{N - 2}}$$

$$S_y = \sqrt{2x \frac{\sum \{(X_i - \bar{X}) \sin \theta - \sum (Y_i - \bar{Y}) \cos \theta\}^2}{N - 2}}$$

SX= X eksenini

SY= Y eksenini

Q = elips oryantasyonunu göstermektedir.

Mekânsal Kümeleme Analizi ise, bir araştırmada incelenen birimleri aralarındaki benzerliklerine göre belirli gruplar içinde toplayarak sınıflandırma yapmayı, birimlerin ortak özelliklerini ortaya koymayı ve bu sınıflar ile ilgili genel tanımlamalar yapmayı sağlayan bir yöntemdir (Şahin ve Hamarat 2002). Kümeleme analizi, nispeten homojen olan grup veya kümelerin gözlemlerini tek parça olarak birleştirmek için kullanılan bir tekniktir (Sharma 1996).

Kümeleme analizi, bir araştırmada incelenen birimleri aralarındaki benzerliklerine göre belirli gruplar içinde toplayarak sınıflandırma yapmayı birimlerin ortak özelliklerini ortaya koymayı ve bu sınıflar ile ilgili genel tanımlamalar yapmayı sağlayan bir yöntemdir (Darçın, 2006). Kümeleme analizi gözlemler arası kümelendirme, değişkenler arası sınıflandırma ya da gözlemlerin ve değişkenlerin bir arada sınıflandırılmasını amaçlar (Çelik vd., 2000).

Mekânsal kümeleme test yöntemleri; bir yerleşik alanda/coğrafi bölgede olguların mekânsal dağılımını inceleyen ve uygun test yöntemleri ile olguların kümelenmesi hakkında araştırmacıya bilgi sunan yöntemlerdir (Özgür, 2008).

Genel anlamda global testler bölgede homojenliği araştırırken, lokal testler aykırı durumları yani heterojenliği tespit etmeye çalışır (Karabulut, 2003).

Moran I İndeksinde elde edilen değerlerle göre genel bir sonuca varılmaktadır. Eğer değer +1'e yaklaşıyorsa pozitif bir korelasyon, yani anlamlı bir kümelenmenin hakim olduğu söylenebilirken, -1'e yaklaşıyorsa dağılımda anlamlılığın olmadığı, mekanda rastgele bir dağılım gösterildiğini ortaya çıkarmaktadır (Erdoğan, 2009). Morans I indeksi sonucuna bağlı olarak araştırma alanının tamamında, dağılımın çevresindeki üniteleri ile birlikte ele alındığında mekâna bağlılık düzeyi tespit edilebilmektedir. Şu formülle hesaplanmaktadır (Rogerson, 2001).

$$I = \frac{n \sum_i^n \sum_j^n w_{ij} (y_i - \bar{y})(y_j - \bar{y})}{(\sum_i^n \sum_j^n w_{ij}) \sum_i^n (y_i - \bar{y})^2}$$

w_{ij} = i ve j noktaları arasındaki mekânsal yakınlığı göstermektedir.

Çalışmada, **Global ve Lokal Analizlerden** yararlanılmıştır. Böylece Türkiye'de konaklama sayılarının zaman içerisinde meydana getirdiği değişimler, Türkiye genelinde nasıl bir kümelenme olduğuna dair, *Global Analizler* ile değerlendirirken, özelinde kümelenmenin olduğu bölgeler ve yakın çevresi hakkında *Lokal Analizler* yardımıyla bilgiler elde edilmiştir.

Mekânsal analiz yöntemi, turizmin mekânsal dağılımını, Türkiye'nin zaman içerisinde geçirdiği süreçlerle ilişkilendirerek analiz yapılmasını sağlamaktadır. Böylece Türkiye'de turizmin, mekânsal dağılımı belirlenerek üzerinde analizler yapılmasını kolaylaştıracaktır. Çalışmada ilk olarak Türkiye'deki konaklama sayılarının zaman içerisinde nasıl bir değişim gösterdiği, mekânsal dağılım analizi ile belirlenmiştir. Ardından Türkiye'deki turizm talebinin nasıl ve ne yönde gelişim gösterdiği standart sapma elipsi ile değerlendirilmiş ve son olarak Türkiye'nin geneli ve özelinde turizm talebinin kümelenme gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Moran I ve Anselin Lokal analizlere tabii tutulmuştur. Tüm bu analizler ArcGIS 10,2 programından Arc Toolbox butonun içerisinde yer alan *Mekânsal İstatistik* teknikleri içinde yer alan diğer

araç setinden yararlanarak oluşturulmuş ve çizilen tematik haritaların zaman içerisinde gösterdiği değişim değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

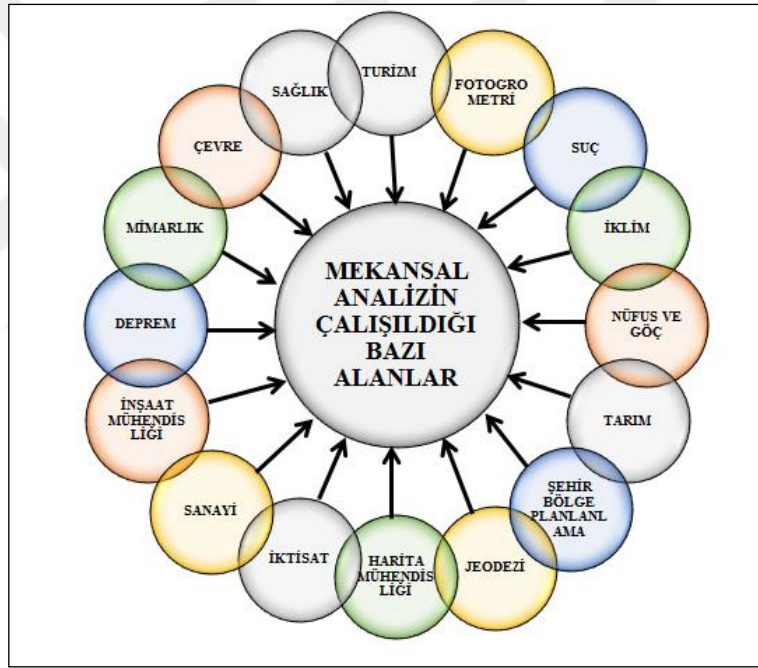
Çalışmada, Türkiye'deki işletme ve belediye belgeli konaklama tesislerindeki yerli-yabancı ve toplam turist sayılarının kullanıldığı Kültür ve Turizm bakanlığından alınan ikincil verilerden yararlanılmıştır. Turizm bakanlığınca belge verilen işletme belgeli tesislerdeki istatistikler sürekli olmasına rağmen, belediye belgeli tesislerdeki veriler sağlıklı ve düzenli tutulmamaktadır. Bu nedenle belediye belgeli tesislerde kullanılan verinin güvenilirliği ve eksikliği söz konusudur. Konaklama tesislerde tutulan verinin daha kapsamlı ve detaylı olması, tesislerinin hangi amaca (dinlenme, eğlenmek, geçici süre faydalanma) hizmet etmek için kullandığı ve nerede hangi turizm türünün hâkim olduğunun belirlenmesinde faydalı olacaktır. Türkiye'de işletme belgeli tesislerde zamana ve mekâna bağlı değişimler 1980-2015 yıllarındaki veri kaynaklarından oluşturulmuştur. Belediye belgeli tesislerdeki turizm talebine ilişkin 1980-2000 yılları arasındaki veriler eksik olduğundan, 2000-2015 yılları verisi kullanılmıştır. Bu yüzden belediye belgeli tesislerdeki turizm talebinin 2000 sonrası mekânsal dağılımı, değişimi ve kümelenmesi değerlendirilmiştir. Aynı zamanda çalışma, Türkiye'de ilçe bazında çalışılmak istenmiş, ancak ilçe verilerinin eksik olması ve zaman süresinin sınırlı nedeniyle iller bazında mekânsal analizler yapılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Turizm çalışmalarında mekânsal analiz yöntemi kullanılan çok az sayıda çalışmaya rastlanılmaktadır. Mekânsal analizin, zamansal süreçlerle, mekânsal dağılım arasında ilişki kurarak analiz yapması, mekânsal boyutta olayların çözümlenmesine farklı açılardan katkı sağlayacaktır.

Mekânsal analiz yer ve zamanda meydana gelen bireysel olaylarda gözlemlenebilir bir veri tabanı oluşturabilir. Bu bilgilerin takibinde çalışma süreci farklı türdeki yerlerdeki yapı ve süreç arasındaki talep ilişkilerini anlamamızı sağlar. Mekânsal veriler dolayısıyla diğer veri setleri sonucunda açıklayıcı bir potansiyel güçtür (Hall and Page 2009).

Kervankıran (2015), disiplinler arası bir bilim olan turizmin; dağılışının, gelişiminin ve etkilerinin ortaya konmasında mekânsal veri analizi en etkili araçlardan birisi olduğunu ve Türkiye’de sosyal ve ekonomik etkisi yanında, mekânsal etkisi de önemli derecede hissedilen turizmin, mekânsal istatistik araçlarıyla araştırılması ve turizm paterninin zamansal ve mekânsal dağılımının ortaya konmasının turizm çalışmalarına farklı bir katkı sağlayacağını belirtmiştir. Ancak Türkiye’de mekânsal analiz tekniği kullanılarak yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır (Şekil 3). Nüfus, göç, ekonomi, sağlık, şehir-bölge planlama ya da çevreyi ele alan konularda yapılan mekânsal analiz çalışmaların, daha yeni olduğu söylenilebilir. Bu duruma bir de turizm açısından bakıldığında pek farklı bir manzara ile karşılaşmamaktadır.

Şekil 3: Mekânsal Analizin Çalışıldığı Bazı Alanlar

Mekânsal analiz yöntemi kullanılarak çalışılmış bazı yerli kaynakların ele aldıkları konu ve işleniş özelliklerine bakıldığında;

Yazgı Burçin (2006), “İstanbul’da Kent Formunun Mekânsal Analizi” konulu çalışmada, İstanbul ilinde kent formunun mekânsal analizi, farklı oluşum zamanına sahip, farklı nitelikteki çeşitli ilçelerden seçilmiş 80 ayrı örneklem alan üzerinden, on farklı değişkenin çoklu regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Yoğunluk, yol alanı, yapı adası büyüklükleri, konut fiyatı, arazi değeri, denize olan uzaklık, tarihi merkeze

olan uzaklık, alt merkeze olan uzaklık ve TEM ya da E5'e olan uzaklık başlıkları altında toplanan değişkenlerin farklı kademelerde regresyon analizine sokulmasıyla ortaya çıkan sonuçlar eski yerleşme dokuları hakkında bilgi verici olduğu gibi, bundan sonra oluşacak olan yeni yerleşme alanları için de veri tabanı oluşturacağı da düşünülmüştür. Kent formunu etkileyecek bu unsurlar göz önünde tutularak, değişen tercihler ile birlikte kent formu elemanlarının nasıl değiştiğine ve değişeceğine ışık tutması sebebiyle kentin gelişimi ile ilgili gelişmelere ışık tutacağı bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Çolak E., Hüsniye (2010), “Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Doğu Karadeniz Bölgesindeki Kanser Vakalarının Konumsal Analizleri” adlı çalışmada, kanserin günümüzün en büyük sorunları arasında yer alması ve kansere karşı kontrol stratejilerinin geliştirilmesi için hangi alanlarda ne gibi kanser türleri ile daha sık karşılaşıldığının belirlenebilmesi gibi konularda bilgi sahibi olunabilmesi açısından kansere ilişkin haritalara gereksinim duyulduğundan bahsedilmiştir. Bu gereksinim doğrultusunda kanser vakalarının mekânsal dağılımı ile nüfus ve çevresel etmenlere bağlı olarak ilişkilerinin incelenmesine yönelik Coğrafi Bilgi Sisteminden ayarlı bir veri tabanı oluşturularak, yerleşim bölgelerindeki mevcut kanser vaka-risk tabanlı tematik haritaların üretilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte çalışma kapsamında, söz konusu bölgede yerleşim alanlarında görülen kanser vaka dağılımları CBS ortamında dijital altlıklar üzerinde sunularak, izlenmiş ve nüfusla ilişkili olarak kanser yoğunluk bölgeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece kanser vakalarının yoğun olduğu bölgelerde kansere neden olan çevresel etkenlerin konumsal ilişkileri jeo-istatistiksel olarak irdelenmiş, kansere dair ileri çalışmalar için coğrafi veri altlıkları oluşturmak hedeflenmiştir. Ayrıca kanser vakalarının coğrafya üzerinde dağılımları ile kansere etken çevresel risk faktörleri arasındaki ilişkiler irdelenerek, konumsal bazı analizler gerçekleştirilmiş ve sonuçlar jeo-istatistiksel anlamda yorumlanarak, haritalar üzerinde gösterimi sağlanmıştır. Son olarak çalışmada bölgeye ait epidemiyolojik çalışmalara yol gösterici olacak çeşitli tematik kanser haritaları üretilerek, kansere karşı kontrol programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasına destek sağlayacağı düşünülmüştür.

Yakar Mustafa (2011), “Nüfus Dağılımının Mekânsal Analizi: Afyonkarahisar Örneği” konulu makalede, nüfusun yeryüzündeki dağılımı ve miktarındaki değişimin geçmişe göre daha hızlı gerçekleştiğinden bahsedilmiştir. Bu demografik geçişin geçirilen aşamaları ile birlikte kentleşme ve göçler sonucunda

nüfusun dağılımının yeniden belirlenmesi gerektiğini, buna bağlı olarak planlamaya yönelik çalışmalarla ancak nüfus miktarındaki değişimin sürekli izlenerek, mekânsal dağılımının analiz edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Bu açıdan Afyonkarahisar ilindeki nüfus dağılımının belirlenmesinde CBS yönteminden yararlanılmıştır. CBS'nin hem teknolojik gelişmeler hem de sayısal verileri analiz edebilmesinin, nüfusunun dağılımını belirlemeye yönelik olduğu görülerek, bazı matematiksel ve istatistiksel analizler uygulanmıştır. Sonuçta nüfusun dağılımındaki değişim, hem endeksler, hem diğer yöntemlerle Afyonkarahisar ili örneğinde özellikle 1970 sonrasında, kentleşme ve göç süreçlerine bağlı olarak meydana gelen değişim kantitatif olarak belirlenmiştir.

Özgür E. Murat, Aydın Olgı (2011), “Türkiye’de Evlilik Göçünün Mekânsal Veri Analiz Teknikleriyle Değerlendirilmesi” adlı makalede, Türkiye’de 1995-2000 dönemi için iller arası toplam göçün %7,4’ü evlilikten kaynaklandığını ve evlilik göçünün büyük ölçüde cinsiyete özel olduğundan bahsedilmiştir. Bu evlilik göçüne katılanların %94’ünü kadınlar oluşturmaktadır. Çalışmada, Türkiye’de evlilik-göç ilişkisinin mekânsal paternleri açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de dışarıya kadın ve erkek evlilik göçünün 1995-2000 dönemi için coğrafi paternleri, farklı düzeylerde istatistik bölgelere göre analiz edilmiş ve açıklayıcı mekânsal veri analiz yöntemleri (Moran’s I ve LISA) kullanılarak illerin dışarıya erkek ve kadının göçünde mekânın ne derece etkili olduğu ortaya koyulmuştur. Çalışmanın sonunda ülkenin kuzey ve merkezi bölgelerinde dışarıya kadın evlilik göçü, batı bölgelerinde ise dışarıya erkek evlilik göçü pozitif mekânsal otokorelasyon gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tağıl Şermin, Alevkayalı Çağan (2013), “Ege Bölgesinde Depremlerin Mekânsal Dağılımı: Jeostatistiksel Yaklaşım” adlı makalede, Coğrafi Bilgi Sistemlerini (CBS) kullanarak, Ege Bölgesinde meydana gelen depremlerin mekânsal desenini ortaya koyarak, kümelenme bölgeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Depremlerin yoğunluğu belirlemek için her bir depremin magnitüdü ağırlıklı olarak kullanılarak Kernel fonksiyonu ile haritalanmış ve ardından depremlerin mekânsal paterninin ortaya konmasında ve kümelenmelerin tespitinde faydalı yöntemler oluşturulmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlarda mekânsal istatistikler deprem episantrlarının çalışma alanında kümelendiğini göstermiştir. Kernel yoğunluk analizine göre 1900-2012 yılları arasında şiddeti yüksek olan depremler sismik aktivitenin fazla olduğu Kütahya –Uşak zonu ve 1900-1939 arasında ise İzmir ve Manisa çevresi magnitüdü

yüksek olan depremlerin yoğunlaşma bölgesi olduğu belirlenmiştir. 1940-1977 yılları arasında ise Kütahya-Uşak zonu önemli yoğunlaşma alanı olarak dikkati çekmiş, fakat 1978-2012 yılları arasında belirli bir bölgede yoğunlaşma olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar gelecekte olacak depremlerin olası zararlarına yönelik planlamalar açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Mekânsal analiz tekniği kullanılarak yapılmış farklı alanlardaki bazı çalışmalar ve çalışıldığı alanlar tabloda gösterilmiştir (Tablo 1). Turizm alanında ise mekânsal analiz yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Turizm dışında çalışılan alanlarda mekânsal analiz özellikle 2006-2007 yılları ile 2011 yılından sonra artış göstermeye başlamıştır. Mekânsal analiz yöntemi kullanılarak farklı alanlarda çalışılmış yerli kaynaklarda; genellikle geçmiş ile günümüz arasında meydana gelen değişimler mekânsal analiz yöntemiyle değerlendirilerek analiz etmiştir.

Farklı alanlarda çalışılmış mekânsal analizle ilgili çalışmalarına bakıldığında, genelde kısa dönem içerisinde meydana gelen değişimler, nedenleri ile birlikte açıklanmaya çalışılmış ve gelecekteki muhtemel durumuna dair bilgiler verilmiştir. Bu çalışmalarda, farklı sorunlar çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Ancak çalışmaların tek bir il ya da bölge ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Aynı zamanda çalışmalar zamansal olarak kısa bir süre dilimindeki değişimi ortaya koymaktadır. Bu nedenle benzer diğer alan ya da bölgelerdeki olay ya da durumlar arasında ortak nokta veya farklılıkların belirlenmesiyle, daha da kapsamlı sonuçlar ortaya çıkabilir. Gelecekte muhtemel sonuçlarının nasıl ve ne yönde olacağına dair değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 1: Mekânsal Analizin Çalışıldığı Bazı Yerli Kaynaklar

ÇALIŞMANIN ADI	KONUSU	YAZARI ve YILI
Exploratory Spatial Analysis of Birth Defect Rates in an Urban Population	Nüfus	Rushton, Gerard ve Panos Lolonis, (1996)
Mekânsal Analiz Çalışmalarına (CBS’de) Bir Örnek; Pazar Köyü	Coğrafya	Sevda Dede, (2004)
Türkiye’de Ekonomik Faaliyetlerin Mekânsal Dağılımı ve Rekabetçi Yapısı	İşletme	Özlem Öz, (2004)
İstanbul’da Kent Formunun Mekânsal Analizi	Şehir Bölge Planlama	Burçin Yazgı, (2006)
Türkiye’de Bölgeler Arası Farklılıkların Mekânsal Veri Analiz Yöntemiyle İncelenmesi		Ferhan Gezici, (2006)
Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Epidemiyolojik Amaçlı Konumsal Analizler	Sağlık	H. Ebru Çolak, (2007)
Sağlık CBS Uygulamalarında Konumsal Kümeleme Yönteminin Kullanımı	Sağlık	H. Ebru Çolak, (2007)
Balıkesir’de Hava Kirliliğinin Solunum Yolu Hastalıklarının Mekânsal Dağılışı Üzerine Etkisini Anlamada Jeo-İstatistiksel Teknikler	Sağlık	Şermin Tağıl, (2007)
Türkiye’de Sektörlere Göre Temel İşgücü Dağılımının İlçe Bazında Yer Seçme Katsayısı ve Mekânsal İstatistik Yöntemlerle İncelenmesi	Şehir Bölge Planlama	Refik Tat, (2008)

Farklı Olasılıklı Yağış ve Sıcaklıkların CBS Ortamında Haritalandırılmasında Uygun Yöntem Belirlenmesi ve M.TURC Yüzey Akış Haritasının Geliştirilmesi: Seyhan Havzası Örneği	Tarımsal Yapılar ve Sulama	Ali Demir Keskiner, (2008)
Fatih Polis Merkez Amirliğinin (Adana) Sorumluluk Sahasında Çocuk Suçlarının CBS İle Haritalandırılması Analizi	Suç	Mehmet Gürbüz, Murat Karabulut, (2008)
Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Mekânsal İstatistik Uygulamalarında Kullanımı: Alaçatı Kentsel Sit Alanı Ticari Yapılar Örneği	Şehir Bölge Planlama	Nuray Çolak, Eftal Güven Mert Çubukçu, Ayla Doğanç, (2009)
Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Doğu Karadeniz Bölgesindeki Kanser Vakalarının Konumsal Analizleri	Harita Mühendisliği	Hüsnüye Ebru Çolak, (2010)
Türkiye’de Trafik Kazalarının Mekânsal ve Zamansal Analizi	İnşaat Mühendisliği	Ahmet Atalay, (2010)
Türkiye’de Bazı İklim Parametrelerinin CBS Destekli Zamansal ve Mekânsal Analizi	Jeodezi Ve Fotogrametri	Hüseyin Yavuz, (2010)
Konut Kalitesinin Mekânsal Dağılımının İstatistiksel Analizi	Kentleşme ve Çevre Sorunları	Neslihan Sam, Hasan Ertürk, (2010)
Aliağa Ve Çevresindeki Arkeolojik Yerleşmelerin CBS İle Mekânsal Analizi	Coğrafi Bilgi Sistemleri	Gizem Pişkin, (2011)
Beş Yıldızlı Otel Yatak Odalarının Mekânsal Analizi: Manavgat Örneği	Mimarlık	İkbal Tugay, (2011)
Trafik Kazalarının Mekânsal Analizinde Kullanılacak Bir Yazın Geliştirilmesi	İnşaat Mühendisliği	Hasan Korkut Özkan, (2011)
Nüfus Dağılımının Mekânsal Analizi: Afyonkarahisar Örneği	Nüfus	Mustafa Yakar, (2011)
Türkiye’de Evlilik Göçünün Mekânsal Veri Analiz Teknikleriyle Değerlendirilmesi	Göç	E. Murat Özgür, Olgu Aydın, (2011)
İklim Çalışmalarında Geoistatistik Analiz Modelleri	İklim	Muhammet Bahadır (2011)
Kriminolojide CBS Kullanımı ve Mekânsal İstatistiksel Yöntemlerin Kullanımı: Cinayet Suç Örneği	Suç	Saffet Erdoğan, Mustafa Yalçın, Mehmet Ali Dereli, (2011)
Türkiye’de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Belirleyicileri: Mekânsal ve İstatistiksel Bir Analiz	Coğrafya	Nuri Yavan, (2012)
XXI. Yüzyılın Başında Türkiye’de İller Arası Göçlerin Mekânsal ve İstatistiksel Analizi	Göç	Mustafa Yakar, (2013)
Bilecik İlinde Nüfusun Mekânsal Dağılımının Jeostatistiksel Yöntemlerle İncelenmesi	Nüfus	Serpil Menteşe, Ayşe Okuyucu, (2013)
Ege Bölgesinde Depremlerin Mekânsal Dağılımı: Jeostatistiksel Yaklaşım	Deprem	Şermin Tağıl, Çağan Alevkayalı, (2013)
Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılım Oranını Etkileyen Faktörlerin Bölgesel Analizi	İşletme	Şebnem Er, (2013)
İzmir Çevresinde Yapılan Sismotektonik Araştırmaların CBS ve Mekânsal İstatistik Yöntemler Kullanılarak Değerlendirilmesi	Deprem	Ebru Aktepe, Can Aydın, (2013)
Large-Scale Industrial Enterprises In Turkish Industry: Their Structures, Characteristics And Spatial Distribution	Sanayi	Kadir Temurçin, (2014)
Turizmde Mekânsal Veri Analizi Tekniklerinin Kullanımı: Türkiye’de İlçelere Göre Konaklama Örneği	Turizm	İsmail Kervankıran, (2015)
Müzelerin Türkiye Turizmindeki Yeri Nedir? Türkiye’de Müze Turizminin Mekânsal Dağılımına Genel Bir Bakış	Turizm	İsmail Kervankıran, Adile Gül Eryılmaz, (2015)
Türkiye’de Yabancı Turist Dağılımının Mekânsal Kümelene Analizi	Turizm	İsmail Kervankıran, Murat Çuhadar (2016)
Türkiye’de Yaşam Memnuniyetine İlişkin Mekânsal Bir Eşitlik Analizi	İktisat	M. Burak Önemli, Nursel Aydın- Avşar, (2016)
The Development of Museology in Turkey, a Spatial Analysis of Museums and their Contribution to Tourism in Turkey	Turizm	Kadir Temurçin, Mustafa Yakar İsmail Kervankıran, (2016)
Suicide in Turkey: Its Changes And Regional Differences	Suç	Kadir Temurçin, Mustafa Yakar, İsmail Kervankıran, (2017)

Konuya bir de turizm alanında çalışılmış yabancı kaynak açısından bakılacak olunursa; yerli kaynak sayısına göre yabancı kaynakların nispeten daha fazla olduğu görülmektedir. Mekânsal istatistiksel analiz yöntemi turizmde her ne kadar yerli çalışmalarda yeni bir analiz yöntemi olarak kullanılsa da yabancı çalışmalarda bu analizler daha önceden kullanılmış ve 2005 yılından sonra artış göstermiştir (Tablo 2).

Aşağıdaki tabloda da turizmde mekânsal analiz tekniği kullanılarak çalışılmış bazı yabancı kaynaklara yer verilmiştir.

Tablo 2: Turizmde Mekânsal Analizin Çalışıldığı Bazı Yabancı Kaynaklar

ÇALIŞMANIN ADI	YAZARI	YILI
Geographical Patterns of Tourism in Europe	Burton, R. ve Cooper, C. P.	1994
Spatial Analysis an Application of Nearest Neighbour Analysis to Tourism Locations in Macedonia	CH. A. Vasiliadis, A. Kobotis	1999
A Spatial Analysis Of Commercial Ecotourism Businesses İn New Zealand: A C 1999 Benchmarking Exercise Using GIS	Angela Dickey, James E. S. Higham	2005
Spatial Distribution of İnbound Tourism in China: Determinants and Implications	Jianhong Zhang	2009
Tourism development of World Heritage Sites in China: A geographic perspective	Mimi Lia., Bihu Wub, Liping Caia,	2008
Spatial Spillovers and Employment Dynamics in Local Tourist Systems in Italy (1991–2001)	Luciana Lazzarretti & Francesco Capone	2009
Progress in Tourism Management: From the Geography of Tourism to Geographies of Tourism – A Review	C.M. Hall, S.J. Page	2009
Spatial Analysis: A Critical Tool for Tourism Geographies	C. Michael Hall	2010
The Spatial Relationship of Tourist Distribution in Chinese Cities	Yan Zhang, Jian-Hua Xu & Pei-Jun Zhuang	2011
A Spatial Econometric Approach to Model Spillover Effects in Tourism Flows,	Yang Yang, Kevin K.F. Wong	2012
Spatial Distribution of Tourist Flows to China’s Cities.	Yang, Y. ve Wong, K. K.F.F.	2013
A Spatial–Temporal Analysis of Hotels in Urban Tourism Destination	Mimi Li, Lei Fang ve Xiaoting Huang	2015
Spatial Analysis Of Tourist Activities And Services İn The Historic City: The Cases Of Malaga and Plymouth	Daniel Barrera Fern Andez ve Marco Hernandez Escampa	2017
Spatial Analysis of t-The Nexus Between Tourism–Human Capital–Economic Growth	Loannis Kostakis ve Eleni Theodoropoulou	2017

Turizm alanında mekânsal analiz yöntemi kullanılarak yapılan çalışmaların ele aldıkları konular ve işleniş özelliklerine bakıldığında;

CH. A. Vasiliadis, A. Kobotis, (1999) “Spatial Analysis an Application of Nearest Neighbour Aanalysis to Tourism Locations in Macedonia” adlı makale Makedonya’da turizm alanlarındaki, mekânsal kümelenmeyi analiz etmek amacıyla oluşturulmuştur. Yöntem olarak Neighbour (komşuluk) analizi uygulanmış ve çalışmada yararlanılan verilerin turizm endüstrisinde, konaklama ve çevre üzerindeki analizlere faydalı olacağı düşünülmüştür. Elde edilen bulgular sonucunda genellikle Agios Germanos, Prespa ve Psarades'deki geleneksel evlere yoğunlaşmanın olduğu ve buraların turizmin gelişiminde, merkez noktalar olabileceği sonucuna varılmış, ilerleyen zamanlarda turizmin nasıl ve ne yönde gelişeceği üzerine değerlendirmeler yapılarak, öneriler verilmiştir.

Angela Dickey ve James E. S. Higham'ın, (2006) "*A Spatial Analysis of Commercial Ecotourism Businesses in New Zealand: A 1999 Benchmarking Exercise Using GIS*" adlı makale de; Eko turizmin Yeni Zelanda'nın en önemli ve en ilk gelişen ekonomik sektörlerinden biri olduğundan bahsedilmiştir. Gerek deniz çevresindeki yaşamın, gerekse kıyı bölgelerindeki eko turizm alanlarının ülke ekonomisine önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Ancak bölgede herhangi bir plan ya da politikanın olmaması aynı zamanda gelen ziyaretçi sayısının artmasıyla birlikte endişelere neden olmaktadır. Bu sebeple Yeni Zelanda'daki eko turizm alanlarının mekânsal dağılımını belirlemek amacıyla, ulus genelinde çok rağbet gören turizm alanları ve bu alanların Yeni Zelanda'ya olan uzaklıkları belirlenmek istenilmiştir. ArcGIS programından faydalanarak eko turizmin mekânsal dağılımını gösteren haritaları oluşturulmuştur. Böylece Yeni Zelanda'ya gelen turist yoğunluğunun nerelerde yoğunlaştığı ve bunun gelecekte Yeni Zelanda'nın eko turizmine etkilerinin neler olacağı belirlenmek istenmiştir. Bu doğrultuda bölgesel analiz yapılmıştır.

Bir bölgedeki uluslararası turizm hareketliliğinin oluşmasında etkili olan belirleyicileri ortaya çıkarmak amacıyla oluşturulan **Jianhong Zhang**, (2008) "*Spatial Distribution of Inbound Tourism in China: Determinants and Implications*" adlı çalışmada; Bölgeler arasındaki rekabet ve benzerlikler aynı çerçeve üzerinde incelenmiştir. Kalkınma seviyesinin, turizm kaynaklarının, turizm organizasyonun bölgenin turizmüne olumlu etkisinden söz edilmiş ve mekânsal ekonometrik incelemenin önemi üzerinde durulmuştur. Bölgede, komşularla kurulan uzamsal bağlantılardan faydalandığı görülmektedir. Elde edilen bulgulara dayanarak, Çin'de bölgesel eşitsizliğin azalmasında turizmin etkili olduğu düşünülmektedir.

C.M. Hall, S.J. Page, (2009) "*Progress in Tourism Management: From the geography of tourism to geographies of tourism – A Review*" adlı makalede, son on yıl içinde turizm araştırmalarının, turizm işletmelerine sağladığı coğrafi katkı gösterilmek istenilmiştir. Coğrafyanın mekânsal bir unsur olup, içerisinde turizm coğrafyası da dâhil birçok alt disiplini bulundurması, turizm ile coğrafyanın birbirini tamamlayan eklem yapılar olarak görülmesini sağlamıştır. Coğrafyacılar, çeşitli coğrafi kurumdaki insanlar, akademik birlikler, bölümler ve coğrafi odaklı yayın evleri turizm çalışmalarına katkıda bulunmuş ve turizmdeki doktora tezi geleneğinin değişmesinde etkili olmuşlardır. Aynı zamanda Kuzey Amerika ve Avrupa gibi ülkelerde elliden fazla

derste turizm coğrafyası derslerinin verilmesiyle, turizm talebi arasında ilişki kurulmuştur. Turizm coğrafyası çalışmalarında CBS'deki mekânsal analiz yöntemlerinin kullanılması, turizm yönetimindeki çevresel değişiklikler, konaklama yönetimi vb. konuların coğrafya ile ilişkisi kurularak açıklamalar yapılmıştır.

Turizmin, uzun zamandır dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olmasından dolayı, bazı turistik yerlerin genişlemesinin nedenleri araştırmak ve geri kalmış diğer yerlere göre büyümenin hızında etkili olan başlıca dinamikleri belirlemek için **Luciana Lazzeretti, Francesco Capone (2009), “Spatial Spillovers and Employment Dynamics in Local Tourist Systems in Italy (1991–2001)”** adlı makale oluşturulmuştur. Çalışmada; İtalya yerel turizm sistemlerinin uzun dönemli mesleki dinamiklerinin etkisi analiz edilerek, mekânsal etkileşim göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin diğer hususlar eşit olarak düşünüldüğünde, turist sistemleri yüksek bir büyüme oranına sahip yerlere yakın olmakla, aslında daha gelişmiş olma eğilimindedirler. Bunun tam tersi, düşük büyüme oranına sahip komşu sistemler için düşünülebilir. Bu yüzden en önemli ekonomik sektörlerden biri olan turizm, bölgelerin gelişimine farklı perspektiflerden bakılmasını sağlamaktadır.

Çalışmalarında coğrafyanın turizmle ilişkisi kurarak açıklayan **C. Michael Hall, (2010)** bir başka çalışması olan **“Spatial Analysis: A Critical Tool for Tourism Geographies”** de de bu ilişkiyi göz önünde bulundurmuş ve mekânsal analizin turizm çalışmalarındaki önemini anlatmıştır. Coğrafya çalışmalarında mekânsal analizin etkin bir şekilde kullanıldığı ve turizme sadece metodolojik olarak bakılmamasını, aynı zamanda gelecekteki ihtimaller göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılması gerektiğini düşünmektedir. Turizmin bir alanda potansiyel katkı sağlamasına rağmen, zamansal ve mekânsal olarak da değerlendirilmelidir.

Yan Zhang vd. (2011) “The Spatial Relationship of Tourist Distribution in Chinese Cities” adlı makalede, Çin'de 299 kentteki yerli ve yabancı turist dağılımını belirlemek amacıyla CBS' yi kullanarak, Çin'deki mekânsal bağımlılığı incelenmiştir. Araştırma 1999-2007 yılları arasında geçen zamanda hem yerli hem de yabancı turist sayısında pozitif yönlü mekânsal korelasyon olduğu sonucuna ulaşmıştır. Komşu şehirlerin belirli bir kentteki turizmin gelişimine bağlı olduğu vurgulanmıştır. Özellikle turist dağılımının mekânsal bir kutuplaşma gösterdiği, ayrıca ekonomik kalkınma

seviyesiyle turizm arasında güçlü bir bağ olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda turistik bölgelerin dağılımında coğrafyanın önemi üzerinde durulmuştur.

Türkiye’de ise mekânsal veri analiz teknikleri kullanılarak oluşan çalışmaların son iki yıllık bir süreci kapsadığı aynı zamanda da çok az sayıda olduğu görülmektedir.

Kervankıran (2015), “Turizmde Mekânsal Veri Analizi Tekniklerinin Kullanımı: Türkiye’de İlçelere Göre Konaklama Örneği” çalışmasında, Türkiye’de ilçelere göre konaklayan sayılarının 2000-2013 yılları arasındaki mekânsal dağılımı analiz edilmiştir. Çalışmada 2000, 2005 ve 2013 yıllarında belediye belgeli tesislerde konaklayan turist sayılarının ilçelere göre dağılışı haritalandırılmıştır. Geçen süre içerisinde, konaklamanın mekânsal dağılımı analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Kervankıran vd., (2016), “Müzelerin Türkiye Turizmindeki Yeri Nedir? Türkiye’de Müze Turizminin Mekânsal Dağılımına Genel Bir Bakış” adlı çalışma, Türkiye turizmde müzelerin yerini değerlendirmek ve Türkiye’de müze turizminin mekânsal analizini ortaya koymak amacıyla oluşturulmuştur. Çalışmada Türkiye’deki müze sayılarının, müzelerdeki eser sayılarının, müzeye gelen ziyaretçi sayılarının ve müze gelirlerinin mekânsal dağılımı haritalandırılmış ve müze göstergelerinin mekânsal analizi (Standart Sapma Elipsi, Moran’s I, LISA) yapılarak sonuçlar değerlendirilmiştir.

Kervankıran, Çuhadar (2016), “Türkiye’de Yabancı Turist Dağılımının Mekânsal Kümelenme Analizi” adlı çalışma, Türkiye’de 2000- 2015 yılları arası yabancı turistlerin konakladıkları ilçelere göre mekânsal kümelenmeyle ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymak amacıyla oluşturulmuştur. İlk olarak yabancı turistlerin konaklama sayıları ArcGIS 10.2.2 programı kullanılarak, mekânsal dağılımı haritalandırılmış, ardından da verilerin kümelenme analizi yapılarak sonuçları değerlendirilmiştir.

Çalışmanın, diğer araştırmaları tamamlayıcı nitelikte olması ve daha önce çalışılmamış olması temel motivasyon kaynağımızı oluşturmaktadır. Yabancı çalışmalarda olduğu gibi, Türkiye’de de turizm alanında yapılan çalışmaların artması, daha doğru değerlendirme yapılmasını sağlayacaktır.

Turizmde mekânsal analizin kullanıldığı makalelerle ilgili genel değerlendirme yapıldığında;

- Çalışmaların çoğunda coğrafya ile turizm arasındaki ilişki göz önünde bulundurularak, meydana gelen değişim açıklanmıştır.
- Turizmin, dünyanın en önemli ekonomik sektörlerinden biri olması, hatta çoğu ülkenin temel ekonomik kaynağı olması, ileride oluşabilecek sorunlara karşı önlem alması gerektiği düşüncesini oluşturmuştur.
- Turizmin hangi mekânlarda daha çok geliştiği ve bu mekânların diğer mekânların gelişimine nasıl etki ettiği öğrenilmek istenilmiştir.
- Bir turizm bölgesinin gelişmesinde etkili olan faktörler açıklanarak, yakın bölgelerdeki turizm mekânlarına olan etkisi değerlendirilmiştir.
- Turizm mekânlarında artan talep ile birlikte tatil mekânlarının doğal çekiciliklerini kaybetmemesi için çevreye dair bazı düzenleme ve önlemler alınması gerektiği üzerinde durulmuştur.
- Turizmin, Çin gibi gelişmiş ülkelerde bölgesel eşitsizliği azaltmada önemli bir rol üstendiği belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAM VE TANIMLAR

1.1. TURİZM, COĞRAFYA VE TURİZM COĞRAFYASI

Turizm coğrafyası, kavramını tanımlamadan önce ilk olarak; “Turizm nedir?” “Coğrafya nedir?” “Turizm ile coğrafya arasında nasıl bir ilişki vardır?” “Turizm coğrafyası hangi konuları ele alır?” sorularına cevap almak gerekmektedir. Turizm denildiğinde insanların akıllarına ilk olarak “boş zaman, tatil ya da dinlenme” terimleri gelmektedir. Fakat insanların ihtiyaçları, değişen koşullarla birlikte turizmin tanımında da değişiklikler meydana gelmiştir. Turizmle ilgili bazı tanımlar şu şekildedir:

İlk tanım Guyer-Feuler tarafından 1905 yılında “gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzelliklerini tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hâle gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren ‘modern’ çağa özgü bir olay” olarak tanımlanmıştır (Kozak vd., 2011).

Daha sonra ise, turizmin kökenine inilerek, tanımlar yapılmaya başlanmış ve turizmin; Latince de dönme, etrafını dolaşmak, geri dönme anlamına gelen “tornus” kökünden geldiği belirtilmiştir. “Tornus” kelimesi batıda; “tour”, “touring”, “tourner” gibi kelimelerle ifade edilirken Türkçeye de “tur” olarak girmiştir, turizm kavramı da sürekli hareket etmeyi ifade eden bu kelimedenden doğmuştur; çünkü turistik hareket sürekli konaklama yerinden başlar ve bu başlangıç noktasında son bulur (Ulucak ve Yazgı, 2001). Dünya Turizm Örgütü ise turizmi; “gezmek, iş ve diğer amaçlarla bir yıldan fazla olmamak kaydıyla her zamanki yaşadıkları çevrelerin dışındaki yerlerde seyahat eden ve konaklayan kişilerin faaliyetleri” şeklinde tanımlamaktadır (Soyak, 2005). Bir başka tanımda turizm, dinlenme, eğlenme, görme, tanıma, sportif karşılaşmalar yapma, temsil veya konser verme, bilgi ve görgüsünü arttırma gibi

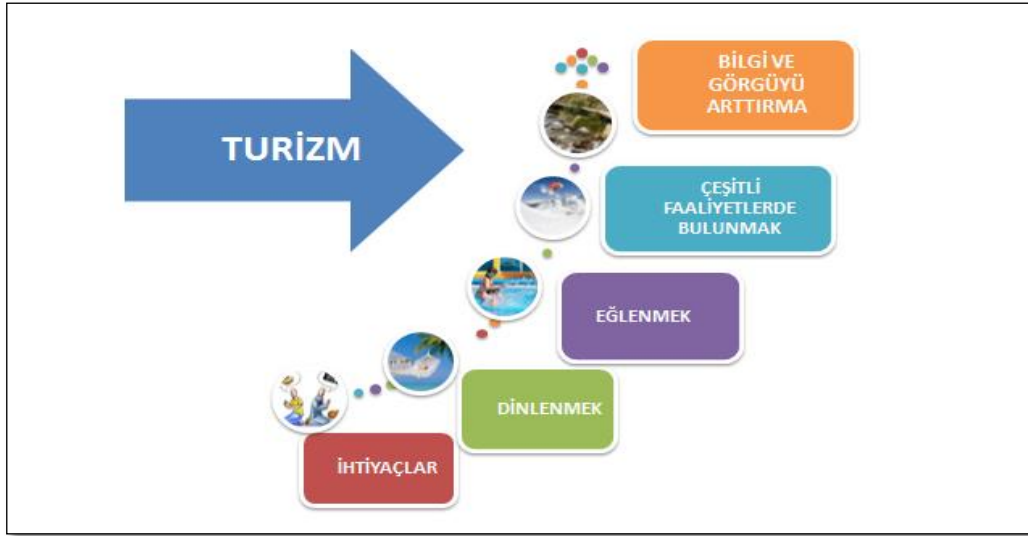
amaçlarla; ya da, sadece eğlenmek için (duygusal amaçlarla) yapılan gezi (seyahate çıkma), olarak değerlendirilmiştir (Doğanay, 2001).

Turizm gittikleri yerde 24 saati aşan konaklama ve en az bir gece gecekemelerinden ortaya çıkan tüketim olayı, bütünleşmiş bir hizmet ve kültür endüstrisidir (Soykan, 2004).

Tataroğlu (1990) ise, turizmin; insanların sürekli konutlarının bulunduğu yer dışında sürekli olarak yerleşmemek, sadece para kazanmak veya politik ya da askeri bir amacı izlememek üzere; serbest bir ortam içinde, iş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme, eğlence, kültür, deneyim kazanma, snobik (taklit) amaçlarla veya dost ve akraba ziyareti, kongre ve seminerlere katılmak gibi nedenlerle, kişisel veya toplu olarak yaptıkları seyahatlerden, gittikleri yerlerde 24 saati aşan veya o yerin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme süre ile konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan, bir tüketim olayı, sosyal bir olay, ağır, bütün bir hizmet ve kültür endüstrisi olarak tanımlamıştır. Turizmin üç mekânsal unsurdan meydana geldiğini söyleyen Özgüç (2011), bunların: turistlerin yaşadığı yerler (turist çıkan bölgeler), insanların gezmek üzere gittikleri yerler ve turist gönderen ile alan yerler arasında yapılan yolculuklar olduğunu belirtmektedir.

Hall ve Gössling (2006), ise farklı bir bakış açısıyla turizmi tanımlamıştır. Onlara göre turizm, geniş oranda çevreye bağlı bir doğal kaynak olarak görülmüştür. Örneğin, tüm dünyada turizm için ön koşul tartışmasız, içmek için taze su, duş almak, yüzme havuzları ya da otellerin bahçelerinin sulanması şartıdır. Sahiller ve kıyı boyları, dağlar, ormanlar, göller, okyanuslar ve manzaralar çevreyi güzelleştirir, bu elementler sayesinde çoğu destinasyon merkezi potansiyel olarak çekici hale gelir.

Turizmde tanımlarının artmasıyla birlikte, turizmi tek bir tanıma sığdırmak oldukça güçleşmiştir. Bununla birlikte hangi tanımın turizmi daha kapsamlı şekilde ele aldığı da tartışma konusu olmuştur. Smith (1998)' e göre turizm, başlangıçta oldukça kolay tanımlanabilen bir kavram olarak görülürken, aslında oldukça karışık olmasıyla birlikte zengin bir literatürde yazılmış özellikleri olan bir konu olarak tanımlanmaktadır. Hall ve Lew (2009)' de turizmin çok sayıda akademik kaynaktan ya da teknik açılardan oldukça kapsamlı olmasının bu sorunun temel nedenlerinden biri olduğu düşüncesindedir.

Şekil 4: Turizm ile İlgili Bazı Faaliyetler

Yapılan tanımlarda, turizmin farklı ihtiyaçlar ya da beklentiler sonucunda ortaya çıkıp geliştiği görülmektedir (Şekil 4). Her bir tanımda kişilerin beklentileri veya görüşlerine yer verilmiştir. Kimi turizmi sadece eğlence ya da dinlenme faaliyeti olarak görürken, kimi ise, kendini geliştirmek, bilgisini arttırmak için bir araç olarak görmektedir. Hall ve Gössling (2006)'in yaptıkları tanım ise, çok farklı bir bakış açısıyla turizmi değerlendirilmiştir. Turizm, doğal bir kaynak yani çevredeki elementlerin birleşimi sonucunda ortaya çıkan potansiyel bir güç olarak görülmüş ve insanların turizm mekânlarını tercih etmelerindeki bu doğal elementlerden bahsedilmiştir. İnsanın doğayla ilişkisi sonucunda meydana gelen gelişmeleri inceleyen coğrafyanın neden turizmle ilişkili olduğunun en iyi cevabı bu tanım olmuştur (Hall ve Gössling, 2006).

Coğrafya ise, çeşitli şekillerde tanımlanmıştır; Kant (1780)'a göre, bölge ve mekân kavramları üzerinden diğer bilimlerin bulgularını sentezleyen sinoptik bir bilimken, Schaefer (1953) göre, dünya yüzeyinde belirli özelliklere sahip yasaların mekânsal dağılımını düzenleyen bir bilim olmuş ve Erinç (1977)'e göre ise coğrafya; yeryüzündeki mekânların özelliklerini ortaya koyan ve gerek bu özelliklerin, gerek muhtelif mekânlar arasındaki benzerlik ve ayrılıkların sebeplerini ve bunlara hükmeden kanunları araştıran ve açıklayan bir ilim olarak görülmüştür. Günümüz modern dünyasında ise coğrafya, dünyadaki yer ve mekâna karşı ilgi duyan ve bunları çalışan insanların yaptıkları iş olarak tanımlanmıştır (Hardwick ve Holdgrieve, 1996).

Pattison (1964)'a göre coğrafyacıların kullandıkları birbiri ile rekabet halindeki tekil tanımlara alternatif olabilecek dört gelenek ayırt edilebilir. Bu dört geleneğin ortaya koyacağı çoğulcu yaklaşım, coğrafyacıların tam olarak ne yaptıklarını ifade etmenin yanında, profesyonel coğrafyacılar, coğrafya öğretmenleri ve aynı zamanda coğrafyacı olmayanlar arasında coğrafyanın ne olduğu konusunda ortak bir zemin hazırlayacaktır. Bu gelenekler ise; *mekânsal gelenek, saha çalışmaları (bölgesel) geleneği, insan-çevre geleneği ve yer bilimi geleneğidir* (Arı, 2003).

Yöntem olarak diğer bilim dallarından farklılıklar gösteren, alan araştırmaları, gözlem, görüşme, anket uygulamaları sonucunda elde edilen verilerin harita, resim, diyagram ve grafiklerle neden-sonuç ilişkisi içinde çok boyutlu olarak sunabilen coğrafyaya ilgi giderek artmaktadır (Emekli, 2006).

İnsan ve mekân ilişkilerini çeşitli boyutlarda ele alan, sentez yapan, ilişkiler kuran coğrafya, birçok bilim dalına göre avantajlı bir konuma sahiptir (Özçağlar, 2003). Bu avantajı Zoğal (2016), şu şekilde açıklamıştır; coğrafyanın, insanı önce içinde yaşadığı çevreyi tanımaya daha sonra ilgi duyduğu ve merak ettiği diğer bölge ve ülkeler hakkında bilgi sahibi olmaya yönelttiğini ve turistlerin neden sürekli ikamet ettikleri yerlerden farklı coğrafi destinasyonlara tatil amaçlı gitmeyi tercih ettikleri sorusunun, cevabını aslında coğrafya ile yakından ilgili olduğunu belirtmiş ve fiziki coğrafya özelliklerinin meydana getirdiği farklı coğrafi özelliklere olan ilgi ve isteğin turistleri harekete geçiren ve turizme yön veren en temel unsur olduğunu vurgulamıştır.

Söz gelimi; Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum, bölgelere göre farklı turizm mekânlarının oluşmasını sağlamıştır. Akdeniz Bölgesinin sıcaklığı ve doğal güzelliği, Marmara Bölgesinin tarihi, kültürel, mimari özellikleri, Karadeniz'in muhteşem manzarası, gibi coğrafi unsurlar, bu bölgelerin en önemli turizm mekânlarında birisi olmasında etkili olmuştur.

Hall ve Page (2009) göre ise, bir alanda yapılan çalışmaların çoğunlukla coğrafyayla olduğu ve birçok yönden coğrafyayı içine aldığı aynı zamanda da coğrafyanın ilişkili sosyal ve çevresel bir bilim olduğundan, zaman ve mekânda meydana gelen değişimlerin gözlemlenerek araştırılabileceği ve bu tür bilgilerin çalışma sürecinde farklı yerleri anlamamızı ve süreçle yapı arasında ilişki kurmamızı sağlamakta

yardımcı olacağını söylemiştir. Bu yüzden de turizmin en önemli unsurlarından biri olan mekânda meydana gelen değişimleri anlamamızda coğrafya bize yardımcı olmaktadır.

Tümertekin (1984), coğrafyacıların insanlarla çevreyi birbirine bağlayan görünür mekânsal ilişkiler kargaşası içinde bir düzen arayışında olduğunu, bu yüzden de çok çeşitli bakış açılarına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Emekli (2006)'ye göre ise coğrafya, araştırma yöntemleri itibariyle turizm ve kültür ile ilgilenen diğer bilim dallarından farklılık göstermekte, turizm bilimine yöntem olarak da katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda Emekli vd.,(2006), hocamızın bir çalışmasında da turizm ile coğrafya arasındaki ilişki, tablo üzerinden açıklanarak, birçok benzerlik ortaya koyulmuştur (Tablo 3).

Tablo 3: Turizm- Coğrafya İlişkisi (**Kaynak:** Emekli, İbrahimov ve Soykan, 2006)

TURİZM	COĞRAFYA
Turizm, çok boyutlu olay ve ilişkiler bütünüdür: turist-yerli halk, turist-işletmeci, turizm-doğal ve kültürel çevre, turizm-diğer sektörler ve turistik merkezlerin rekabet ilişkisi gibi. Bu ilişkiler sonucunda küresel ağlar doğabilmektedir.	Coğrafya, bir mekân ve ilişkiler bilimidir: toplum- toplum, toplum-doğa, doğa-doğa, sektör-sektör, bölge-bölge arasındaki ilişkileri analiz eder, senteze gider ve karşılaştırmalar yapar.
Turizm, bir mekâna ihtiyaç duyar ve çoğunlukla da burası doğal ve kültürel coğrafi kaynakları zengin yerlerdir. Coğrafi mekânın korunması turizmde rekabet gücünü yüksek kılar ve küreselleşmenin olumsuz etkilerini uzak tutar.	Coğrafya, ekonomik sektörlerin (bunlardan biri de turizmdir) geliştikleri ya da gelişemedikleri alanları, yer seçimi faktörlerini inceler, neden-sonuç ilişkisi kurar.
Turizm, çevresel, ekonomik, sosyo-kültürel ve demografik etkilere yol açan bir hizmet sektörüdür. Küreselleşme, bölgeselleşme ve yerleşmenin her birinin farklı etkileri bulunmaktadır.	Coğrafya, mekânla ilgili değişiklikleri; ne, nerede, nasıl, neden, ne zaman sorularına cevap arayarak inceler, sonuçları araştırır, geçmişi ve bugünü karşılaştırır, yorum getirir, geleceğe ışık tutar.
Turizm, toplumsal bir olgudur, toplumu ilgilendiren küresel, bölgesel ve yerel sorunlardan (terör, savaş, ekonomik kriz, doğal afet, göç vb.) etkilenir.	Coğrafya, topluma yararlı olmayı ilke edinmiştir. Toplumsal güncel olayları, sorunları coğrafi mekânla ilişkilendirir, analiz eder, çözüm arayışlarına gider.

Tabloda da görüldüğü üzere turizmin çok boyutlu ilişkiler bütünü olması, belirli bir mekânda meydana gelmesi, ekonomik-sosyal-kültürel birçok alanı etkilemesi vb. sonuçlarının birçok yönden coğrafyayı içine alması, bu iki alanı ortak noktada buluşturmuş ve turizm coğrafyasının oluşmasını sağlamıştır.

Coğrafya, doğa ve insan arasındaki etkileşim sonucunda meydana gelen olayların mekân üzerinde oluşturduğu etkileri ele alan bir bilim dalı olduğu için çok geniş bir alana sahiptir. Turizm de insanın mekân içinde hareketi, yani mekân ile karşılıklı ilişkisini içermektedir. Bu geniş yelpazede yer alan turizm coğrafyası, coğrafya içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Cales'e göre turizm coğrafi olguların temelinde olmasına rağmen beşeri coğrafyanın içerisinde tanımlanmıştır (Williams, 2009).

Kervankıran (2011) ise, turizm olayının daha geniş mekânlara yayılmaya başlaması (fiziki), gün geçtikçe daha geniş insan kitlesinin turizme katılması (beşeri) ve turizm sektörünün parasal değerinin her yıl artması (ekonomik), coğrafyanın turizm alanına ilgisini de arttırdığı belirtmiş ve coğrafyanın kendi prensiplerine göre gelişen bu olayları incelediğini ve turizm olayına daha geniş ölçekte bakarak, doğal, beşeri ve ekonomik ortamın bütün hatlarıyla değerlendirilmesini sağladığı vurgulamıştır. Bu bakış açısı, turizm mekânlarında meydana gelecek fiziki, beşeri ve ekonomik sorunlara karşı önlemler almasını sağlamaktadır. Söz gelimi kıyı alanlarında yoğun talep sonucunda yapılaşmanın artması, taşıma kapasitesinin üzerine çıkılmasına neden olacak ve bununla birlikte turizm mekânlarında zincirleme sorunları da beraberinde getirecektir.

Soykan (2004)'a göre; coğrafi değişkenler, turizmin gelişebilmesi için geniş bir çerçeve oluşturur. Turizm etkinlikleri, bir ülkenin doğal ve kültürel coğrafyasının sahip olduğu fırsatlar ve kısıtlamalarla yakından ilişkilidir. Fiziksel coğrafya özellikleri, bir bölgedeki turizm çekiciliklerinin çeşidini, kalitesini ve dağılımını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda o bölgeye ulaşılabilirliği ve bölge içi ulaşım olanaklarını da kontrolü altında tutar. Soykan, coğrafya ve turizm arasındaki ilişkiyi fiziki unsurlarla ilişkilendirerek açıklarken, Doğaner (2001) ise, coğrafyanın, doğal ve kültürel mirası kucaklayan bir kavram olduğundan bahsetmiştir. Sözelimi ülkemizde delta ve traverten alanlarında antik kent kalıntıları gibi doğal ve kültürel mirasın iç içe olduğu alanlar bulunduğunu ve Pamukkale travertenlerindeki Hierapolis kenti, Büyük Menderes deltasındaki Milet ve Priene kentleri, Küçük Menderes deltasındaki Efes kenti doğal ve kültürel kaynakların sentezini gerçekleştiren örnekleri olduğunu aktarmıştır.

Aktaş (2008), turizm coğrafyasının kapsamını, turizm destinasyonuna olan etkilerden, turistlerin o yöreyi ziyaret etme sebeplerine kadar pek çok farklı unsuru içerdiği belirtmiştir. Çünkü coğrafya, bir bölgenin fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yanında, o bölgede yaşayan ve bölgeyi ziyaret eden insanların mekânla olan ilişkilerini de açıklamaya çalışan bir bilim dalıdır. Söz gelimi Urry'nin (2009), şu ifadeleri Aktaş'ın sözlerini tamamlar niteliktedir; bakış göstergeler aracılığıyla oluşur ve turizm göstergelerin biriktirilmesini içerir. Turistlerin Paris'te öpüşen iki çift gördüklerinde yakaladıkları şey, "edebi romantik Paris'tir." İngiltere' de küçük bir köye baktıklarında

gördükleri şey “eski hakiki İngiltere’dir.” Culler’in de belirttiği gibi, “turist kendinde bir gösterge olarak her şey ile ilgilidir.

Bu yönüyle bakıldığında turizm coğrafyasının yeryüzünün birçok bölümüne dağılmış turizm mekânları ile mekânsal dinamikler arasındaki ilişkiyle yakından ilgilidir. Turizmde talep ve bunun ortaya koyduğu mekânsal kalıp (turizme katılma talebinin nerede, nasıl ve niçin ortaya çıktığı), turizmde arz ve bunun mekânsal özellikleri (çekicilikler, ulaşım ve konaklama kolaylıklarının nerede olduğu), turizm kaynaklarının değerlendirilmesi ile ortaya çıkan turizm alanları (turizm olgusunun nerede yer aldığı), turist hareketleri ve turist akışının yönü (destinasyonu-turistlerin nereye yöneldikleri), turizmin etkilerinin neler olduğu (etkilerin nerede ve nasıl meydana geldiği), turizm mekânlarına ilişkin modeller (çeşitli mekânsal büyüklüklerdeki kıyı, dağ gibi alanların yararlanma ve daha iyi kullanmayla ilgili teorilerin neler olduğu) konuları turizm coğrafyasının kendi metodolojisi içerisinde ilgilendiği konulardır (Özgüç, 2007).

Turizmin çok eski zamanlardan beri mekân ihtiyacını karşılamaya yönelik bazı düzenlemelere gittiği görülmektedir. Bununla birlikte turizm mekânlarının plan ve politikalara uygun şekilde yapılması turizm değerlerinin korunması ve sürdürülebilmesi açısından çok önemlidir. Bu noktada mekân ile turizm arasındaki ilişkinin tanımlanarak turizm sektöründe devamlılığın sağlanabilmesi için turizm mekânlarının zaman içerisindeki değişiminin bilinmesini gerektirmektedir. Bu yüzden de turizm coğrafyasının bu geniş kapsamı içinde, mekânın önemli bir unsur olması, turizm coğrafyasının konu dâhilinde incelenebilecek bir nitelikte olduğunu göstermektedir.

1.2. TURİZMDE ARZ VE TALEPLER

Turizmin ülke ekonomisinde önemli gelir kaynağı olması ve istihdam olanakları sağlamasında turizm talebinin önemi büyüktür. Turizm talebi konusunda doğru ve geçerli tahminler yapmak, turizm talebini etkileyen temel koşulları göz önünde bulundurmak, turistik bölgenin pazarlanabilmesinde en önemli faktörleri oluşturmaktadır. Bölgenin sahip olduğu kaynaklar turistlerin istek ya da ihtiyaçlarını karşılayabilecek özellikte olmalıdır. Peki, turizm arzı ve turizm talebi nedir? Özellikleri nelerdir?

1.2.1. Turizm Arzı

Turizm arzı, “bir turistik destinasyonun seyahat edenlerin ihtiyacını karşılamada sahip olduğu varlık, değer ve olanakların tümü ile belli bir zaman içindeki yolculuk ve konaklamaya dönük ve belli bir fiyata satılmaya hazır mal ve hizmetler akımı” olarak tanımlanabilir (Olalı ve Timur, 1988). Timur (2014) ise, turizm arzını, turistik ürününün satılmak ve bedelsiz yaralanmak üzere pazara sunulmuş kısmı olarak tanımlamıştır. Genel olarak turizm arzının ortaya çıkmasında iki temel nedenin etkili olduğu görülmektedir; bunlardan birincisi, bölge ya da ülkenin sahip olduğu zenginliklerken, ikincisi ise o bölgede sunulan hizmetlerin tümüne karşılık gelmektedir.

İnsanlar devamlı oturdukları yerlerden, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla daha cazip başka mekânlara giderler. Bu mekânı turiste cazip kılan şey ise, *çekiciliği*, *ulaşılabilirliği* ve *turizm işletmelerine* sahip olmasıdır.

Şekil 5: Turizmde Arz (Kaynak: Öktem, 2013)

Çekicilik; bazen bir ülke ya da bölgenin sahip olduğu doğal, tarihi, kültürel değerleri, dağı, ovası, sanatsal değerleri, gelenek ve görenekleri iken, bazen de turistik mal ve hizmetlerin alt ve üst yapı sistemlerini oluşturmaktadır. Ancak bu özelliklere sahip olmak bir turizm mekânın çekici ya da turizm bölgesi olarak kabul görmesinde etkili olmaz. Çekiciliğin yanı sıra ulaşılabilirlik, konaklama, alt yapı hizmetleri vb. gibi birçok koşulunda sağlanması da gerekmektedir (Şekil 5).

Ulaşılabilirlik, turizm arzının önemli bir diğer unsurudur. Bir bölgenin turizm alanı olarak tercih edilebilmesi için kolay ulaşım koşullarına sahip olması gerekmektedir. Nitekim yeterli bir turizm talebini oluşturmak, ancak ulaşımın sağlanmasıyla mümkün olabilir. Çünkü ulaşılabilirlik turistik bölgelerin kolayca

ziyaretini sağlamaktadır. Ancak bir bölgenin turizm arzı ne kadar değerli olursa olsun eğer bunlara kolayca erişebilme olanağı yoksa o bölge turizm bakımından hiçbir önem arz etmeyecektir.

Ulaşım sistemlerinde emniyet, konfor ve ucuzluk bakımından bir gelişmenin olması ve etkin koordinasyon sağlanması turizmi ekonomik olarak önemli bir hale getirmektedir. Aynı zamanda turizm arzını oluşturan kaynakların bulunduğu bölgelere düşük bir maliyetle ulaşmamızı sağlayacaktır. Böylece turistler konaklamaya harcadıkları payı arttırarak, dinlenme ve eğlenmeye yönelik faaliyetlerinin süresini uzatma imkânına sahip olacaktır. Bu durum bir yandan seyahat eden kişi sayısı arttırırken, diğer yandan da turizmin geniş alanlara yayılması sağlayacaktır.

Turizm mekânlarının çekici ve ulaşılabilir olmasının yanı sıra turiste hizmet sağlayan *turizm işletmelerine* de sahip olması gerekmektedir. Ulaşım, konaklama, yeme- içme, eğlence vb. gibi hizmetleri bünyesinde barındıran bu işletmelerde yeni bir turizm arzı oluşturmaya çalışılmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasındaki temel neden ise, ülkelerin ekonomisinde turizmin yerinin giderek önem kazanması ve diğer ülkeler arasında rekabet oluşturmasıdır. Buradan hareketle turizmde arz kaynaklarının belirlenerek tespit edilmesi ve buna bağlı olarak bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Nitekim turizmin ekonomideki önemi, ülkeler arasındaki rekabeti tetiklemiş ve uluslararası turizm gelirinde istenilen paya ulaşmak için bazı düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Turizm bölgelerinin arz yönünden potansiyelinin belirlenmesi, turistlerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmasını ve değişen koşullara kolayca adapte olarak etkin bir turizm politikası uygulanmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda Olalı ve Timur (1988), turizm arzının özelliklerini şu şekilde tanımlamışlardır:

- ✓ Turizmde arzın oluşabilmesi için büyük yatırımların yapılması gerekmektedir.
- ✓ Turizm arzı, çeşitli turizm bölgelerindeki fiyatları, tüketici eğilimleri ve gereksinimlerinin, ürün ve hizmet kalitesi gibi değişik dış faktörlerin etkisi ile sunulan turizm ürünü açısından bir değişiklik gösterebilir.
- ✓ Sahip olunan dinamik yapı nedeniyle, yaşanan krizler, mevsimlik dalgalanmalar vb. nedenlerden çabuk etkilenen bu sektörde, satılan ürün ve hizmetlerin stok edilmesini gerektirmektedir.

- ✓ Turizm arzında, ikame olanaklarının yüksek olması risklerin dağıtımını güçleştirmektedir. Diğer bir deyişle, belirli bir bütçeye sahip turist bu parasını tatile çıkararak harcayabileceği gibi, o anda zorunlu bir ihtiyaç halini alabilecek ya da hoşuna gidebilecek başka bir ürün ya da hizmet için harcama zorunluluğu hissedebilir.
- ✓ Turizm arzı, emek-yoğun üretimine dayalıdır. Turizm arzı, kısa dönemde inelastik bir özellik göstermektedir. Daha açık bir deyişle, birçok turizm ürünü için ek bir arzın hemen oluşturabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, talep miktarında bir değişme söz konusu olursa, girişimci tarafından düşünülen bir proje sonucunda turizm arzını kısa dönemde arttırma olanağı yoktur.
- ✓ Turizmde tüketici olan turist, ürünü alabilmek ve tüketebilmek için arzın bulunduğu yere gitmek zorundadır. Bu yer aynı zamanda tüketim yeridir.

Turizm arzının tanımı, değişen koşulları ve özelliklerine baktığımızda birçok değişkenin turizme etki ettiği görülmektedir. Yapılan yatırım ve düzenlemeler, turistin içerisinde bulunduğu durum, değişen teknolojik koşullarla birlikte tercih edilen mekânların farklılık göstermesi, tatil mekânlarının sahip olduğu çekicilik oluşturan unsurlar, bu mekânların kullanılabilirlik durumu, turiste sağladığı kolaylık ve fayda gibi birçok neden gidilecek alanın belirlenmesinde etkili unsurları oluşturmaktadır.

1.2.2. Turizm Talebi

Turizm talebini; Eralp (1970), yolculuk ve konaklama ile doğrudan ve dolaylı ilgili ürün ve hizmetleri satın almaya hazır olmak şeklinde tanımlarken, Usta (1992) ise, insanların turizm ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeterli alım gücü ve boş zaman ile desteklenmiş olan turistik ürün ve hizmetleri satın alma isteğinde bulunan insan miktarı olarak tanımlamaktadır. Diğer bir turizm talebi tanımı ise, turistin belirli bir fiyat ya da döviz kuru halinde elde etmek istediği ve fiilen elde etmeyi kabul ettiği turizm ürünü ile hizmetinin bütünüdür (Olalı ve Timur, 1988).

Yukarıdaki tanımlara genel olarak bakıldığında; turizm talebinin oluşabilmesi için; yeterli alım gücü, boş zaman ve seyahat etme gerekliliği göze çarpmaktadır. Bu öğelerin birbirine bağlı olduğu ve birinin eksik olması durumunda turizm talebinin de olmayacağı söylenebilir. Dolayısıyla, turizm talebinden bahsedebilmesi için, turistin

temel ihtiyaçları (barınma, beslenme, eğitim) karşılandıktan sonra, turizm faaliyetlerini gerçekleştirebileceği alım gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Yeterli alım gücün sahip olmayan turist, ekonomik açıdan fiilen turizm talebini gerçekleştirmemiş olacaktır. Buradan hareketle turizm talebinin oluşmasında; yeterli alım gücüne sahip olmak, boş zaman ve seyahat etmek gibi üç temel öge ile karşılaşılmaktadır.

Turizm talebi, ekonomideki diğer hizmetler gibi bazı değişkenlere bağlıdır. Dolayısıyla turizm talebi konusunda doğru tahminlerin yapılması sektörün geleceği açısından önem taşımaktadır. Buna bağlı olarak uzun dönemli planlama ve tahminler sayesinde ileriye dönük sonuçlar alabilir ve değişen koşullara kolayca uyum sağlanabilir.

Şekil 6: Turizmde Arz-Talep ve Sürdürülebilirlik İlişkileri (Kaynak: Kuntay, 2004)

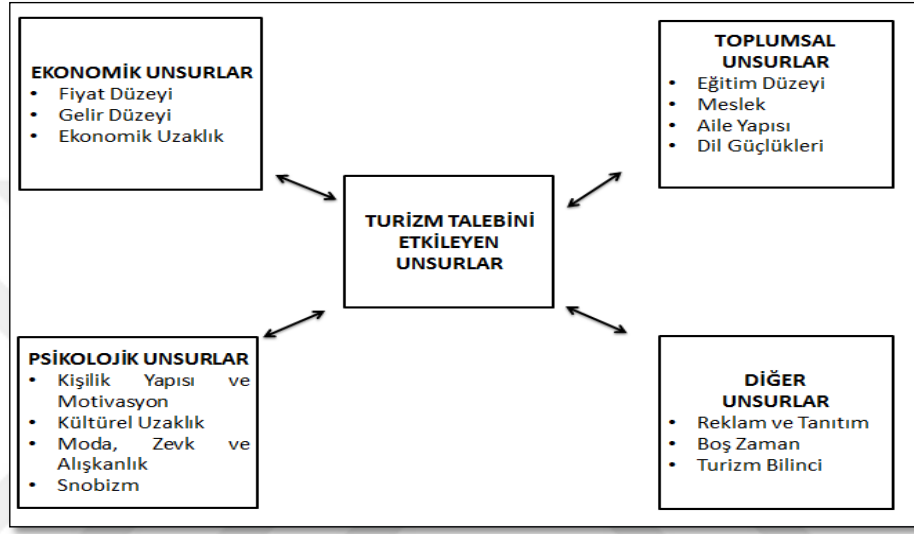
Turizm, unsuru birçok değişkene bağlıdır (Şekil 6). Alt ve üst yapı hizmetlerinde başlayan turizm hareketleri, turistik destinasyonlara kadar uzanmaktadır. Bu nedenle herhangi bir hizmet alanında meydana gelen sorun, bütün turizmin geleceğini tehdit etmektedir. Eğer turizm sürdürülebilirlik çerçevesinde gerçekleştirilse, uzun vadede fayda sağlayacaktır. Böylece hem çevresel hem kültürel hem de diğer değerler tehlikeye atılmadan, turizmde ortaya çıkabilecek sorunlara karşı kısa vadede çözüm imkânı oluşturacaktır. Bu bağlamda turizm talebinin özelliklerini Olalı ve Timur (1998), şu şekilde ifade etmektedir:

- ✓ Turizm talebi çok yönlü özellik taşımaktadır. İnsanlar çok sayıda motifin etkisiyle seyahate yönelmekte ve farklı turizm çeşitlerine farklı şekillerde katılmaktadır.
- ✓ Turizm talebi, kişisel harcanabilir gelirin kullanılmasıyla ilgilidir. Her tüketim sonucunda bir bedel ödenmesi gerektiğine göre, turizm amaçlı tüketimde kişisel gelirin kullanılması ya da harcanması söz konusudur.
- ✓ Turizm talebine konu olan turizm ürünü, ekonomideki lüks ve kültürel nitelikteki diğer ürün ve hizmetlerle rekabet halindedir.
- ✓ Turizm talebinde, ikame olanaklarının geniş olması, turistik tüketim tercihlerine ekonomik, politik ve sosyal faktörlerin etki etmesi, turizm talebine esnek bir görünüm kazandırmaktadır.
- ✓ Turizm talebi mevsimlik bir özellik taşımakta ve turizm talebini yılın değişik mevsimlerine dağıtmak oldukça zor olmaktadır.
- ✓ Turizm talebi ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre de değişiklik göstermektedir. Turizm talebinin yoğunlaştığı bölgeler gelişmiş ülkelerin yer aldığı coğrafyadadır.

Turizm işletmelerinde talebin önceden kesin olarak tahmin edilmemesinden doğan riskin dağıtılması zordur. Her işletme risk ihtimallerini olabildiğince azaltmak ister, ancak turizm işletmelerinde risk dağıtımını işlemi diğer sektörlere oranla çok daha zordur. Talebin esnek olması, turizm sektöründe küçük işletmelerin spekülatif fiyat politikaları uygulamalarına dolayısıyla sektörün rantabilitesinin olumsuz yönde etkilenmesine yol açmaktadır (Özen ve Kuru 1998). Bunun yanı sıra turizm harcamalarının yılın belirli dönemlerinde özellikle yaz aylarında toplanması konaklama talebini zorlamaktadır. Dolayısıyla, kış dönemindeki talebin, yaz dönemine göre daha düşük olduğu görülür. Turizm sezonun aylara bölünerek planlama yapılması ve deniz-kum- güneş üçlüsünün haricinde diğer turizm çeşitlerinin geliştirilmesine yönelik uygulama ve stratejilerin oluşturulmasıyla, kaynakların kullanımı daha etkin ve verimli olacaktır. Çünkü gerek turizm arzı, gerekse turizm talebi ülkelerin ekonomisine doğrudan etki etmektedir. Bu nedenle bu iki kavramı göz ardı etmeden değerlendirme yapılmalıdır.

1.2.3. Turizm Talebini Etkileyen Unsurlar

Turizmin doğasından kaynaklanmak üzere turistlerin çoğu farklı ve çekici olanı talep ederler. Bu özellik ise turist beklenti ve eğilimlerinin sıklıkla değişmesine neden olur. Dolayısıyla, belirli bir dönem için geçerli olan talep yapısı sonraki dönem değişebilir (Okumuş ve Avcı 2008). Bu yüzden de turizm bölgesinde sürekliliğin sağlanması için turizm talebinin doğru şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

Şekil 7: Turizm Talebini Etkileyen Unsurlar (Kaynak: Kozak, 2009)

Turizm talebinin özelliklerinin neler olduğu ve turizm talebine hangi faktörlerin etki ettiği bilinmelidir. Yukarıda sayılan özellikleri dışında, talebi etkileyen çeşitli unsurlar da yer almaktadır. Kozak (2009), turizm talebini etkileyen unsurları şu şekilde açıklamıştır;

- **Ekonomik Unsurlar:** Turizm talebini etkileyen ekonomik unsurlar, fiyat düzeyi, gelir düzeyi ve ekonomik uzaklık olarak sıralanmaktadır.
- **Psikolojik Unsurlar:** Turizm talebi kapsamında ele alınması gereken konular kişilik yapısı ve buna bağlı olarak sahip olunan motivasyon düzeyi ve türüdür. Turizmde tüketicileri seyahate yönelten değişik motivasyonlar bulunmaktadır. Bunlar psikolojik olabileceği gibi sosyolojik nedenlerde olabilir.
- **Toplumsal Unsurlar:** Turizm talebini etkileyen ana unsurlar olarak, eğitim düzeyi, meslek, aile yapısı, dil güçlükleri ve kentleşme düzeyi ile ilgili unsurlara yer verilmektedir.

- **Diğer Unsurlar:** Daha önce saydığımız ekonomik, siyasal ve toplumsal unsurlar içerisinde yer almayan, ancak turizm talebini etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkan; reklam ve tanıtım, boş zaman ve turizm bilincidir (Şekil 7).

Yukarıda, satın alma gücü, boş zaman ve seyahat etme unsurları olmadan fiilen turizm talebinin gerçekleşmeyeceğinden bahsedilmişti. Ancak görüldüğü üzere, sadece bu üç unsur turizm talebine etki etmemektedir. Her ikisinin uygun olması durumunda bile, eğitim, ailevi ilişkiler, meslek, psikolojik durumlar gibi birçok faktör etki edebilir. Bu süreçte, turizmde bazı yasal düzenlemelerin yapılması ya da ilerleyen zaman dâhilinde plan ve politikaların uygulanmasıyla süreklilik sağlanabilir.

1.3. KONAKLAMA İŞLETMELERİ

İnsanlar göçebe yaşamdan, yerleşik hayat geçtikten sonra çeşitli nedenler sonucunda bir yerden başka bir yere seyahat etmişlerdir. Bu seyahat boyunca konaklama ihtiyacı ortaya çıkmış ve buna bağlı olarak bu ihtiyacı karşılayacak bazı yapılar kurulmuştur. İlk olarak konaklama ihtiyacını kervansaraylar karşılamış geçen süreç ve değişen koşullarla birlikte yeni işletmeler eklenmiştir. Günümüzde ise konaklama işletmeleri dev boyutlara ulaşarak, önemli bir ekonomik sektör haline gelmiştir.

Konaklama işletmeleri ile ilgili olarak literatürde çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Powers (1998), konaklama işletmelerini “temelde otelcilik ve restoran hizmetleri faaliyetlerinde bulunan ve aynı zamanda ziyaretçilerine eğlence ve çeşitli organizasyonlar sağlayan işletmeler” olarak tanımlarken, Olalı ve Kozay (1989) konaklama işletmelerini “turistlerin geçici konaklama, yeme-içme, kısmen de eğlence ve bazı sosyal ihtiyaçlarını karşılayan işletmeler” olarak tanımlamışlardır. Usta (2001) ise, konaklama işletmelerinin, turizm işletmeleri arasında yer alan, turistik mal ve hizmetlerin üretimini sağlayan, varlıklarını turizm olayına bağlı olarak ortaya çıkan ve şekillenen işletmeler olarak kabul edildiğini belirtmiştir.

Konaklama işletmeleri turizmin en önemli üç unsurundan birini oluşturmaktadır. Turistik talebe bağlı olarak konaklama işletmelerinin sunabileceği hizmetler

büyüklüğüne, kapasitesine, bulunduğu yere göre değişiklik göstermektedir. Diğer bir taraftan, günümüzdeki konaklama işletmelerinin, turistin sadece gecelemesine yönelik bir işletmeden ziyade yoğun emek gücüne dayalı bir işletme olması aynı zamanda turistin memnuniyetini sağlanması demektir. Bu işletmelerin hizmetlerini yerine getirmesi ise, ancak başarılı bir turizm politikası uygulanmasıyla sağlanabilir.

1.3.1. Konaklama İşletmelerinin Genel Nitelikleri

Konaklama işletmeleri çeşitli işlevlere cevap veren yapılardır. Ekonomik ve sosyal niteliklerinin yanı sıra günümüzde konaklama işletmeleri çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılmaya başlanmıştır. Kongre, seminer, fuar amaçlarının yanı sıra, ticari amaçlar doğrultusunda da kullanılan konaklama işletmeleri bulunmaktadır. Bu konaklama işletmelerinin özelliklerini Usta (2009), şu şekilde açıklamıştır;

- ✓ Konaklama hizmetleri, çalışan personel arasında yakın işbirliği ve karşılıklı yardımı gerektirmektedir.
- ✓ Otel işletmeciliği, tekniğin, fikirlerin, tüketici davranışlarının ve çalışma yöntemlerinin devamlı şekilde değişikliğe uğradığı hassas bir endüstridir.
- ✓ Konaklama işletmeleri, günün yirmi dört saatinde faaliyet gösteren işletmelerdir.
- ✓ Konaklama işletmeleri riskli işletmelerdir. Çünkü turizm talebi, önceden kesin olarak tahmin edilmesi güç olan ekonomik, sosyal ve politik koşullara bağlı bulunmaktadır.
- ✓ Talep esnekliğin fazla olması, işletme riskini arttırmaktadır.
- ✓ Konaklama işletmeleri tarafından üretilen mal ve hizmetlerde standardizasyona gidilmesi oldukça zordur.

Bu özellikler, konaklama işletmelerinin insan gücüne dayalı yoğun emek gerektiren bir sektör olduğunu göstermektedir. Homer (2016)'in da belirttiği gibi “*Bir misafir kendisine kibar davrananı asla unutmaz*”. Müşteri memnuniyetinin ön planda olduğu bu sektörde yapılacak herhangi kötü bir tavır veya tutumun bütün hizmeti olumsuz yönde etkilemesi muhtemeldir. Aynı zamanda konaklama işletmeleri risk faktörü yüksek bir sektördür. Çünkü sosyal, ekonomik veya siyasi olumsuz bir koşuldaki kolayca etkilenebilir. Bu yüzden hem dinamik bir yapıya sahip olmalı hem de çekiciliğini yitirmemelidir. Çünkü uzunca süre bir işletmenin aynı görünüme sahip olması, belirli bir süreden sonra çekiciliğini yitirmesine neden olmaktadır. Konaklama

işletmelerinde tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda hem yapısal hem de işlevsel olarak düzenlemelerin yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

1.3.2. Konaklama İşletme Türleri

Konaklama işletmeleri, turizmin en önemli taşlarından biridir. Bu işletmeler insanların yeme- içme, eğlence vb. ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Konaklama işletmeleri temel fonksiyonlarının yanı sıra, yardımcı birimleri de bünyesinde bulundurmaktadır. Bu işletmeler şunlardır;

a) Otel

Yapısı, teknik donanımı, konforu ve bakım koşulları gibi maddi; sosyal değeri, personelin hizmet kalitesi gibi moral elemanlarıyla medeni bir insanın arzu ettiği nitelikte geçici konaklama ve kısmen beslenme ihtiyaçlarını bir ücret karşılığında karşılamayı meslek olarak kabul eden ekonomik, sosyal ve disiplin altına alınmış bir işletmedir (Olalı ve Korzay, 1989).

Otel İşletmelerinin Sınıflandırılması:

1. Konaklama Amacı Bakımından Otel İşletmeleri: Oteller günümüzde sundukları hizmetin dışında kullanım amaçlarına göre çeşitli sınıflara ayırmaktadır. Kozak (2001), bu sınıflamayı şu şekilde yapmıştır;

- ✓ Kaplıca- kür otelleri
- ✓ Sayfiye otelleri
- ✓ Kongre otelleri
- ✓ Dağ ve spor otelleri

2. Faaliyet Süresi Bakımından Oteller: Bu otellerin sınıflandırılmasında, verdiği hizmet süresi ön planda yer almaktadır. Bu sınıflandırmayı Kozak (2001), şu şekilde yapmıştır;

- ✓ Devamlı Oteller
- ✓ Mevsimlik Oteller

3. Buldukları Yere Göre Otel İşletmeleri: Bu sınıflandırmada otel işletmelerini kurulu buldukları yerleşim birimi, turizme konu olabilecek doğal kaynaklar ile ulaşım yolları terminalleri yakınında bulunmalarına göre gruplandırılmaktadır (MEGEP, 2007).

- ✓ Havaalanı Otelleri
- ✓ İstasyon Otelleri
- ✓ Kent merkezindeki Oteller
- ✓ Liman Otelleri (Kozak, 2001).

4. Büyüklükleri Bakımından Oteller: Bu sınıflandırmanın dayanak noktası, otellerin oda sayısı ve sahip oldukları hizmetlerin çeşitliliğidir. Dünya genelinde kabul gören bir sınıflandırmaya göre otel işletmeleri çok küçük, küçük, orta ve büyük olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Bu sınıflandırmada; 25 veya daha az odaya sahip olan oteller çok küçük; 25-99 arasında oda sayısına sahip olanlar küçük 100- 299 arasında odaya sahip olan oteller orta 300 ve daha fazla odaya sahip olan oteller ise büyük otel işletmeleri olarak kabul edilmektedir. Öte yandan otel işletmelerinin sahip oldukları hizmet çeşidi bakımından da küçük, orta ve büyük biçiminde bir sınıflandırmaya tabi tutuldukları da görülmektedir (MEGEP, 2007).

5. Hukuki Özellikleri Bakımından Oteller: Bu tür sınıflandırmada belgelendirme şekli belirleyici olmakta ve ülkelerin konu ile ilgili düzenlemelerine bakılmaktadır. Örneğin; Türkiye’de hukuki statüleri bakımından otel işletmeleri iki şekilde ele alınmaktadır (Kozak, 2001):

- ✓ **Belediye Belgeli Otel İşletmeleri:** Bu türdeki otel işletmeleri Türkiye’de yerel yönetimler tarafından sınıflandırılmaktadır. Belediye otel işletmeleri Türkiye’de “ nitelikli” ve “niteliksiz” olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.
- ✓ **Turizm İşletme Belgeli Otel İşletmeleri:** Türkiye’de bir diğer belgelendirme şekli de “ turizm işletme belgeli” otel işletmeleridir. Bu tür sınıflandırma, 1950’li yıllardan bu yana devam etmektedir. 1983 yılında yürürlüğe giren ve sonraki yıllarda birtakım değişikliklerin yapıldığı “Turizm Yatırım ve İşletme Nitelikleri Yönetmeliği” ne göre otel işletmeleri : “bir yıldızlı oteller” , “iki yıldızlı oteller”, “üç yıldızlı oteller”, “dört yıldızlı oteller” ve “beş yıldızlı oteller” olmak üzere beş ayrı grupta incelenmektedir.

Bu otel işletmeleri dışında; Özel belgeli oteller, moteller, tatil köyü, pansiyon, kamping, apart oteller, oberj (dağ evi), gezer otel, hostel, termal turizm işletmeleri ve kaplıcalar da bulunmaktadır.

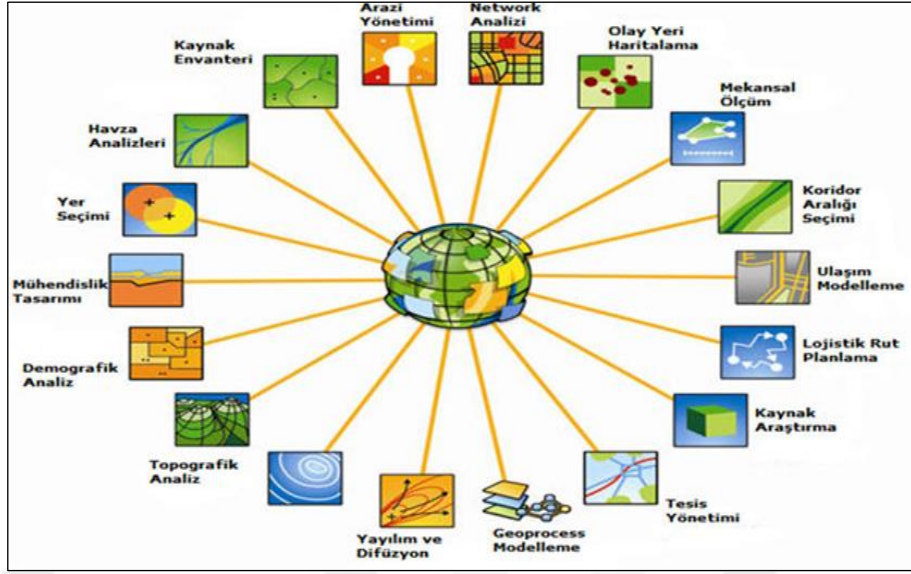
Çalışmada; hukuki özellikleri bakımından otellerin alt bölümü olan; *işletme belgeli* (1980-2014) ve *belediye belgeli tesislerdeki* (2000-2014) konaklama verilerinden yararlanılarak turizm talebinin, yıllara göre mekânsal dağılımı analiz edilmiştir.

1.4. COĞRAFI BİLGİ SİSTEMİ VE MEKÂNSAL ANALİZ

Günümüzde teknolojik ilerlemeler sayesinde birçok uygulama yeni boyut kazanmaktadır. Bu uygulamalardan biri olan Coğrafi bilgi sistemleri, birçok analiz yöntemini bünyesinde bulundurmaktadır (Şekil 8). Bu nedenle ülkemizin birçok yerinde farklı alanlarda CBS aktif olarak kullanılmaya başlamıştır. Coğrafya, bilgisayar, matematik, istatistik, peyzaj, haritacılık ve mimarlık gibi bazı alanlar bu kullanıma örnek olarak gösterilebilir.

CBS'nin farklı disiplinlerde kullanılmasından dolayı bu kavram değişik şekillerde tanımlanmaktadır. CBS ile ilgili bazı tanımlar şu şekildedir;

- ✓ CBS belirli bir amaç ile yeryüzüne ait verilerin toplanması, depolanması, sorgulanması, transferi ve görüntülenmesi işlevlerini yerine getiren araçların tümüdür (Burrough, 1998).
- ✓ CBS coğrafi bilgileri bir bilgisayar ortamında depolayan ve analiz eden araçtır (Esri,1994).
- ✓ CBS yeryüzü referanslı verileri depolayan, kontrol eden, işleyen, analiz eden ve görüntüleyen bir sistemdir (AGI GIS Dictinoary, 1991).

Şekil 8 : CBS ile Yapılan Analizler (Kaynak: <http://www.mepsistem.com.tr>)

Tanımlara genel olarak bakıldığında CBS'nin bazen bir araç, bazense bir sistem olarak görüldüğüne dair değişik görüşler bulunmaktadır. Bunlar içerisinde CBS'nin; verileri toplama, depolama ve üzerinde işlemler yapma konusuna dair ortak bir görüş bulunmaktadır. Buna göre genel bir değerlendirme yapıldığında CBS, bilgi teknolojisine bağlı olarak verilerin toplanıp üzerinde işlemler yapılmasıyla yoğun ve karmaşık bilgilerin düzenlendiği coğrafi verileri, daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayan bir bütünü temsil etmektedir.

CBS'de her detaya ait bilgi ayrı veri tabanında saklanmaktadır. Bu detay bilgiler gerektiği zaman diğer bilgilerle ilişkilendirilerek bir veri tabanında toplanabilir. Veri tabanı arasında kurulan bu bağlantıyı CBS'nin temel işlevleri yerine yetirmektedir. Bu temel işlevlerin yerine getirebilmesi için Yomralıoğlu (2000), donanım, yazılım, veri, insan ve metot bileşenlerine ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. CBS'nin çalışabilmesi için ilk olarak çalışma konusuyla ilgili verilerin elde edilerek depolanması, ardından, araştırmanın yapılması ve ilgili kurumlardan verilerin toplanması daha sonra da toplanan bu verilerin bilgisayar ortamına aktarılarak CBS programına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Veriler çalışmaya uygun hale getirdikten sonra, bilgisayarı kullanacak olan kişidir, çalışmanın amacına göre bir metot belirlenerek istenilen sonucu ulaşılabilir.

Coğrafi bilgi sistemi geniş bir uygulama alanına sahiptir. Bunun en önemli nedenlerinden biri mekânsal olarak elde edilen karmaşık verilerle istatistiksel analizler yapmasıdır. Özellikle de coğrafi verilerin çok fazla detay içermesi, CBS'nin etkin şekilde kullanılmasını sağlamıştır.

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) istatistiksel metotlarla birleştiğinde, mekânsal verinin analiz edilmesini, görüntülenmesini ve yönetimini sağlayacak etkili bir dizi araç sağlar (Krivoruchko, vd., 2003; Anselin, 2003; Wong ve Lee, 2005). Mekânsal veri analizi (SDA), mekânda var olan verilerin etkileşimini, yapısını, süreçlerini açıklayacak yöntemler ile bunların diğer mekânsal olaylarla olası ilişkilerinin açıklandığı veri analizidir (Bailey ve Gatrell, 1995).

Hall (2012) mekânsal analizin, mekâna ait önemli gözlem ve değerlendirmeler sonucunda, verileri düzenleyerek sonuçlarını yorumlayan açıklayıcı ve betimleyici istatistiksel bir model olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda bu birimlere ilişkin öznitelik bilgilerini de dikkate alırlar coğrafi objelerin mekânsal deseni, yeryüzünde hüküm süren fiziki ya da kültürel süreçlerin bir sonucu olup coğrafi objelerin neden ve nasıl dağıldığını ortaya koymaktadır (Lee ve Wong, 2000). Mekânsal veri analizi (SDA), mekânda var olan verilerin etkileşimini, yapısını, süreçlerini açıklayacak yöntemler ile bunların diğer mekânsal olaylarla olası ilişkilerinin açıklandığı veri analizidir (Bailey ve Gatrell, 1995).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere mekânsal analizler, açıklayıcı ve betimleyici verileri içeren mekâna ait önemli gözlemlerle ilgili belirgin değerlendirmeler yapan ve sonuçlarını yorumlayan analizlerdir. Temel olarak matematiksel modellerdir ancak yapı ile mekânsal etkileşim sonucundaki objelerin coğrafi pozisyonunu göstermektedir. Bu model kartografik yani tüm veri setinin haritalandırılmış halini oluşturmaktadır. Mekânsal analizlerin dinamik bir yapıda olması hem olaylara çok boyutlu bakmamızı hem de metodik ve teorik avantajlar elde etmemizi sağlamaktadır. Örneğin çevre üzerinde endişe uyandıran doğal felaketlerde, ekonomik ya da küresel değişikliklerde mekânsal analizler sayesinde doğru ve nitelikli verilere ulaşılabilir.

Mekânsal analizler konut, pazarlama, ekonomi, ulaşım ve bölgesel planlama çalışmalarının yanı sıra son zamanlarda turizm çalışmalarında da kullanılmaya başlamıştır. Turizm talebinin artışı sonucunda bölgede meydana gelen zamansal ve mekânsal değişimler ancak mekânsal analiz yöntemiyle açıklanabilir. Böylece mekân ile yapısal süreç arasında ilişki kurarak ilerleyen süreçler hakkında bilgi sahibi olunabilir. Kervankıran (2015), bu ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır, turizmin yayılış alanlarının gösterilmesinde, mevcut turizm alanlarına destek olabilecek alternatif turistik mekânların planlanmasında, turizminin geçmiş yıllardan günümüze değişiminin görselleştirilmesinde, alternatif turistik ürünlerin önerilmesinde, turizm rotalarının oluşturulmasında, turizme konu olan turistik değerlerin envanterlerinin çıkarılması ve haritalandırılmasında, turizmin mekânsal ilişkilerinin analiz edilmesinde CBS'nin önemi gittikçe daha iyi anlaşıldığını ve disiplinler arası bir bilim olan turizmin; dağılışının, gelişiminin ve etkilerinin ortaya konmasında mekânsal veri analizi en etkili araçlardan birisi olduğunu belirtmiştir. Tablo 4'te turizm uygulamalarının CBS'de hangi fonksiyonel özelliği ifade ettiği, sorunlarının ne olduğu ve CBS'de hangi temeli teşkil ettiği anlatılmak istenmiştir. Bu bağlamda CBS'deki mekânsal analizler turizm çalışmaları için gözlemlenebilir bir veri tabanı oluşturmaktadır. Bu bilgilerin takibinde, çalışma süreci farklı mekânlardaki yapı, süreç ve turistik talep arasındaki ilişkinin anlaşılmasını sağlayabilir.

Tablo 4: CBS'nin Turizm Uygulamalarına Yönelik Fonksiyonel Özellikleri (**Kaynak:** Giles, 2003)

CBS'nin Fonksiyonel Özellikleri	CBS Temel	Sorunları	Turizm Uygulamaları
Veri Girişi, Depolama ve Kullanma	Yer	Nerelerdedir?	Turizm Kaynak Envanteri
Harita Üretimi	Durum	Nerededir?	Gelişim için En Uygun Yeri Tanımlama
Veri Temeli Bütünleşme ve Veri Yön	Eğilim	Ne değişir?	Turizm Etkilerini Ölçme
Veri Soruları ve Araştırmalar	Rota Belirleme	En iyi rota hangisi?	Ziyaretçi Yönetimi/ Akışı
Mekânsal Analiz	Model	Model nedir?	Kaynakların Kullanımı ile İlgili İlişkileri Analiz Etme
Mekânsal Modelleme	Model Oluşturma	Ne olur?	Turizm Gelişiminin Potansiyel Olarak Etkilerini Değerlendirme
Karar Destek			

Dolayısıyla mekânsal veri analizleri diğer veri setlerine göre açıklayıcı potansiyel bir güç olmaktadır. Mekânsal analiz, turizmin yalnızca anlaşılmasını için teorik bilgiler sağlamaz, aynı zamanda gelecekte olabilecek ihtimalleri göz önünde bulundurarak analiz edilmesini sağlar. Bu yüzden de Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için turizmin ekonomik etkisi göz önünde bulundurulduğunda; mekânsal istatistik yöntemlerle araştırılarak, zamansal ve mekânsal değişiminin ortaya koyulmasında mekânsal analiz yöntemlerinin kullanılması faydalı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TURİZM

2.1. TÜRKİYE'DE TURİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Turizm, dünya tarihi içerisinde farklı gelişim süreçlerini tecrübe edinmiştir. Bu süreç çoğu zaman insanların çeşitli gereksinimleri sonucunda ortaya çıkmış ve farklı aşamalar halinde günümüze kadar sürekliliğini sürdürmüştür. İlk zamanlarda ekonomik, ticari ve sağlık nedenleriyle ortaya çıkan turizm faaliyeti medeniyetlerin zenginleşmesi, toplumların birbiriyle etkileşim halinde olması, ulaşım araçlarının çeşitlenerek çoğalması sonucunda hızlı bir ilerleme kaydetmiştir.

Türkiye'de turizmin gelişimi ise; Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. 1800'lü yılların başında Türkiye'de turizm alanına dair herhangi bir çalışma ya da resmi bir kurum bulunmuyordu. Ancak daha sonrasında yapılan bazı adımlar turizm alanında ilk faaliyetlerin görülmesini sağlamıştır. Bunlar; "1846 yılında *Aya İrini Kilisenin* askeri müzeye dönüştürülmesi ve 1863 yılında *İstanbul'da Sergi-i Umum-i Osmani* adı ile ulusal bir fuarın açılması turizm alanındaki ilk ciddi faaliyetler arasında yer almaktadır" (Oktayer vd., 2007). Bahsedilen bu mekânların açılması sonucunda ülke içinden ve dışından birçok kişi buraları ziyaret gelmiş ve bunun sonucunda ilk turistik gezilerin zemini oluşmuştur. 20. yüzyılın başlarından itibaren ise ulaşım imkânlarında bazı gelişmelerin yaşanmasıyla beraber mesafelerin kısalması, yabancılar için İstanbul'un son derece çekici bir görünüm kazanmasını sağlamıştır. Bu dönemde İstanbul'a düzenlenen çeşitli seferler, sonucunda Avrupa'dan gelen kişi sayısını arttırmış buna bağlı olarak büyük ve lüks oteller kurulmaya başlanmıştır.

1892 yılında Büyük Londra Oteli hizmete girerken, hemen ardından Pera Palas otelinin açılışı özellikle Avrupa'dan yataklı vagonlarla gerçekleştirilen konforlu tren seyahatleri neticesinde doğan talebi büyük ölçüde karşılar hale gelmiştir. Çoğunlukla yabancılar hizmet vermek üzere kurulan otellerin, İstanbul'da genellikle büyük elçiliklerin olduğu bölgelere yoğunlaştığı ve ortaya çıkan talep karşısında sayılarının giderek arttığı görülmektedir (Kozak vd., 2006).

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ile turizme ilişkin çabalar büyük ölçüde duraklamıştır (Barutçugil, 1986). Çünkü turist gönderen bazı ülkelerle savaşa girilmiş ve turistlerde algısında güvensizlik sorunu oluşmuştur. Bu nedenle de turizm faaliyetleri sekteye uğramıştır. Duraklama döneminin ardından Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte turizm alanında Türkiye'de bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, planlı dönem öncesi ve planlı dönem olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

2.1.1. Planlı Dönem Öncesinde Türkiye'de Turizm Politikaları (1923-1962)

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de ekonomik ve sosyal alanlarda yasal ve kurumsal bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda turist sayılarında tekrar bir artış meydana gelmiş ve yerel bazı firmalar bilet, pasaport gibi işlemler için hizmet vermeye başlamıştır.

Cumhuriyet'in kurulmasının ardından örgütsel anlamdaki ilk ciddi yapılanma, 1923 yılında Türk Seyyahin Cemiyeti'nin kurulması ile gerçekleşmiştir. İlerleyen yıllarda önce Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu adıyla faaliyet sürdüren kuruluş İkinci Dünya Savaşına kadarki dönemde devlet organı gibi çalışmış ve yarı resmi olarak Türkiye'deki turizm politikasını belirleyerek yürütülmesini sağlamıştır. Turizm alanında ilk kamu örgütlenmesi ise 1934 yılında hazırlanan İktisat Vekâleti Teşkilat ve Vazifeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile gerçekleşmiştir. 1939 yılında ticari bakanlığa bağlı Turizm Müdürlüğü kurulmuş, 1949 yılında ise Basın-Yayın ve Turizm Müdürlüğü faaliyete başlamıştır (Oktayer vd., 2007). Bu düzenlemeler sonucunda turizmde tanıtım faaliyetleri yapılmaya başlanmıştır. Böylece devlet düzenleyici ve teşvik edici bir görev üstlenmiştir.

1950 yılında yürürlüğe giren Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu bu alandaki ilk yasal düzenlemedir. Söz konusu yasa ile hangi işletmelerin turizm müessesesi olarak kabul edilecekleri, yasanın konusu olan teşvik tedbirlerinden hangi işletmelerin yararlanacakları, teşviklerden yararlanma koşulları ve turizm işletmelerinin denetlemesine ilişkin hususlara açıklık getirilmiştir (Oktayer vd., 2007). Turizm alanında yapılacak yatırımları teşvik etmek amacıyla yapılan bir diğer düzenleme 1953 yılında çıkarılan Turizm Endüstrisini teşvik kanunu olmuştur (Barutçugil, 1986). Bu düzenleme ve ilkeler sayesinde turizm ilkeleri belirlenerek, ekonominin içinde yer alması sağlamıştır.

Ekonomi alanındaki düzenlemeler sadece bununla kalmamış ardından 1955 yılında 10 milyon TL sermaye ile Türkiye Turizm Bankası kurulmuş ve yeni kaynak yatırımlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Ekonomi alanı dışındaki diğer düzenlemeler ise; 1957 yılında Basın- Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün, Basın- Yayın ve Turizm Vekâleti adı altında bakanlığa dönüştürülmesi olmuştur. Böylece turizm faaliyetleri devletin kontrolü altında olmuştur (Oktayer vd., 2007).

Türkiye’de Planlı Dönem öncesinde, 1923 yılında başlatılan turizmle ilgili çalışmalar 1923-1950 döneminde son derece sınırlı olmuştur (Kozak vd., 2006). Bu dönemde yaşanan dünyadaki siyasi olaylar, ülkelerin birbiriyle savaş halinde olması turizm faaliyetlerinin sınırlı sayıda kalmasına neden olmuştur. Süreçten Türkiye’de olumsuz etkilenmiş ancak Cumhuriyet döneminde sosyal ve ekonomik alanda yapılan düzenlemeler sonucunda durum toparlanmaya çalışılmıştır. 1950-1960 döneminde ise, çıkarılan yasalar ve turizm politikaları sayesinde turizm alanında yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Aynı zamanda bu politika ve yasaların uygulanması için bazı kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Yine bu dönem de Türkiye’de altyapı alanında yapılan yatırımlar, başta İstanbul olmak üzere bazı büyükşehirlerde düzenlemeler yapılması sağlamış böylece turizm sektörünün gelişimini hızlandırmıştır.

2.1.2. Türkiye’de Planlı Dönemde İzlenen Turizm Politikaları (1963- Sonrası)

1962 yılı sonrasında Türkiye’de turizm alanındaki en önemli değişim turizmin hizmetler sektörünün bir alt dalı olarak “kalkınma planlarında” yer alması ile başlamıştır (Kozak vd., 2006). Türkiye’de, 1963 yılından itibaren beşer yıllık kalkınma planlarına yer verilmiştir. Bu planlara göre ekonomik faaliyetlere yön verilmeye çalışılmıştır. Özellikle de turizmin Türkiye ekonomisinde önemli bir sektör olması, kalkınma planlarına ayrı bir konuma taşımıştır. Böylece turizmde kalkınma planları genel bir düzen içinde ilerleyecek ve istenilen düzeye ulaşılmış olunacaktır.

1963 ve 1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, Türkiye’nin ödemeler dengesi açığının kapatılmasında turizmden daha fazla yararlanılması, zengin, doğal ve tarihi kaynaklara bu anlamda önem verilmesi, gerekli yatırım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve tanıtıma özel önem verilmesi hususları vurgulanmıştır (DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı). Buradaki temel amaç turizme

elverişli alanların geliştirilmesini sağlamaktır. Ancak kayda değer düzeyde önlemlerin alınmaması, bu kalkınma planında hedeflenenlerinin gerçekleştirilmesi konusunda yetersiz kalmasına neden olmuştur.

1968- 1972 yılları arasında İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, turizm sosyal, ekonomik ve kültürel fonksiyonlardan tam olarak yararlanılması, turizm gelirleri, yabancı turist sayısı ve ortalama tüketimin artırılması amaçlanmıştır (DPT, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı). Aynı zamanda turizmin geliştirilmesi için yasal ve finansal kolaylıklar sağlanmıştır. 1973-1977 yılları arasında Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde turist sayısı gelir gider tahminlerinde uzun dönemli faktörler dikkate alınmıştır. Bu dönemde, Türkiye'ye gelecek turist sayısında ve yurt dışına gidecek vatandaş sayısında yılda ortalama %13, buna karşılık turizm gelirinde %20, turizm giderinde ise %13 oranında artış olacağı tahmin edilmiştir (DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı). Bu kalkınma planında alınan kararlar, birinci ve ikinci kalkınma planlarındaki kararların biraz daha geliştirilmiş halini oluşturmaktadır. Ancak, alınan kararlarda ikinci kalkınma planından ayıran herhangi bir farka rastlanılmamaktadır.

1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde turizm gelirlerinde yılda ortalama %23, turizm giderlerinde ise %4,1 düzeyinde artış öngörülmüştür. Bu plan döneminde tesis kapasitesinde 40.000 yataklı artış sağlanarak, 1983 yılında kapasitenin 95.000 yatağa çıkarılması planlanmıştır (DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı). Bu dönemde 1982 yılında 2634 nolu kararla Turizm Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, turizm alan ve merkezlerinin geliştirilmesine yönelik kararlar içermektedir. Böylece turizm teşviklerinden yararlanabilmek için işletme ve belediye belgeli tesislerde, bakanlıkça verilen belgelerin bulunması gerekliliği ve doğal turizm alanlarının korunmasına yönelik kararlar alınmasıyla, Türkiye'de turizminin gelişiminde önemli etkiler oluşturmuştur.

1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde dış turizm gelirlerinde yılda ortalama %14,2, giderlerinde ise %18,9'luk artışla dönem sonunda 540 milyon dolarlık net döviz geliri sağlanması hedeflenmiştir (DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı).

1990-1994 yıllarını kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, turizm gelirlerinin %13,6'lık bir artış ile dönem sonunda 5.514 milyon dolara, Türkiye'ye gelecek olan turist sayısının yılda ortalama %8,2 oranında artarak 7,4 milyon kişiye, yurt dışına çıkacak vatandaş sayısının ise yılda ortalama %4,8 oranında artarak 2,8 milyon kişiye ulaşılacağı tahmin edilmiştir (DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı). 1996-2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde öncelik turizmin çeşitlendirilmesi ve pazarlama çalışmalarına verilmiştir (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı).

2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde turizm ile ilgili kararların, turizm pazarlamasına daha fazla önem verilmesi, fiziksel çevrenin, sit alanlarının ve tarihi mekânların korunması, turizmin çeşitlendirilmesi ve küçük ve orta ölçekli kuruluşların desteklenmesi konularında yoğunlaştığı görülmektedir (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı). Aynı zamanda bu planlama aşamasında yerel halkın görüşlerinin de alınması gerektiği belirtilmiştir.

2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde turizm sektörünün, ülkedeki refah ve gelişmişlik dengesizliklerini azaltıcı doğrultuda yönlendireceği, turizm potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış yörelerde turizmin geliştirilerek ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunulacağı ifade edilmiştir (DPT, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı). Planda doğal, tarihi sosyal çevreyi korumaya yönelik bazı yaklaşımlar içinde bulunacağına ve mevcut niteliği artırarak tanıtım, pazarlama, altyapı gibi alanlarda turizm sektörünün geliştirileceği üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin coğrafi özellikleri göz önünde bulundurularak, çeşitli turizm türlerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Böylece Türkiye'de uzun vadeli ve sağlıklı bir turizm politikasının uygulanması ile rekabet gücünün artacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda bu dönemde Avrupa Birliği üyeliğine uyum süreci için alınan kararlar Türkiye'nin ekonomik ve sosyal olarak altyapısını geliştirmeyi hedeflemektedir. Gerek istihdamın, rekabet gücünün artırılması ve bölgesel gelişmişliğin sağlanması, gerekse beşeri ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi temelinde alınan kararlar ile Türkiye ekonomisi ve sosyal altyapısına canlılık sağlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de planlı dönemde izlenen turizm politikalarına baktığımızda; doğal, sosyal ve tarihsel çevreyi koruyarak, turizmde mevcut niteliği yükseltecek bazı düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler sonucunda yeni kapasite oluşturabilecek tanıtım, pazarlama, altyapı vb. konular, turizmin rolünü yeniden tanımlamasına olanak sağlamıştır. Türkiye’de uzun dönemli ve sağlıklı bir turizm politikası oluşturmak amacıyla birbirini destekleyecek nitelikte düzenlemelerin yapılmasına gayret gösterilmiş ve böylece eş zamanlı altyapı, konaklama ve diğer hizmet tesisleri ile ilgili yenilikler yapılmıştır. Turizmin dış pazardaki konumu dikkate alınarak, farklı turizm türleriyle desteklenmesi hedeflenmiştir. Aynı zamanda turizmin ekonomik olarak gelir seviyesindeki dengesizlikleri azaltmada önemli olduğu görülmüştür.

2.2. TÜRKİYE’DE TURİZM İŞLETMELERİ

Turizm sektörünün en önemli elemanlarından birini turizm işletmeleri oluşturmaktadır. Bu işletmeler, turizm bölgelerinde faaliyet gösteren her türlü imkânın sağlanması sonucunda oluşan kuruluşlardır. Turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte Türkiye’de pek çok işletme ortaya çıkmış ya da var olan işletmeler de kendini genişletmeye başlamıştır. Bütün bu işletmeler turistlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla oluşturulmuş kuruluşlardır. Bu turizm işletmeler;

1. Ulaştırma İşletmeleri
2. Konaklama İşletmeleri
3. Yiyecek- içecek İşletmeleri
4. Seyahat İşletmeleri
5. Rekreasyon İşletmeleri
6. Diğer Turizm İşletmeleri olmak üzere çeşitli gruplara ayrılmıştır (Kozak, 2001).

1.Ulaştırma İşletmeleri; Turistler, bir yerden başka bir yere gitmek için ulaşım araçlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu araçlar, zaman içerisinde teknolojik ilerlemeler sayesinde birçok değişim yaşamıştır. Örneğin; mesafenin kısalması tatil için değerlendirilecek daha fazla zamanın ortaya çıkmasını sağlamış, böylece konaklama

süresi uzatmıştır. Bu ulaşım araçları niteliğine ve kullanım amacına bağlı olarak dört ana grupta incelenmektedir;

- ✓ Karayolları İşletmeleri
- ✓ Demiryolu İşletmeleri
- ✓ Havayolu İşletmeleri
- ✓ Denizcilik İşletmeleri

2.Konaklama İşletmeleri; Konaklama işletmelerin turistlerin yeme- içme ihtiyaçları dışında geceleme ve eğlenme olanakları sunan kuruluşlardır. İnsanların bir yeri rahatça ziyaret edebilmesi konaklama koşullarına bağlıdır. Bu işletmeler günümüzde nicelik ve nitelik olarak farklı guruplara ayrılmaktadır. Bu işletmeleri Kozak (2001);

- ✓ Oteller
- ✓ Pansiyonlar
- ✓ Moteller
- ✓ Oberjler
- ✓ Kampingler
- ✓ Tatil köyleri
- ✓ Kaplıcalar
- ✓ Diğer turizm işletmeleri olmak üzere çeşitli guruplara ayırmaktadır.

Konaklama işletmelerinde tesis, oda ve yatak sayılarına ait veriler turizmin gelişiminde önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Kültür ve turizm bakanlığından alınan konaklama verileri, zamana bağlı olarak değişim göstermekte ve turizm talebi hakkında bilgi vermektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığında alınan, Türkiye’de işletme ve yatırım belgeli tesislerdeki; tesis- oda ve yatak sayısı verileri kullanılarak, bölgedeki tesisin niteliği, niceliği ve gelişmişliği dair bilgiler elde edilebilir (Tablo 5).

Türkiye’de işletme ve yatırım belgeli tesislerdeki, tesis-oda ve yatak sayısı verilerine bakıldığında, işletme belgeli tesislerin turizm faaliyetlerinde daha aktif bir rol üstlendiği görülmektedir. Özellikle 1980 yılında Turizm Teşvik Kanunu ile yapılan yatırımlar Türkiye’de turizmin gelişimini hızlandırmıştır. 1990’larda ise kitle turizminin hâkim olması ile Türkiye’de konaklama sektörünün ana hatlarının oluşmuştur. Bu durumun en büyük kanıtı ise, işletme ve yatırım belgeli tesislerdeki, tesis, oda ve yatak

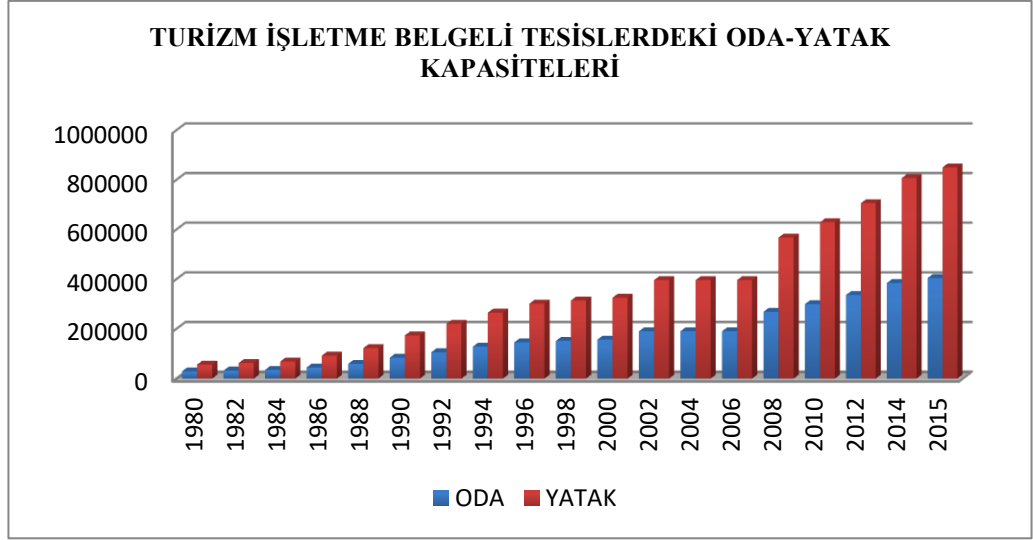
sayılarıdır. Örneğin; 1980'lerde işletme belgeli tesislerde; tesis sayısı 511, oda sayısı 28992, sayısı 56044 iken, 2015 yılında bu sayıların önemli miktarlara ulaştığı görülmektedir. Türkiye'de turizm talebinin artması, konaklama işletmelerinde niteliğin önem kazanmasına ve Türkiye'nin önemli turizm destinasyonlarından biri haline gelmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak Türkiye'de turizm sektörünün yapısal değişimi 1980'li yıllarda ivme kazanmıştır ve bu dönemde turizm sektöründe hızlı gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır. 1980'li yıllardan sonra yabancı turist sayılarında, turizm gelirlerinde ve turist başına yapılan harcamalarda bir artış gözlenmektedir (Gökdeniz vd., 2009; Çımat ve Bahar, 2003) (Tablo 5). 1980'lerden itibaren yapılan çalışmalar ve turizm altyapı olanaklarının artması ile Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı 1990 yılında 5 milyonu geçmiştir (Okuyucu ve Akgiş, 2016). 1980 yılından günümüze doğru ise, turizm talebinin giderek arttığı görülmektedir.

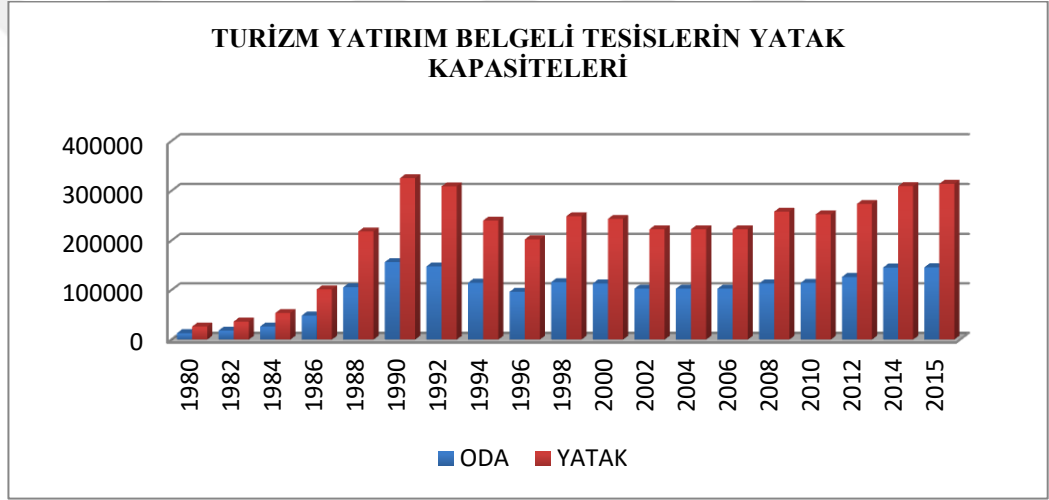
Türkiye'de işletme belgeli tesislerin 1980 yılından 2015 yılına kadarki 35 yıllık süreçte oda ve yatak kapasitelerinin sürekli arttığı görülmektedir. 1988-2000 yılları arasında hemen hemen yakın değerler görülmüş, 2000 yılından sonra yatak ve oda sayılarında turizm talebine bağlı olarak artış yaşanmıştır (Şekil 9).

Tablo 5: Türkiye’de 1980- 2015 Yılları Arasındaki İşletme ve Yatırım Belgeli Tesislerdeki Tesis- Oda- Yatak Sayısı Verileri (**Kaynak:** T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı)

Turizm İşletme Belgeli Tesisler				Turizm Yatırım Belgeli Tesisler		
YILLAR	TESİS	ODA	YATAK	TESİS	ODA	YATAK
1980	511	28992	56044	267	13019	26288
1981	529	30050	58242	278	15159	30291
1982	569	32011	62372	339	18172	36332
1983	611	33694	65934	376	21410	43425
1984	642	34666	68266	412	26372	53615
1985	689	41351	85995	501	34251	71521
1986	731	44342	92129	638	48615	101383
1987	834	51040	106214	892	73537	153786
1988	957	58914	122306	1268	105736	218445
1989	1102	70603	146086	1662	139497	288896
1990	1260	83953	173227	1921	156702	325515
1991	1404	97260	200678	1987	158372	331711
1992	1498	105476	219940	1938	148017	309139
1993	1581	113995	235238	1788	132395	276037
1994	1729	128065	265136	1578	114913	240392
1995	1793	135436	286463	1334	96517	202483
1996	1866	145493	301524	1309	96592	202631
1997	1933	151055	313298	1402	110866	236632
1998	1954	151397	314215	1365	116286	249125
1999	1907	153749	319313	1311	114840	245543
2000	1824	156367	325168	1300	113452	243794
2001	1980	175499	364779	1240	107262	230248
2002	2124	190327	396148	1138	102972	222876
2003	2240	202339	420697	1130	111894	242603
2004	2357	217664	454290	1151	118883	259424
2005	2412	231123	483330	1039	128005	278255
2006	2475	241702	508632	869	123326	274687
2007	2514	251987	532262	776	112541	254191
2008	2566	268633	567470	772	113487	258287
2009	2625	289383	608765	754	103119	231456
2010	2647	299621	629465	877	114771	252984
2011	2783	319319	668829	922	122364	267900
2012	2870	336447	706019	960	126592	273877
2013	2982	357440	749299	1056	139928	301862
2014	3131	384454	807316	1117	145648	309556
2015	3309	404462	850089	1125	146162	314194

Şekil 9: Turizm İşletme Belgeli Tesislerde 1980-2015 Yılları Arasındaki Yatak Kapasiteleri

Şekil 10: Turizm Yatırım Belgeli Tesislerde 1980-2015 Yılları Arasındaki Yatak Kapasiteleri

Yatırım belgeli tesislerde ise, yıllara bağlı olarak dalgalanmaların yaşandığı söylenebilir. 1980'den 1988 yılına kadar yavaş bir şekilde artan yatak ve oda sayılarının 1993 yılından sonra hızlı bir artış gösterdiği, 1994 ile 1997 yıllarında ise tekrar bir durgunluk süreci yaşayarak bu dalgalanmanın devam ettiği görülmektedir (Şekil 10). Bu durum belediye belgeli tesislerdeki turizm talebinin belirli bir istikrarın hâkim olmadığını sonucunu ortaya çıkarmıştır.

3. Yiyecek- İçecek İşletmeleri; Genellikle konaklama tesisi bünyesinde hizmet veren yiyecek-içecek işletmeleri, çalışma alanı dışında bağımsız ticari kuruluşlar olarak da hizmete sunulmaktadırlar. Türkiye'deki üç yıldız otel statüsünden itibaren konaklama tesisleri içerisinde zorunlu olarak bulunan yiyecek- içecek birimleri, konaklama

işletmeleri içinde hizmet vermektedirler (Kozak vd. 2001). Bunun yanı sıra konaklama işletmesi bünyesindeki; restoran, kafe, gazino ve tavernalarda da yiyecek- içecek işletmelerinden yararlanmak mümkündür.

4. Seyahat İşletmeleri; Turistik ürün ve hizmet veren kuruluşlarla turistlerin birbirleriyle iletişim kurmasında etkili olan işletmelerdir. Seyahat işletmeleri de kendi içerisinde; seyahat acenteleri ve tur operatörleri olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

- ✓ **Tur Operatörleri;** Turizm işletmeleri tarafından verilen hizmetlerin bir araya getirilerek turiste sunulması sonucunda meydana gelen işletmelere denilmektedir.
- ✓ **Seyahat acenteleri;** Tur operatörlerinin oluşturduğu paket turları belirli bir ücret karşılığında sunan ve turistlerin gittikleri bölgeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayan kuruluşlardır.

5. Rekreasyon İşletmeleri; Rekreasyon dinlenmek, eğlenmek anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda rekreasyon işletmeleri de kişilerin eğlenmek, zamanlarını geçirmek, çeşitli aktivitelerde bulunmak amacıyla katıldıkları işletmelerdir. Rekreasyon işletmelerinde hayvanat bahçelerinden tutunda, tiyatro, müze, paraşüt, hayvanat bahçelerine kadar doğal, sportif, kültürel, eğlenceye yönelik birçok karışımdan aynı anda faydalanılabilir.

6. Diğer Turizm İşletmeleri; Bu işletmeler insanların temel gereksinimlerini karşılamalarının yanı sıra, turizmle ilgili çeşitli mal ve hizmetlerin üretildiği, turizme bağlı daha küçük kuruluşları oluşturmaktadır. Turizm merkezlerinin bulunduğu yerler dışında da turizme yönelik olarak yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Sadece turizm merkezlerinde faaliyetle göstermekle, turizm işletmesi ortaya çıkmaz. Çünkü burada asıl amaç turizme yönelik çalışmalara hizmet verilmesine imkân sağlamaktır. Örneğin; tatile uygun giyinmek amacıyla çeşitli aksesuarların alındığı işletmeler, süpermarketler, hediyelik eşya dükkânları, taksi işletmelerine kadar uzanan birçok kuruluş diğer turizm işletmelerinin içerisinde yer almaktadır.

2.3. TÜRKİYE TURİZM TALEBİ

20. yüzyılın ikinci döneminden itibaren turizm, dünya ekonomisinin en önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Böylece turizm, birçok endüstride olduğu gibi bölgesel ya da ulusal kalkınmada etkin rol oynamış; dış açıkların giderilmesi, ödemeler bilançosunda dengenin sağlanması, işsizliğin azalmasında önemli bir paya sahip olmuştur.

Türkiye’de aktif bir turizm talebi, 1980’lerden sonra gelişmeye başlamış ve ülke ekonomisinde önemli bir gelir kaynağı haline almıştır. Yabancı turist sayısının 1980’lerde dünya ortalamasının üstünde olması, Türkiye için bir dönüm noktası oluşturmuş ve turizmde, bu yıllardan itibaren ekonomik, sosyal ve çevresel bazı düzenlemeler yapılmasını sağlamıştır. 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, turizm sektörünün bugünkü duruma gelmesinde etkili rol oynamıştır (Bahar, 2006). Turizmin sürekli ve kesintisiz bu artışı Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülkenin turizme daha fazla ilgi duymasını sağlamıştır. Turizmin ekonomik yararlılığının diğer sektörlerle göre nispeten daha kısa sürede göstermesi de turizm pastasından her ülkenin daha fazla pay edinmek istemesine neden olmuş ve Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülkede, turizmin gelişimini hızlandırmıştır.

Son 10 yıldan beri Türkiye’nin gerek bazı ülkelerle diplomatik anlaşmalar sonucu vizelerin kaldırılması, gerekse ülkenin fiziksel altyapısının geliştirilmesi sayesinde turizm talebinde dikkati çeken bir artış görülmektedir (Uçak, 2011). Türkiye’nin, 1980’den günümüze doğru yıllık büyüme programlarına göre pozitif yönlü bir büyüme gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Gerek kültürel gerekse iş turizmine elindeki kaynaklarla hitap edebilen Türkiye, Dünya Turizm Örgütü’nün raporlarında 1980 yılından sonra önemli bir yere sahip olmuştur (UNWTO, 2011). Birleşmiş Milletler Turizm organizasyonu (UNWTO) verileri de bu sonucu destekler niteliktedir. Rapora göre Türkiye 2000 yılında en çok turist çeken ülke sıralamasında 16. sırada iken, 2016 yılında 6. sıraya yükselmiştir. Bu rakam 16 yılda ilave 26 milyon yabancı turist anlamına gelmektedir. (TUIK, 2016).

Turizmde uluslararası gelen turist sayısı ve gelir sıralaması yapıldığında, farklı iki manzara ile karşılaşmaktadır (Tablo 6). Ancak bu iki farklı sıralamada önemli sekiz

ülke hemen hemen hiç değişmemektedir. Gelir sıralaması bakımından ilk sırada ABD yer almasına rağmen gelen turist sayısında birinci sırayı Fransa almaktadır. Duruma bir de Türkiye açısından bakıldığında ziyaretçi sayısında ilk altının içerisinde yer aldığı ancak gelir sıralamasında on birinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 6: Dünyada Turizmin Gelir ve Ziyaretçi Sayısı Bakımından Ünelere Göre Dağılımı (2016)

SIRA	ÜLKE	GELİR	SIRA	ÜLKE	ZİYARETÇİ
1	ABD	177,2	1	Fransa	83,7
2	İspanya	65,2	2	ABD	74,8
3	Çin	56,9	3	İspanya	65,6
4	Fransa	55,4	4	Çin	55,6
5	Macao	50,8	5	İtalya	48,6
6	İtalya	45,5	6	Türkiye	34,8
7	İngiltere	45,3	7	Almanya	33,5
8	Almanya	43,3	8	İngiltere	32,6
9	Tayland	38,4	9	Rusya	29,8
10	Hong Kong	38,4	10	Tayland	29,1

Kaynak: www.tuik.gov.tr, www.tursab.org.tr

Tablo 7 verilerinde ise, Türkiye'nin turist başı ortalama en fazla harcamayı 850 dolarla 2003 yılında yaptığı, en az harcamayı ise, 755 dolarla 2010 yılında yaptığı görülmektedir. Ziyaretçi sayısı 2006 dışında sürekli olarak artmasına rağmen, Türkiye'ye gelen turistlerin ortalama harcaması 803 dolarlık bir civarda kalmıştır. Diğer ülkelerle kıyasladığında, Türkiye'nin turist başına ortalama harcama miktarının az olduğu görülmektedir. Türkiye'de turizm sektörü yapı olarak daha cazip hale getirilerek, daha yüksek gelir elde eden bir ülke konuma sahip olmalıdır. Ayrıca turizm sektörü Türkiye'nin cari açığının finansmanı açısından büyük önem arz etmektedir. 2023 ihracat hedefi 500 milyar dolar olan Türkiye tarih boyunca sürekli cari açık veren bir ülke olmuştur.

1947 yılından günümüze Türk dış ticareti sürekli açık vermiştir. Bu açığın finansmanında ise en büyük kalem turizm gelirleridir (www.tuik.gov.tr). Tablo 7'ye bakıldığında da bu durum açıkça görülmektedir. Ancak Türkiye'de, 2001 yılında cari açığın üzerinde bir gelir elde edilse de, 2013 yılında bu oran en düşük düzeye

ulaşmıştır. 2003- 2015 yılları arasındaki ortalama alındığında turizm gelirlerinin dış ticaret açığını kapama oranının oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 7: 2003-2015 Yılları Arası Türkiye’deki Ziyaretçi Sayısı- Turizm Geliri, Ortalama Harcama ve Dış Ticaret Açığını Kapatma Oranı

YILLAR	TURİZM GELİRİ (1000\$)	ZİYARETÇİ SAYISI	ORTALAMA HARCAMA (\$)	DIŞ TİCARET AÇIĞI	DIŞ TİCARET AÇIĞINI KAPATMA ORANI %
2003	13 854 866	16 302 053	850	22.086.856	73,81
2004	17 076 606	20 262 640	843	34.372.613	58,95
2005	20 322 112	24 124 501	842	43.297.743	55,72
2006	18 593 951	23 148 669	803	54.041.498	42,83
2007	20 942 500	27 214 988	770	62.790.965	43,34
2008	25 415 067	30 979 979	820	69.936.378	44,30
2009	25 064 482	32 006 149	783	38.785.809	82,52
2010	24 930 997	33 027 943	755	71.661.113	46,09
2011	28 115 692	36 151 328	778	105.934.807	34,13
2012	29 007 003	36 463 921	795	84.066.659	43,75
2013	32 310 424	39 226 226	824	99.858.613	32,35
2014	34 305 904	41 415 070	828	84.508.918	40,59
2015	31 464 777	41 617 530	756	63.268.398	49,73

Kaynak: www.tuik.gov.tr, www.tursab.org.tr

Turizmin ekonomik olarak yerinin giderek artması ve dış ticaret açığını kapatma oranının yüksek olması, Türkiye için turizmin vazgeçilmez bir gelir kaynağı olmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda turizme bağlı yatırımlar her geçen gün artmış ve yatırımların artmasıyla birlikte turizmin etkisi daha fazla hissedilmeye başlanmıştır. Böylece turizm işletmeleri nitelik ve nicelik yönünden artmış ve Türkiye’deki turizm talebinin gelişimi hız kazanmıştır. Bu durumun en önemli göstergelerinden biri ise; turizm işletmelerindeki konaklama sayıları olmuştur.

Kervankıran (2014), konaklama işletmelerindeki oda ve yatak sayılarına ait rakamlar ile konaklama, geceleme, ortalama doluluk oranları gibi sayı ve oranların konaklama hakkında bilgi veren temel kriterler olduğunu söylemiştir.

Turizm talebi, genellikle turist sayısı, turizm geliri, turizm istihdamı ve turistik harcama düzeyi ile birlikte kişi başına düşen harcama gibi değişik faktörlerle ve bunların çeşitli varyanslarıyla ölçülebilmektedir. Ancak geceleme/konaklama süresi de diğer bir alternatif ölçüdür (Li ve diğ, 2006; Akal, 2004; Witt vd., 2004; Gökövalı vd., 2007; Claveria vd., 2010). Diğer bir deyişle, konaklama süresinin artması ile bireyler toplamda daha fazla harcama yapmakla birlikte, gün başına yaptıkları harcama azalmaktadır (Lang, 2004), Bu oranlar Türkiye’de turizm talebinin gelişmişliği hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamakta, aynı zamanda ziyaretçilerin ne kadar süre kaldığı ve memnuniyet derecelerini öğrenilmesinde de yardımcı olmaktadır. Bu amaçla Tablo 8-9’da Kültür ve Turizm Bakanlığında alınan Türkiye’de işletme ve belediye belgeli tesislerdeki 1990- 2015 yılları arasındaki konaklama verileri tablo halinde sunulmuştur.

Veriler Türkiye’deki turizm talebinin yıllara göre değişimini göstermektedir. Tablo 8’deki işletme belgeli konaklama tesislerinde genel olarak 1980 yılından 2015 yılına kadar turizm talebinin sürekli ve düzenli şekilde bir artış gösterdiği söylenebilir. Ancak belediye belgeli konaklama tesislerinde ise, turizm talebinin yıllara bağlı olarak bazı dalgalanmalar görülmektedir (Tablo 9). İşletme belgeli tesislerde sürekli ve düzenli bir artış meydana geldiği görülmektedir.

Tablo 8: 1980-2015 Yılları Arasında Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerdeki Turizm Talebi

YILLAR	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORT. KALŞ. SÜRE	DOL. ORAN (%)
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	TOPLAM	TOPLAM
1980	11 151 945	33 357 103	4 509 048	1 151 945	3 357 103	4 509 048	-	-
1982	745 126	1 873 868	2 623 624	1 888 958	3 378 077	5267099	-	-
1984	1 367 331	2 249 164	3 616 515	3 723 635	4486473	7908708	-	-
1986	2 010 529	3 047 020	4 591 449	5 639 176	4873831	10 815 434	-	-
1988	3 411 983	30 322 343	6 444 308	11 655 184	5577660	17 232 842	-	-
1990	3 869 166	3 584 287	7 453 453	13 270 641	6 878 368	20 149 009	2,70	48,10
1992	3 720 627	4 100 495	7 821 122	16 785 455	9 170 541	25 955 996	3,32	49,80
1994	3 728 645	4 691 518	8 420 163	16 254 810	9 557 680	25 812 490	3,07	39,10
1996	6 448 933	5 845 208	12 294 141	25 548 488	11 490 413	37 038 901	3,01	51,20
1998	7 600 031	7 684 226	15 284 257	30 432 625	15 513 645	45 946 270	3,01	46,20
2000	6 804 076	8 855 902	15 659 978	28 510 906	16 475 699	44 986 605	2,87	36,82
2002	9 871 594	7 916 706	17 788 300	43 312 498	15 202 445	58 514 943	3,29	48,68
2004	10 981 763	9 724 913	20 706 676	49 727 905	18 356 597	68 084 502	3,29	50,07
2006	11 896 571	11 570 101	23 466 672	46 640 460	21 502 638	68 143 098	2,90	47,26
2008	13 647 606	11 286 396	24 934 002	56 918 298	20 832 444	77 750 742	3,12	51,51
2010	17 415 364	12 338 602	29 753 966	74 325 670	23 832 337	98 158 007	3,30	49,17
2012	20 481 308	15 701 931	36 183 239	90 822 045	30 332 132	121 154 177	3,35	54,34
2014	23 609 016	17 292 422	40 901 438	97 581 075	32 448 842	130 029 917	3,18	51,84
2015	23 138 428	20 221 542	43 359 970	96 400 316	37 480 990	133 881 306	3,09	51,18

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Türkiye’de işletme belgeli tesislerdeki konaklama verilerini değerlendirildiğinde (Tablo 8), 1990 yılında tesise geliş sayısı 7.453.453 iken 2015 itibari ile 43.359.970’e yükselmiştir. Aynı durum belediye belgeli tesislerdeki konaklama verileri içinde söylenilebilir. Tablo 9 da verilen tesise geliş sayısı, geceleme, ortalama kalış süresi ve doluluk oranları bunun en iyi kanıtıdır.

Tablo 9: 1990-2015 Yılları Arasında Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerdeki Turizm Talebi

	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORT. KALŞ. SÜRE	DOL. ORANI
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	TOPLAM	TOPLAM
1990	3 869 166	3 584 287	7 453 453	13 270 641	6 878 368	20 149 009	2,7	48,10
1991	2 398 666	3 829 585	6 228 251	9 699 097	8 011 350	17 710 447	2,8	37,60
1993	2 103 694	7 125 259	9 228 953	5 666 017	11 266 382	16 932 399	1,8	31,40
1994	2 033 570	9 369 305	11 402 875	5 174 755	14 326 975	19 501 730	1,7	27,10
1995	2 319 455	13 393 175	15 712 630	7 784 631	21 867 841	29 652 472	1,9	31,70
1996	3 494 092	13 154 852	16 648 944	10 507 297	20 177 556	30 684 853	1,8	29,30
1997	3 182 629	12 601 258	15 783 887	10 606 716	18 598 610	29 205 326	1,9	29,40
1998	2 304 724	11 153 495	13 458 219	7 184 792	18 421 704	25 606 496	1,9	27,40
1999	1 403 518	9 768 186	11 171 704	4 942 973	15 910 201	20 853 174	1,9	26,09
2000	1 662 005	9 515 085	11 177 090	5 993 602	15 487 749	21 481 351	1,9	20,37
2001	2 144 606	8 655 588	10 800 194	7 239 131	13 202 431	20 441 562	1,9	26,59
2002	3 249 837	8 456 432	11 706 269	9 901 035	13 028 808	22 929 843	2,0	26,49
2003	2 356 304	7 610 259	9 966 563	10 252 308	12 581 007	22 833 315	2,3	27,48
2004	3 095 238	7 674 201	10 769 439	12 343 869	12 873 531	25 217 400	2,3	31,29
2005	3 257 825	7 900 265	11 158 090	15 032 937	13 047 158	28 080 095	2,5	34,84
2006	2 260 485	8 029 047	10 289 532	10 254 891	12 654 788	22 909 679	2,2	28,43
2007	4 802 653	12 139 858	16 942 511	17 651 942	19 527 311	37 179 253	2,2	29,34
2008	4 115 212	11 468 804	15 584 016	16 672 587	19 494 427	36 167 014	2,3	28,89
2009	4 915 424	13 622 917	18 538 341	19 683 973	21 788 769	41 472 742	2,2	32,78
2010	7 834 701	15 665 190	23 499 891	25 814 082	25 214 853	51 028 935	2,2	32,74
2011	6 846 474	15 565 115	22 411 589	22 662 247	27 066 987	49 729 234	2,2	33,91
2012	6 388 684	16 249 597	22 638 281	22 508 367	28 656 168	51 164 535	2,3	34,20
2013	5 630 534	15 588 528	21 219 062	20 354 369	26 672 647	47 027 016	2,2	32,79
2014	6 736 387	18 415 741	25 152 128	21 358 066	30 205 507	51 563 573	2,1	36,32
2015	4 475 993	20 092 593	24 568 586	12 855 383	30 758 003	43 613 386	1,8	31,27

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Türkiye’de sahip olduğu doğal güzellikleri, tarihi kalıntıları, birçok kültüre ait izlerini taşıması ve konumu itibariyle turizm için etkin bir pazar ve tanıtım aracıdır. Genel olarak bakıldığında, Türkiye’deki turizm talebinin ülke geliri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu gözlenmektedir. Diğer bir yandan da turizmin kırılğan bir sektör olması, birçok olumsuz koşuldand etkilenmesi gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple Türkiye açısından turizm pazarı çeşitlendirilerek, bazı önlemlerin alınması gerekmektedir. Böylesine pek çok avantaja sahip Türk turizmi, yeni fırsatlar yakalayarak ve bu fırsatları doğru şekilde değerlendirerek, turizm talebini arttırabilecektir. Bu artan turistik talep sayesinde, turizm işletmelerinde nitelik ve nicelik olarak süreklilik izlenecek, yaşanan değişim ve sorunlara karşı önceden çözüm

retme imkânı oluşacaktır. Böylece turizm başta ekonomik olmak üzere, sosyal, kültürel ve diğer alanlarda da fayda sağlayacaktır.

Turizm herhangi bir coğrafi ölçekte (küresel-uluslararası-ulusal-bölgesel-yerel) etkinliklere sahiptir ve bir ölçekten diğerine değişen farklılıkların ve etkileşimlerin incelenmesi, mekânsal (coğrafi) bakış açısı gerektirir (Soykan, 2004). Bu farklılık ve mekânsal etkileşimin bilinmesi, turizm talebinin zamana ve mekâna dağılımının belirlenerek turizm planlamaları, turizm gelişim sürecinin modellenmesi ve turizmin dokusunda meydana gelen değişimin açıklanmasında etkili olmaktadır. Bu çalışmada da Türkiye’de turizm talebinin illere göre mekânsal dağılımındaki değişim süreci incelenerek, açıklanmaya çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Türkiye’de turizm talebi, mekânsal analiz yönteminde çeşitli metotlar kullanılarak değerlendirilebilir. Kullanılan bu metotlar zaman içerisinde Türkiye’nin turizm talebinde meydana gelen değişimin sonuçlarını nasıl ele aldığımızı ortaya çıkarmada en etkili yöntemlerden biridir. Turizmde mekânsal analizin kullanıldığı çalışmalar sınırlı sayıda kalırken, bu çalışmada hem Türkiye’de iller bazında veriler kullanılarak turizm talebinde meydana gelen zamansal değişimin gösterilmesi, hem de mekânsal analiz yöntemleriyle açıklanması hedeflenmiştir. Mekânsal analizin çok değişkenli analiz yöntemlerini kullanması, Türkiye’deki turizm talebinin zamansal değişimini açıklayarak, verilerden anlamlı sonuçların çıkarılmasında etkili olmaktadır. Böylece, mekânsal analiz yöntemiyle; Türkiye’deki zamansal farklılıklar ile mekânsal dağılım arasındaki eş değişimin belirlenmesi, Türkiye’de turizm talebinde mekânsal kümelenmeler arasında meydana gelen etkileşiminin ortaya çıkarılması, turizm talebinin zamansal dağılımında işletme ve belediye belgeli tesislerdeki konaklama sayıları arasındaki farkın gözlenmesinde etkili yöntemlerden birini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada; Türkiye’deki turizm talebi esas alınarak bazı mekânsal sorgulamalar yapılmıştır. Türkiye’deki turizm talebini belirlemek amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK ve TÜRSAB ‘tan elde edilen işletme ve belediye belgeli tesislerdeki konaklayan turist sayıları verilerinden faydalanılmış ve illere göre mekânsal analize tabi tutularak irdelenmiştir. Türkiye’de turizm talebinin illere bağlı olarak ortaya çıkan zamansal ve mekânsal değişimi; ortalama merkez, ortalama ağırlık merkezi, standart sapma elipsi ve Moran I analizlerine yer verilmiştir. Bu analizler sonucunda Türkiye’de turizm talebinin iller bazında mekânsal dağılımı ve mekânsal kümelenmeleri yorumlanmıştır.

Mekânsal analiz çalışmalarında Türkiye’deki turizm talebini değerlendirmek üzere, işletme ve belediye belgeli tesislere ait oluşturulan haritalar il bazında analiz edilmiş ve sonuçlarına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. İlk olarak işletme belgeli tesislerde 1980- 2015 yılları arasında konaklayan yerli- yabancı ve toplam turist

sayılarının onar yıllık zaman aralıklarıyla meydana gelen zamansal ve mekânsal değişim farklı mekânsal analiz yöntemleriyle yorumlanmış, ardından aynı işlemler, belediye belgeli tesislerde 2000- 2015 yılları arasında beşer yıllık aralıklarla yorumlanarak sunulmuştur.

3.1. TÜRKİYE’DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE MEKÂNSAL DAĞILIMI

Turizm, mekânda içerisinde meydana gelen turistik hareketliliği kapsamaktadır. Bu hareketlilik dâhilinde, turizmin en önemli sermaye kaynağını mekân oluşturmaktadır. Turizm mekânlarında zamanla meydana gelen ani değişim ve gelişim disiplinler arası bir bilim olana turizme zarar verebilir. Bu nedenle turizmin mekânsal dağılışı ve gelişiminin zamanla meydana getirdiği etkilerin neler olduğunun belirlenmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Oluşabilecek bu etkilerin ortaya konmasında en etkili yöntemlerden biri, mekânsal analiz kaynaklarıdır.

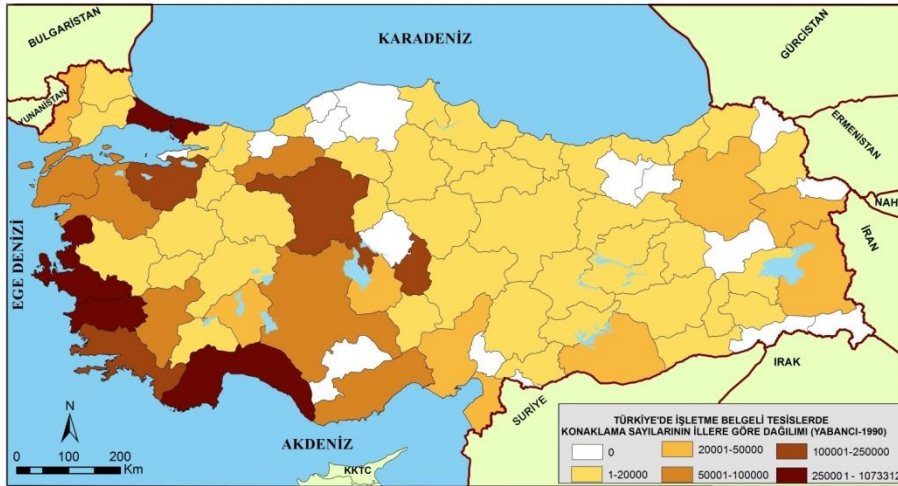
Kervankıran (2015)’ında belirttiği gibi Türkiye’de gerek ekonomik, gerekse sosyal etkisi görülen turizmin, mekânsal etkisi de oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle turizm paterninin zamansal ve mekânsal dağılımının ortaya konmasında mekânsal istatistik araçları turizme önemli bir katkı sağlayacaktır (Kervankıran, 2015).

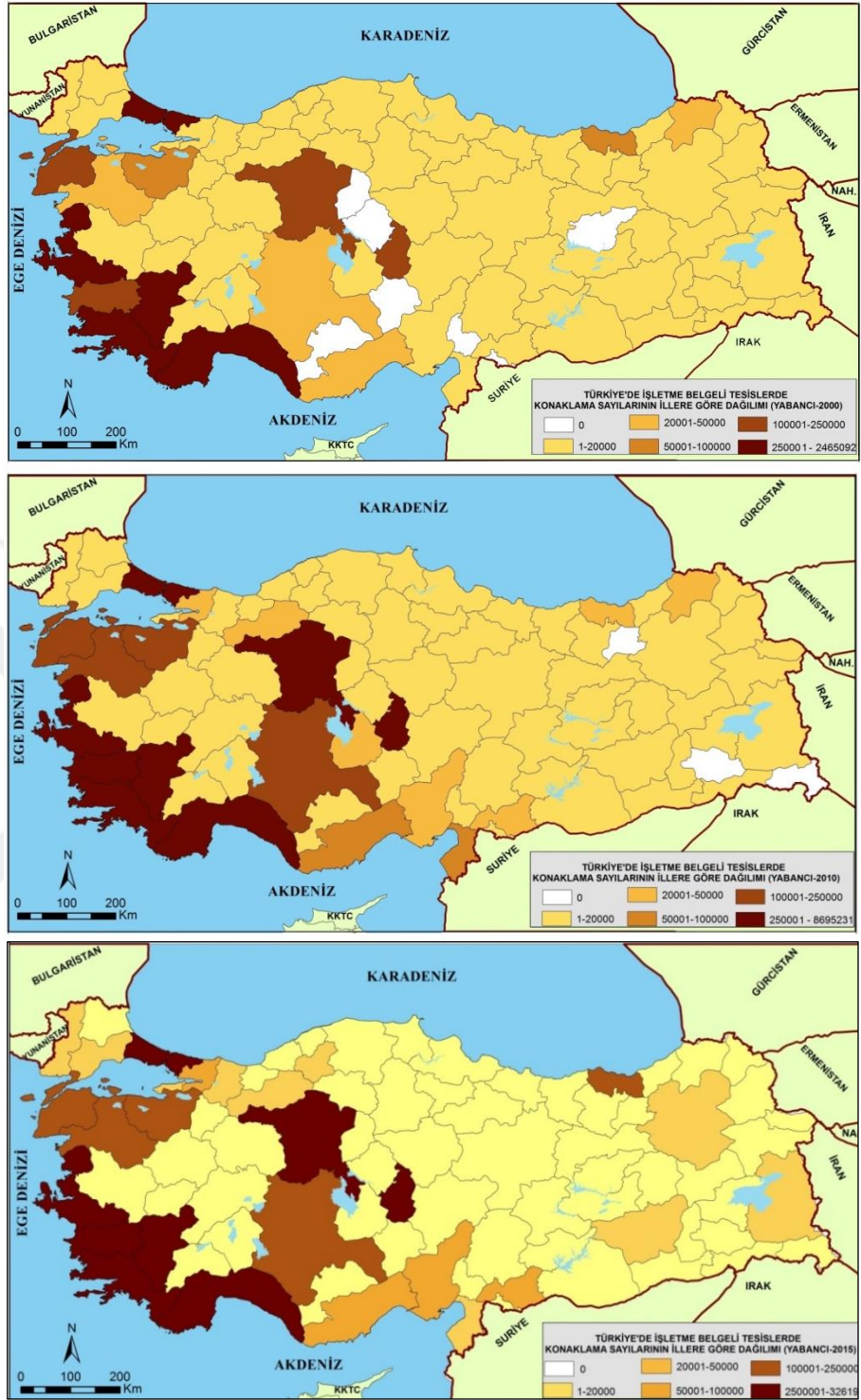
Çalışmada, Türkiye turizminde zaman içerisinde yaşanan değişiminin nasıl ve ne yönde turizm talebine etki ettiği belirlenmek istenilmiştir. Aynı zamanda Türkiye’nin geçirdiği ekonomik, sosyal ya da siyasal süreçlerin turizme yansımalarının görülmesinde de etkili olacaktır. Bu doğrultuda Türkiye’de işletme ve belediye belgeli tesislerdeki konaklama sayılarının mekânsal dağılımı ve zaman içerisinde gösterdiği değişim, karşılaştırılmalı olarak analiz edilmiştir.

3.1.1. Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerdeki Turizm Talebinin İllere Göre Mekânsal Dağılımı

Turizm talebi, geçmişten günümüze doğru değişim göstermektedir. Bu değişimin zamansal ve mekânsal olarak meydana getirdiği dağılımın yeniden belirlenerek analiz edilmesi gerekmektedir. Çünkü Gearing vd., (1976) ‘de, belirttiği gibi geçmiş yıllarda gelen turist sayılarına ve harcamalarına bakılarak, gelecek yıllardaki

durumun ne olacağı saptanabilir. Bu doğrultuda çalışmada, işletme belgeli tesislerde konaklayan yerli- yabancı ve toplam turist sayısı verilerinden faydalanarak 1980-1990-2000-2010-2015 yıllarına ait işletme belgeli tesislerde konaklama sayılarının haritaları oluşturulmuştur. Meydana gelen değişim haritalar aracılığıyla yorumlanmaya çalışılmıştır. Günümüzde, Türkiye'deki turizm talebinin en çok yoğunlaştığı alanların kıyı bölgeler olduğu bilinmektedir. Bu durumun oluşmasında deniz-kum ve güneş üçlüsünün hâkim olması etkili olmuştur. Ancak sadece bu neden değil, aynı zamanda kıyı bölgelerinde deniz suyu sıcaklığı, denize girme süresinin uzun oluşu gibi çeşitli faktörlerde yer almaktadır.

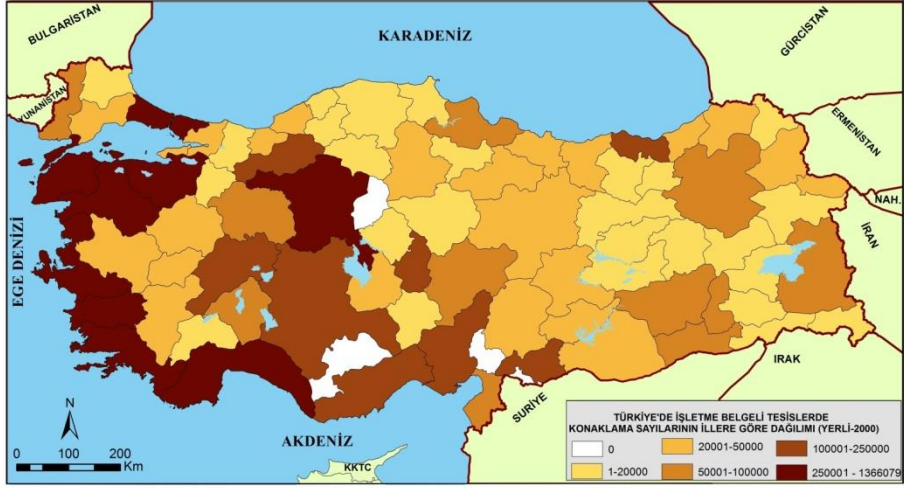
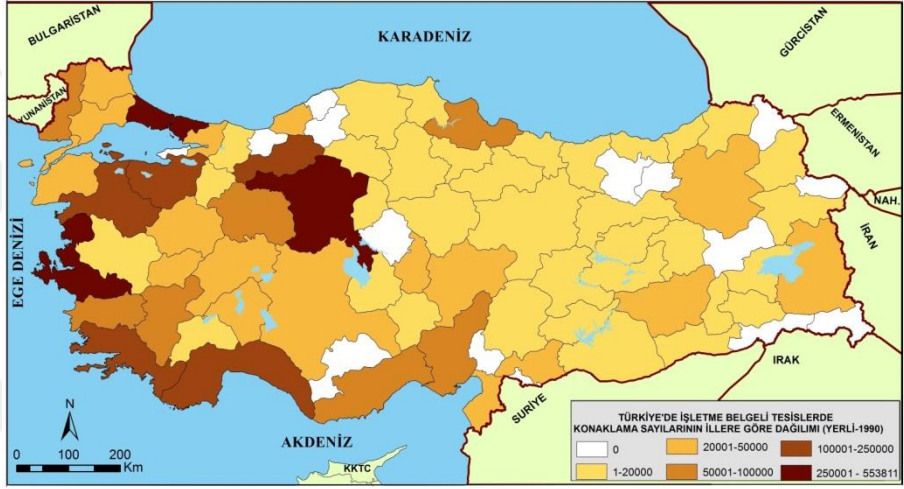
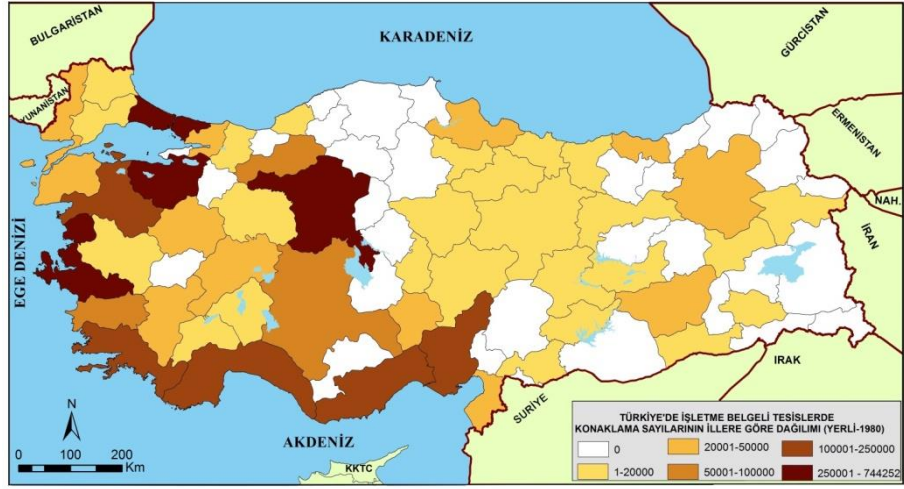
Harita 1: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Yabancı Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

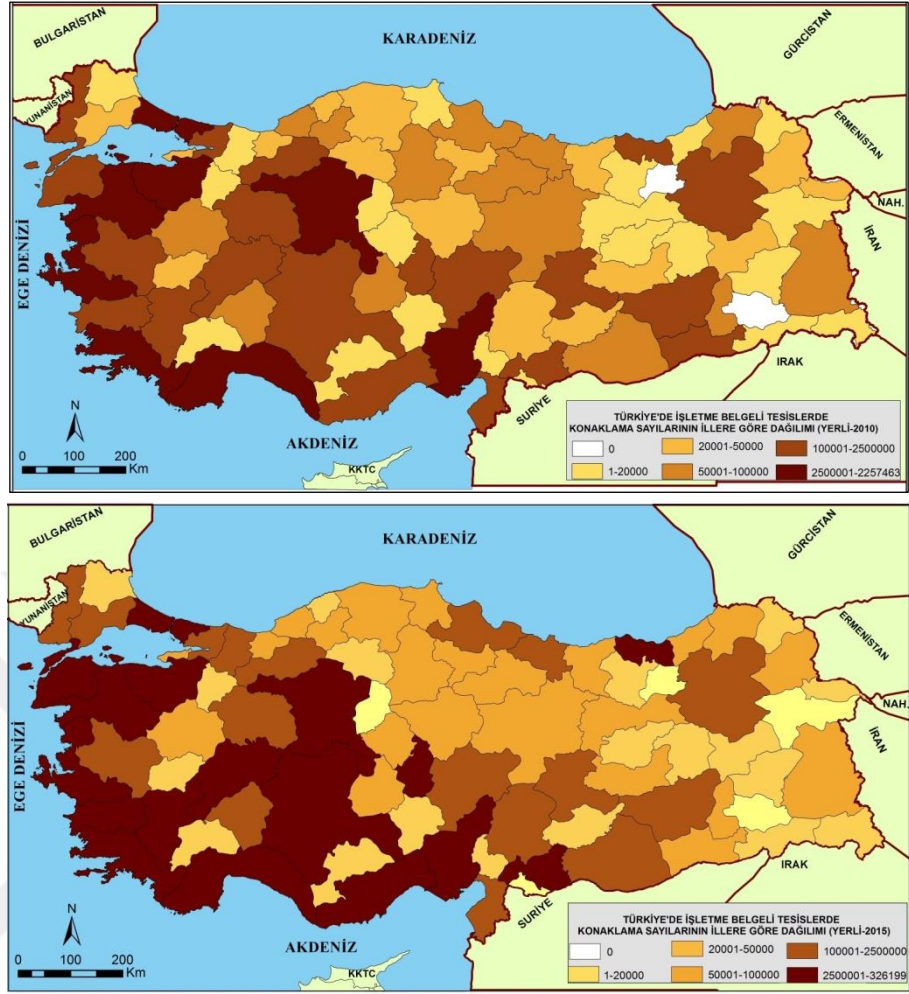
1980 yılında Türkiye’de iller bazında işletme belgeli tesislerde konaklayan yabancı turist sayısına bakıldığında (Harita 1); İstanbul (572.013), Ankara (126.579), İzmir (99.892), Muğla (34.529) ve Bursa (30.859) illerinde yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Yabancı turizm hareketliliğinde, İstanbul ve Ankara gibi büyük kentler

önemli turizm mekânlarını oluşturmaktadır. Sundukları çeşitli imkânlar bu illeri önemli turizm alanları haline getirmiştir. Özellikle İstanbul'un tarihi, kültürel ve sembolik değerleri yansıtması, yabancı turistlerin bu turizm mekânına daha çok ilgi duymasını sağlamıştır. Ankara'nın ise, Türkiye'nin başkenti ve siyasi merkez olarak görülmesi ülkenin gündemine dair siyasi görüşmelerin burada yapılması, turizm talebinin arttırmıştır. Bu etki günümüzde, yabancı turizm talebinin kıyı bölgelerinde görülen yoğunluğun yanı sıra, büyük şehirlerde de turizm talebinin hala egemenliği elden bırakmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Yabancı turizm talebinin 1980'de daha çok 20.000-50.000 aralıklarında yoğunlaştığı görülmektedir. Haritada İstanbul ve Ankara'da meydana gelen yoğunlaşmadan sonra, kıyı alanlarına doğru bir dağılım gerçekleşmiştir. 1990 yılında birçok ilçe (Aksaray, Bayburt, Karaman, Kırıkkale, Batman, Şırnak, Bartın, Ardahan, Iğdır, Yalova, Karabük, Kilis, Osmaniye, Düzce) bağlı oldukları ilden ayrılarak il konumuna gelmiştir. 2000 yılından itibaren de kıyılardaki talep daha fazla artmaya başlamıştır. 2015 yılındaki görünüm ise, 2000 ve 2010 yılının devamı niteliğindedir. 1990 yılında yabancı turist sayısının en fazla olduğu iller; Antalya (11.257.311), İstanbul (5.268.280), Muğla (2.109.588), İzmir (1.361.007) ve Ankara (45.1528)'dır. Kıyı bölgelerinde yabancı turist sayısı 250.000 ve üzerinde bir dağılım gösterirken, iç kısımlarda özellikle Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgelerinde bu aralık 20.000 ve 50.000 arasında dağılım göstermektedir.

Kentler, kalabalık nüfusu içerisinde barındıran yoğun turizm mekânlarıdır. Bu nedenle akraba ve eş-dost ziyaretleri bu mekânlarda yoğun olarak meydana gelmektedir. Yabancı turizm talebinde de görüldüğü üzere; İstanbul ve Ankara gibi illerinin gerek nüfus yoğunlukları, gerekse bu illerin ulaşım, ticari, finansal alanlarda hizmet vermesi aynı zamanda da çeşitli kültürel, tarihi ve rekreasyonel faaliyetleri bünyesinde bulundurması bu illerin önemli turizm mekânlarından biri olmasında etkili olmuştur.

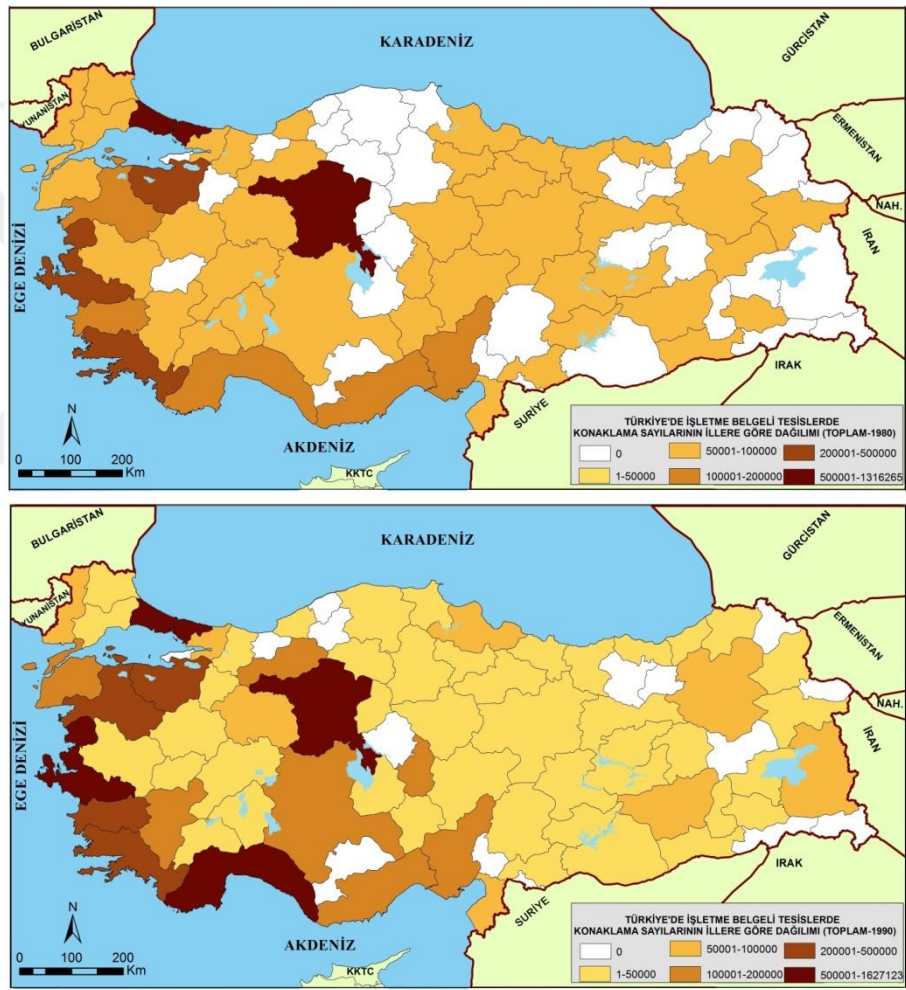

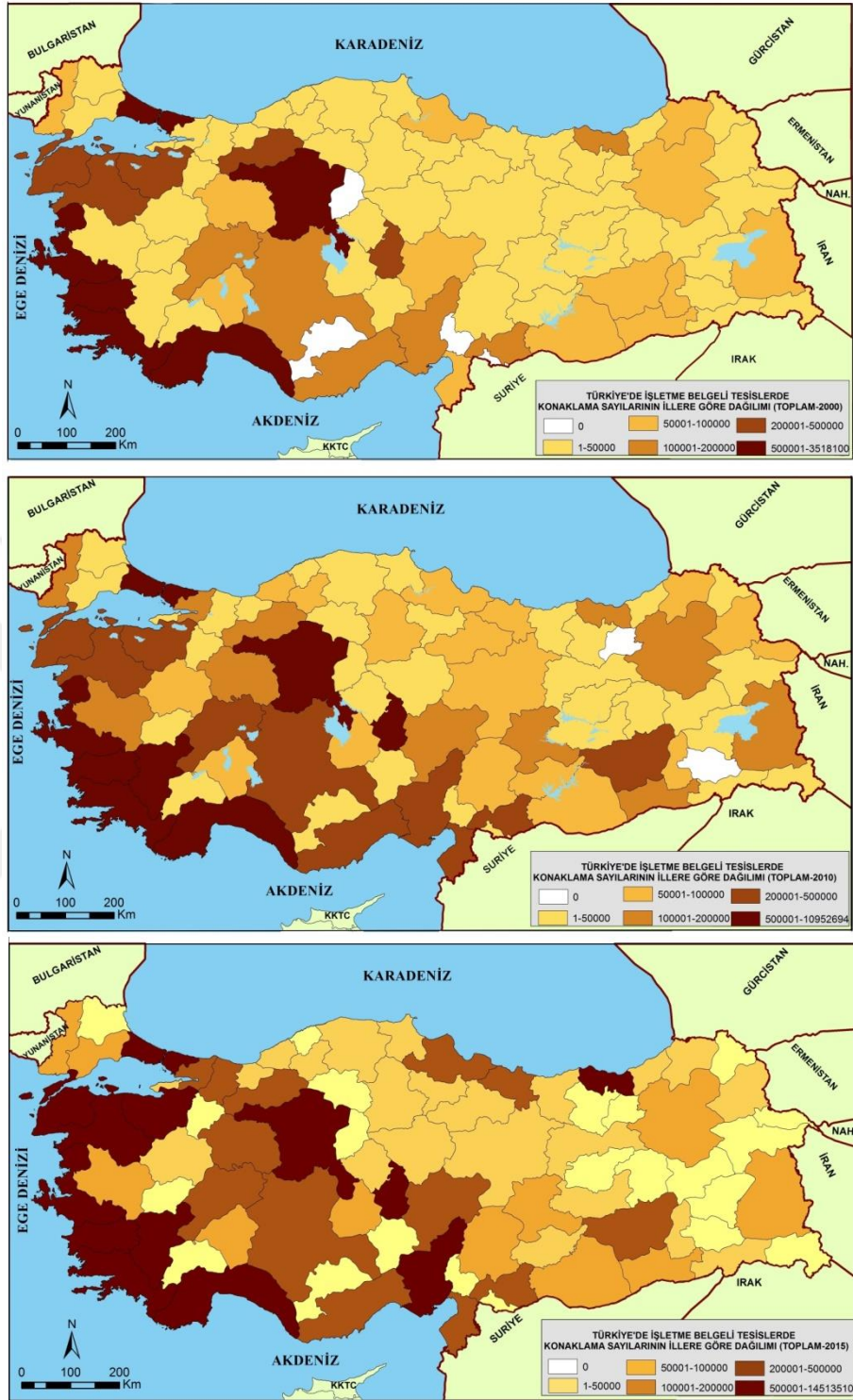

Harita 2: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Yerli Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

Duruma birde yerli turist sayısı açısından bakıldığında (Harita 2); yabancı turist sayısındaki mekânsal dağılımdan farklı bir görüntünün olduğu söylenebilir. 1980 yılında Türkiye’de iller bazında işletme belgeli tesislerde konaklayan en fazla yerli turist sayısı; İstanbul (744.252), Ankara (567.550), İzmir (284.746), Bursa (284.607) ve Muğla (180.678) gibi büyük şehirlerde görülmektedir. Bunu yanı sıra 32 ilde konaklama tesisi ait verilere rastlanılmamaktadır. Özellikle Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgelerimizde yerli turist sayının oldukça az olduğu, fakat 1990 yılına geldiğinde bu durumun nispeten düzeldiği söylenebilir. Çünkü 1982 yılında Turizm Teşvik Kanununun ilan edilmesi ve yapılan düzenlemeler, 1990’lı yıllarda konaklama tesislerinin nicelik ve nitelik yönünden gelişim göstermesini ve turizm çeşitliliği ortaya çıkarmıştır. 1990 yılında konaklama tesisi olmayan il sayısı 15 iken, (Ardahan, Bartın, Bayburt, Düzce, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Karabük, Karman, Kırşehir, Kilis, Muş, Osmaniye, Şırnak, Yalova) 2000’de 4’e, 2010 yılında ise 2’ye düşmüştür.

2015 yılında ise, yerli turist sayısı dağılımında ilk beşi; Antalya (3.256.199), İstanbul (2.701.091), İzmir (1.361.007), Muğla (1.301.686) ve Ankara (1.192.093) illeri oluşturmaktadır. 1980'den 2015 yılına kadar geçen 35 yıllık süreçte yerli turist sayısı dağılımında, Antalya 2015 yılında birinci sıraya yerleşmiştir. İstanbul, İzmir, Muğla ve Ankara illerinin yerini koruduğu ve yerli turizm talebinin kıyı bölgelerinde daha çok yoğunlaştığı ancak iç bölgelerimize doğru da bir yoğunlaşmanın arttığı görülmektedir. Genel olarak yerli turistlerin mekânsal dağılımına bakıldığında, kıyılarda görülen yoğunluğun aksine iç kesimlerde nispeten talep daha azdır.

Harita 3: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

Harita 3’de Türkiye’de işletme belgeli tesislerdeki toplam turist sayısının illere göre dağılımına yer verilmiştir. 1980’de toplam turiste en fazla; İstanbul (1.316.265), Ankara (694.129), İzmir (384.638), Bursa (315.466) ve Muğla (215.207) illerinde

rastlanmaktadır. 1980 yılında, Türkiye’de işletme belgeli tesislerdeki yerli- yabancı ve toplam turist sayısının gösterildiği en fazla turizm talebinin görüldüğü ilk beş il sıralamasında bazı benzerlikler görülmektedir. İlk başlarda büyük şehirlerde başlayan turizm hareketi geçen süreç içerisinde kıyılara doğru kayış göstermiş ve günümüzün en popüler tatil mekânları haline gelmiştir. 2015 yılında ise; Antalya (14.513.510), İstanbul (7.969.371), Muğla (3.411.274), İzmir (2.099.569) ve Ankara (1.643.621) toplam turistin en fazla olduğu illeri meydana getirmiştir.

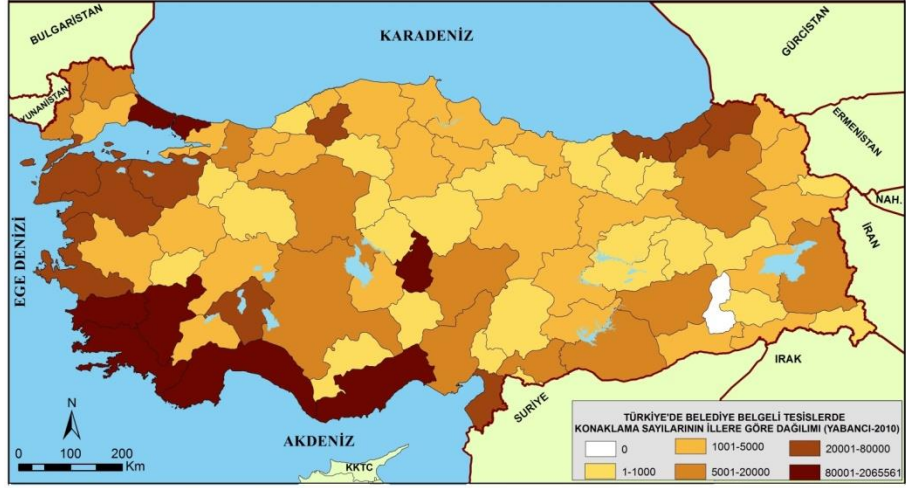
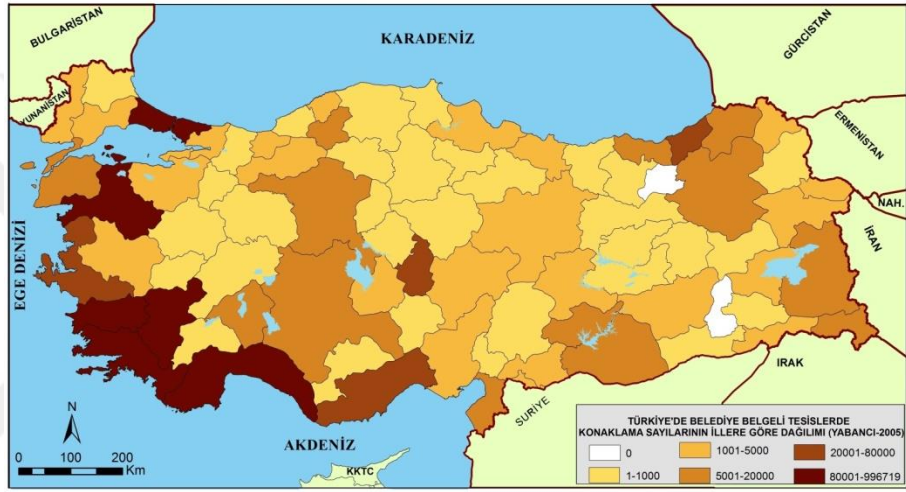
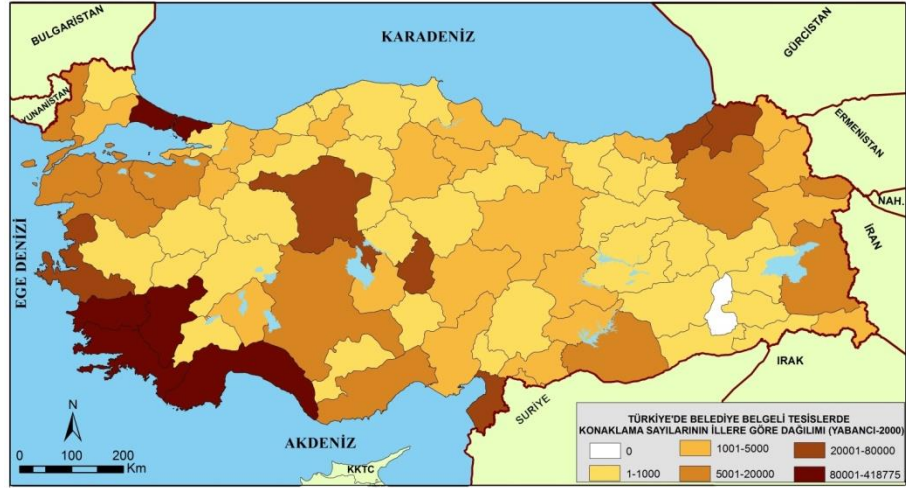
Genel olarak Türkiye’deki işletme belgeli tesislerde 1980- 2015 yılları arasında geçen 35 yıllık süreçteki turizm talebine bakıldığında; yerli- yabancı ve toplam turist sayısının mekânsal dağılımında farklılık görülmektedir. Yabancı turizm talebinde kıyı bölgelerde yoğunluk görülürken, yerli turizm talebinde ise, kıyılarda görülen yoğunluğun yanı sıra, iç kesimlerde de talebe rastlanılmaktadır. İlk büyük şehirlerde otellerin kurulmasıyla birlikte başlayan turizm hareketliliğinin, daha sonra, 1982 yılında turizm teşvik kanununun uygulanmaya başlaması ile birçok ilde konaklama tesisi sayısının artışı sağlamıştır. 1980’lerde 1,3 milyonla başlayan talep, 1990 yılına gelindiğinde yaklaşık 5,4 milyona ulaşmıştır. Buna bağlı olarak Türkiye’de 1980 yılında, 32 ilde konaklama tesisi bulunmazken, geçen zaman içerisinde ilçe olan yerlerin il konumuna gelmeleri ile bu sayı azalmıştır. 1990’lı yılların sonlarına doğru dünyada olduğu gibi Türkiye’de de turizm çeşitlenmesine bağlı olarak konaklama tesisi sayısında artış meydana gelmiştir. Özellikle iç bölgelerde doğal ve tarihi değerlerin ortaya çıkarılması, turizmin canlanmasında etkili olmuştur. Böylece 2010 yılında, konaklama tesisinin olmadığı il sayısını 2’ye, 2015 yılında ise 0’ a düşürdüğü görülmektedir. Turizm talebi; Akdeniz, Ege ve Marmara bölgesinde özellikle İstanbul, Antalya, İzmir ve Muğla gibi illerde yoğunlaşırken, Doğu, Güneydoğu, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde ise sadece bazı illeri ön plana çıkarmıştır.

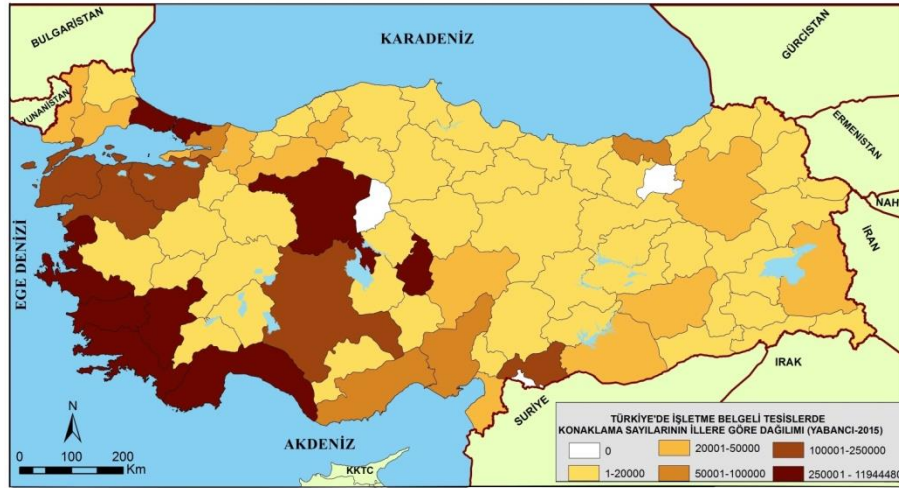
Türkiye’de yabancı ve yerli turizm talebinde farklılıklar görülmektedir. Türkiye’de illere göre yabancı turizm talebinde büyük şehirlerde başlayan talebin zaman içerisinde kıyı bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yani yabancı turizm talebinde daha çok deniz-kum ve güneş üçlüsünün yoğunlaştığı kıyı turizm türünün hâkimiyeti ortaya çıkmıştır. Yerli turizm talebinde ise, büyük şehirlerde başlayan talep, Türkiye’nin batısındaki iç illerimizde yoğunlaşmakla birlikte doğu illerimize doğru da hareketlilik göstermektedir. Türkiye’de turizm talebinde, ülkenin doğusu ve batısı arasında bölgesel

farklılıkların yaşandığı aşikârdır. Ancak Türkiye’de yabancı turizm talebinde görüldüğü kadar yerli turizm talebinde bölgesel farklılıklara rastlanılmamaktadır. Ülkenin doğu ve güneydoğu bölgelerinde turizm talebinin az olmasında turizm işletme belgeli tesislerinin diğer bölgelere göre biraz daha geç kurulması, kıyı turizm talebine olan yoğunluğun iç bölgelerimizde görülmemesi, aynı zamanda yaşanan terör olaylarının turistlerin algısında güvensizlik soru oluşturmalarının etkili olduğu söylenebilir.

3.1.2. Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerdeki Turizm Talebinin İllere Göre Mekânsal Dağılımı

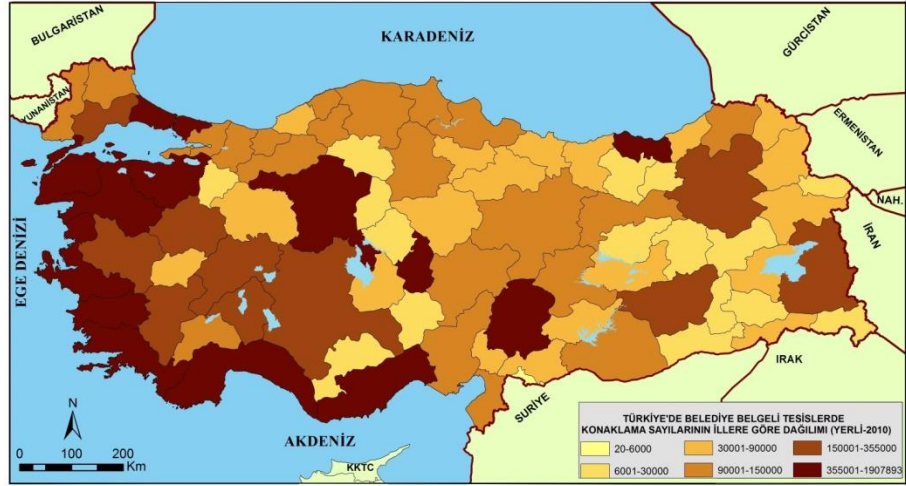
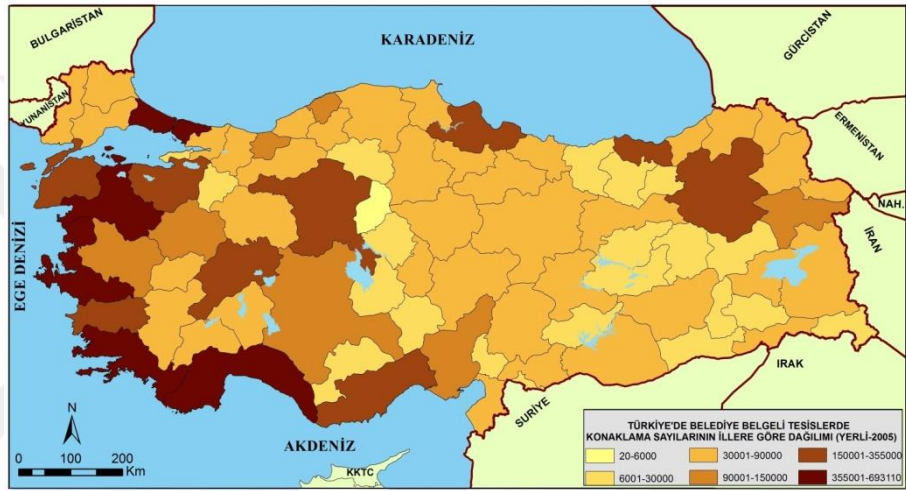
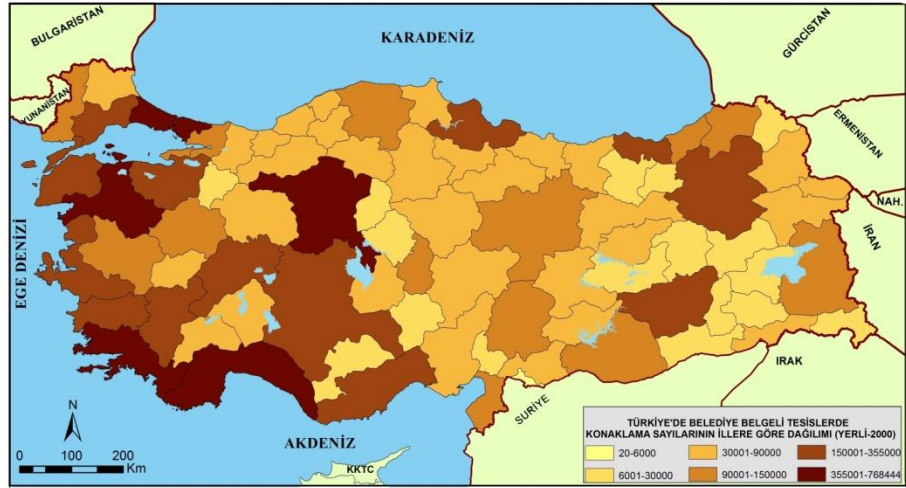
Belediye belgeli işletme tesisleri, yerel otoriteler tarafından denetimi yapılan ve ilgili mevzuat kapsamında faaliyet gösteren işletmelerdir (Akdağ vd., 2011). Bu işletmelerin, 2000 yılında Türkiye’de iller bazında konaklayan yabancı turist sayısı dağılımında en fazla talep; İstanbul (418.775), Antalya (283.928), Muğla (211.839), Denizli (175.272) ve Aydın (163.054) illerinde görülürken, en az talep ise; Batman (0), Bayburt (4), Niğde (9), Kırıkkale (11) ve Gümüşhane (12) illerinde rastlanılmaktadır. Özellikle belediye belgeli tesislerde yabancı turizm talebinin olmadığı il görülmektedir. En fazla yabancı turist sayısı ile en az turist sayısı arasındaki oransal dengesizlik oldukça dikkat çekicidir. Özellikle bu illerin çoğunlukla iç kısımlardaki bölgelerde yer almaktadır. Fakat buna rağmen Van (8.873), Iğdır (7.873) ve Erzurum (5.266) illerinde yabancı turist dağılımının, bölgenin geneline göre daha ön planda olduğu söylenebilir. 2005 yılında en az yabancı turist sayısı Bayburt ve Batman illerinde görülmektedir. Ancak bu durum 2010 yılında sadece Batman iliyle sınırlı kalmıştır. 2015’te ise, Bayburt, Kilis ve Kırıkkale illerinde yabancı turizm talebi görülmemektedir.

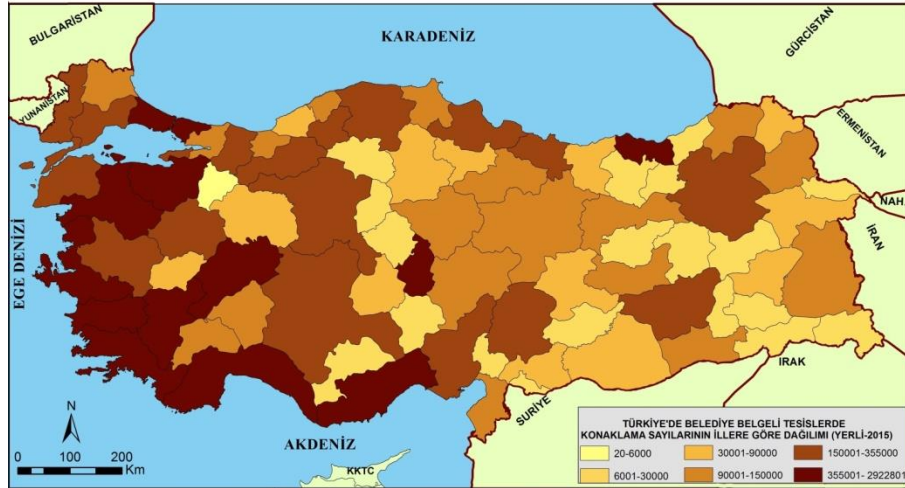

Harita 4: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Yabancı Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (2000-2005-2010-2015)

2000 yılında Türkiye’de iller bazında belediye belgeli tesislerde konaklayan yerli turist sayısı dağılımında en fazla talep; Muğla (768.444), Ankara (549.740), Balıkesir (540.028), İstanbul (518.518) ve Antalya (452.119) illerinde rastlanmaktadır (Harita 5). Türkiye’de 2000 yılında İstanbul, Ankara gibi büyük şehirler ile Muğla Antalya gibi kıyı bölgelerinde başlayan yerli turizm talebi zaman içerisinde Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinin kıyı kesimlerine doğru genişlemeye başlamıştır. Özellikle iç kısımlarda 2010 yılında bir hareketlenme meydana gelmiş ancak Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yerli turizm talebinin genel olarak dağılımı içerisinde belirli bir dengeye rastlanılmamıştır. 2005 yılında bölgelerin il bazındaki yerli turist sayısı dağılımına bakıldığında; Karadeniz’de özellikle Trabzon ve Samsun illeri, Doğu Anadolu’da Erzurum, İç Anadolu bölgesinde ise Konya ili, bölgenin geneline oranla nispeten daha ön planda yer almaktadır. 2005 yılında yerli turizm talebi daha çok 30.000-90.000 arasında dağılım gösterirken, 2010 yılında 90.000-150.000’e doğru genişlemeye başlamıştır. Türkiye’deki belediye belgeli tesislerde yerli turist sayısının dağılımında zaman içerisinde ilk beş ilin sıralamasında bazı değişimler meydana gelmiştir. Özellikle 2005 yılında birinci sırada yer alan Antalya (693.110) ilinin yerini 2010 yılında İstanbul (1.907.893) almış ve Antalya’yı 6. sıraya taşımıştır. En az yerli turist sayısına sahip iller ise 2005 ile 2010 yılları arasında genelde Kırıkkale, Bayburt ve Kilis gibi illerimiz olmuş, ancak 2015 yılında ise bu durum değişikliğe uğramıştır.

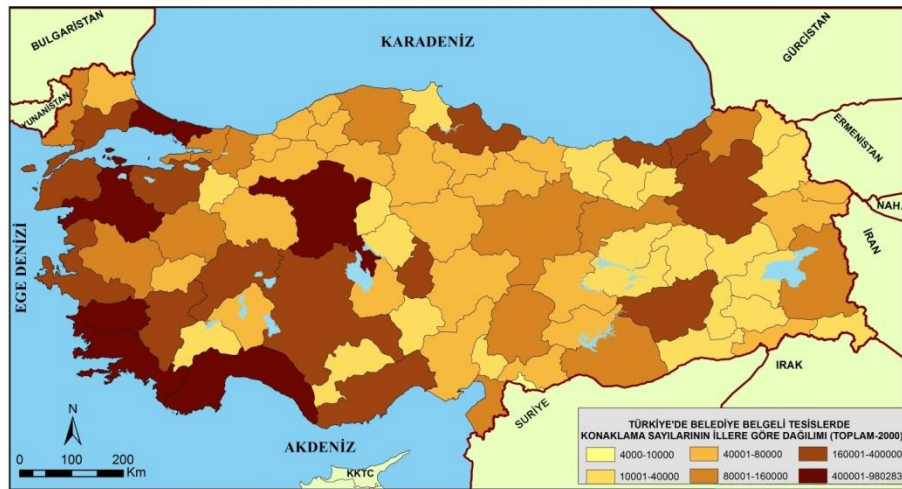

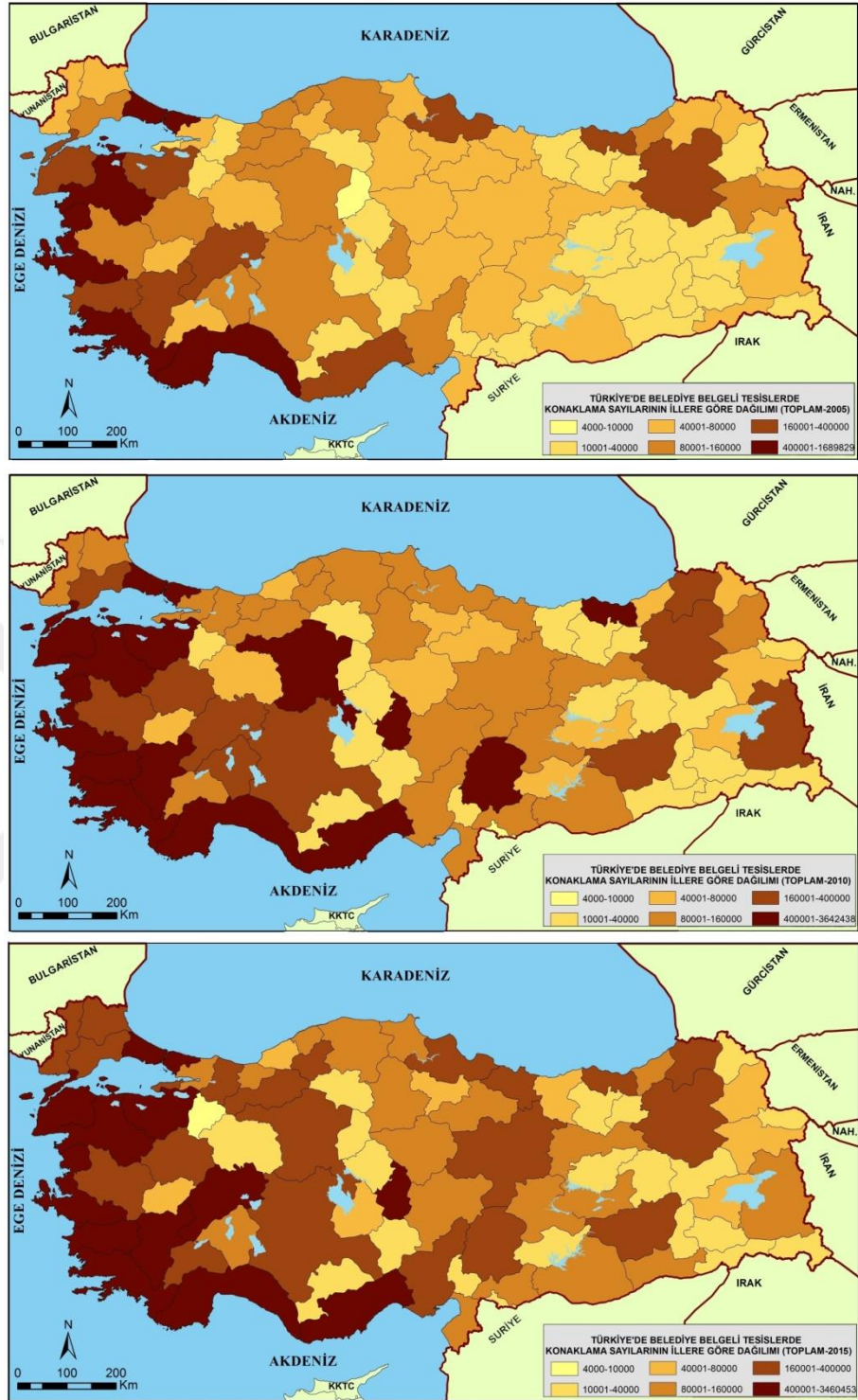

Harita 5: Türkiye'de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Yerli Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (2000-2005-2010-2015)

2015 yılında en fazla yerli turist sayısı, İzmir (2.922.801), Antalya (2.217.759), Muğla (1.456.638), Balıkesir (1.205.479) ve Mersin (997.650) illerindeyken, en az yerli turist sayısı; Bilecik (8.461), Rize (9.519), Siirt (11.473), Kilis (11.659) ve Tunceli (12.798) illerinde rastlanılmaktadır. Bu yılında yerli turist sayısında 150.000-300.000 ile 300.000 üzeri dağılımın daha fazla hâkim olmaya başladığı söylenebilir. En fazla yerli turistin hâkim olduğu beş il dışında özellikle Aydın, Afyon, Bursa, Nevşehir, Denizli, Kütahya, Trabzon illerinin 2010 yılına oranla yoğunluğun daha fazla arttığı söylenebilir.

Geçen 15 yıllık süreçte sadece yerli ve yabancı turizm talebinde değil, aynı zamanda toplam turizm talebinde de değişimler meydana gelmiştir (Harita 6).

Harita 6: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı (2000-2005-2010-2015)

2000 yılında Türkiye’deki belediye belgeli tesislerdeki toplam turist sayının illere göre dağılımına bakıldığında Muğla (980.283), İstanbul (937.293), Antalya (736.047), Ankara (582.864) ve Balıkesir (550.218) en fazla toplam turist sayısına sahip illeri oluşturmaktadır. 2005 yılında tamamen kıyılarda meydana gelen yoğunlaşma 2010

yılı itibariyle iç kısımlara doğru ilerlerken, 2015’de ise daha genel bir yayılım göstermiştir. Özellikle yıllara göre toplam turist sayısı dağılımında İç Anadolu bölgesinde yer alan Nevşehir’deki talep dikkat çekmektedir.

Türkiye’deki belediye belgeli tesislerde 2000 yılında en az toplam turist sayısına; Kilis (7.008), Bayburt (10.196), Gümüşhane (12.465), Karaman (13.965) ve Batman (14.026) illerinde rastlanırken, 2015 yılında ise Bilecik (8.504), Siirt (11.649), Tunceli (12.864), Kırşehir (13.766) ve Adıyaman (14.449) illerinde görülmeye başlanmıştır. Aynı zamanda 2015 yılında toplam talep en fazla; Antalya (3.460.453), İzmir (3.217.945), İstanbul (2.148.580), Muğla (2.087.883) ve Balıkesir (1.245.915) illerinde karşımıza çıkmaktadır. 2010 ve 2015 yılları arasında toplam turistin kıyı bölgelerde toplanmasıyla birlikte 160.000-400.000 ve 400.000 üzeri dağılım yoğunlaşmaya başlamıştır. Türkiye’de 2015 yılı itibariyle belediye belgeli tesislerde konaklayan toplam turist sayısının illere göre dağılımında 400.000 ve üzeri 11 ile rastlanılmıştır.

Türkiye’de belediye belgeli tesislerdeki turizm talebinin illere göre genel olarak dağılımına bakıldığında, geçen 15 yıllık zaman süreci içerisinde belediye belgeli tesisin bulunmadığı hiçbir il görülmemektedir. Yerli turist dağılımında ziyaret edilmeyen il bulunmazken, Bayburt ve Batman illerine 2000-2005 ve 2010 yılında yabancı turistin hiç gelmediği ortaya çıkmıştır. 2015 yılında ise, bu durum tamamen ortadan kalkmıştır.

Türkiye’de işletme belgeli tesislerdeki 35 yıllık zaman süreci içerisinde görülen değişim kadar keskin farklar belediye belgeli tesislerde bulunmamaktadır. İşletme belgeli tesislerde yabancı konaklama sayılarının yıllara göre genel dağılımında; Ardahan, Tunceli, Bayburt, Siirt gibi doğu illerinde talebin çok az ya da hiç olmadığı görülmektedir. Belediye belgeli tesislerdeki yabancı konaklama sayılarında da Muş, Batman ve Bayburt illerinde de benzer duruma rastlanılmaktadır. Yerli konaklama sayılarındaki durumda ise, iki tesis arasında farklılıklar görülmektedir. İşletme belgeli tesislerde Kırıkkale, Karaman, Osmaniye, Kilis ve Siirt gibi 1990 yılından sonra il olan yerlerde turizm talebinin olmadığı dönemler görülürken, belediye belgeli tesislerde ise talebin olmadığı bir ile karşılaşılmamaktadır. Buna rağmen geçen zaman farkını hesaba katıldığında, Türkiye’de işletme belgeli ve belediye belgeli tesislerdeki turizm talebinde gözle görülür bir artışın yaşandığı söylenebilir.

3.2. TÜRKİYE'DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE ORTALAMA AĞIRLIK MERKEZİ

Ortalama merkez, Türkiye'de turizm talebinin mekânsal dağılımında önemli ölçümlerden birini oluşturmaktadır. Yani Türkiye'nin geneli içerisinde turizm talebinin nerede toplandığı ya da çekim merkezinin nerede kurulduğunu gösteren merkez noktayı oluşturmaktadır. Eğer verilen noktaların düzlemdeki dağılımları belirli değerlerle ağırlıklandırılarak ortalama merkez hesap edilirse, böylece ağırlıklandırılmış veriye göre ağırlıklı ortalama merkezleri belirlenmiş olur. Ekonomik coğrafya araştırmalarında yaygın olmak üzere sosyal bilimlerin mekânsal dağılımı içeren hemen her konusunda bu yöntem uygulanabilmektedir (Çolak vd., 2009; Dökmeci ve Tutluoğlu, 2005; Gürbüz ve Karabulut, 2010; Tat, 2008). Bu doğrultuda Türkiye'de işletme ve belediye belgeli tesislerde turizm talebinin ortalama merkez noktasının bulunarak, zaman içerisinde turizm talebinin ne yöne doğru hareket ettiği belirlenebilir.

3.2.1. Türkiye'de İşletme Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Ortalama Ağırlık Merkezi

Türkiye'de illere göre konaklama sayılarının dağılımında ortalama merkezin belirlenmesi; turizm talebindeki merkez ya da denge noktasını ortaya çıkarmaktadır. Belirlenen ortalama merkeze göre, konaklama sayılarının zaman içerisinde meydana getirdiği değişimi saptanabilir.

Ortalama (mean) ya da daha az kullanılan adı ile aritmetik ortalama, veri setindeki gözlem değerlerinin toplamının, gözlem sayısına bölünmesi ile elde edilir. Bazı durumlarda, kitle ya da örneklemin bir değişkenine ilişkin ortalamanın bulunması yeterli olmaz ve bu değişkenin başka bir değişkenle ilişkilendirilerek ağırlıklandırılması gerekir. Bu durumda; ortalaması alınan değişkene ait değerler o gözleme ait ağırlıklı değerleri ile çarpılır ve çarpımlarının toplamı da ağırlıkların toplamına bölünür (Çubukçu, 2015). Bu doğrultuda ilk olarak, Türkiye'nin geometrik olarak ortalama merkezinin *Yozgat* ili olduğu belirlenmiş ardından, ortalama merkez (*Yozgat*) ile Türkiye'de illere göre işletme belgeli tesislerdeki konaklama sayılarının ortalama ağırlık merkezi arasındaki mesafe ortaya çıkarılmıştır. Böylece, 1980'den 2015 yılına kadar

geçen 35 yıllık süre içerisinde konaklama sayılarının ne kadar farklılık gösterdiği görülmüştür.

Türkiye’de işletme belgeli tesislerde illere göre yabancı konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezleri; 1980 yılında İstanbul, 1990’da Kütahya, 2000’de Isparta ve Burdur arası, 2010 ve 2015 yılında ise Antalya ili olmuştur (Harita7).

Harita 7: Türkiye’de İllere Göre İşletme Belgeli Tesislerdeki Yabancı Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

Yabancı konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezi dağılımında, Türkiye’nin kuzeybatısından, güneybatısına doğru zamana bağlı olarak önemli farklılıklar meydana gelmiştir. 1980 yılında, Türkiye’nin ortalama merkezi (Yozgat) ile ağırlıklı ortalama merkezi olan İstanbul ili ile arasındaki mesafe 670 kilometre iken, daha sonra 1990 yılında Kütahya iliyle bu fark 530 kilometre, 2000’de Isparta ve Burdur arasında 630 kilometreye, 2010 ve 2015 yıllarında ise; Antalya ili ile 685 kilometreye yükselmiştir. Türkiye’de 1980 yılında İstanbul ilinde başlayan yabancı konaklama sayılarının 2010 yılından itibaren güney kıyılarında hâkim olmaya başladığını göstermiştir.

Türkiye’de illere göre yerli konaklama sayısındaki ağırlıklı ortalama merkezinin dağılımı zamana bağlı olarak daha az değişim göstermektedir (Harita 8). 1980 yılında ağırlıklı ortama merkez; Bilecik ili iken, ilin güneyine doğru hareket etmeye başlamış ve 1990’da Eskişehir’in kuzeybatı kısımlarında etkili olmuştur. 2000 yılında ise Eskişehir’in güneye doğru hareketlenme devam etmiş ve 2010 ile 2015 yıllarında Afyon’da son bulmuştur.

Harita 8: Türkiye’de İllere Göre İşletme Belgeli Tesislerdeki Yerli Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

1980 yılında Türkiye’nin ortalama merkezi olan Yozgat ile ağırlıklı ortalama merkezi Bilecik arasındaki mesafe 530 km’dir. 1990 ve 2000’de Eskişehir ile bu mesafe 450 km’ye düşmüştür. 2010 ve 2015 yıllarında ise Afyon iliyle ortalama merkez arasındaki fark 470 km’ye yükselmiştir. Yerli konaklama sayısında, yabancı konaklamada olduğu kadar keskin farklılıklar görülmesine de zaman içerisinde bir değişimin yaşandığı söylenebilir.

Toplam konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezinin zamansal dağılımında ise; 1980 yılında Bursa’da, 1990’da Kütahya’da, 2000’de Afyon, 2010 yılında Burdur ve 2015 yılında ise Antalya iliyle karşılaşılmaktadır (Harita 9).

Harita 9: Türkiye’de İllere Göre İşletme Belgeli Tesislerdeki Toplam Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (1980-1990-2000-2010-2015)

Toplam konaklama sayıları ile yabancı konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezinde zamansal dağılımında benzerlikler olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ortalama merkezi olan Yozgat ili ile ağırlıklı ortalama merkezleri arasında zaman içinde görülen farklılıklar giderek artmış ve 1980 yılında Yozgat ile Bursa arasında 600 km'lik mesafe farkı bulunurken, 2015 yılında Antalya iliyle bu fark 685 km'ye yükselmiştir. Aynı zamanda yabancı konaklama sayılarında olduğu gibi, Türkiye'nin kuzeybatısından güneyine doğru turizm talebinde bir artış meydana geldiği görülmektedir.

Türkiye'deki işletme belgeli tesislerde konaklayan turist sayılarının ağırlıklı ortalama merkezlerinin zamansal olarak dağılımına bakıldığında; Türkiye'nin ortalama merkezi ile ağırlıklı ortalama merkezi arasında 35 yıllık zaman süreci içerisinde farklılıklar meydana geldiği görülmektedir. Yabancı konaklama sayılarının Türkiye'nin kuzeybatısından güneyine doğru bir kayış göstermiş, ancak yerli konaklama sayılarında ise talebin özellikle iç bölgelerimizde daha çok toplandığı görülmektedir. Toplam konaklama sayıları da yerli ve yabancı dağılımın ortalaması sonucunda kuzeybatı eksenli başlayan mesafe farkını Türkiye'nin güney kıyılarına doğru kaydırmıştır. Türkiye'de yabancı turizm talebinin zaman içerisindeki değişime bakıldığında ise, kıyı turizminin hâkim olmaya başladığı görülürken, yerli turizm talebinde bu durumun daha çok geleneksel turizm türüne doğru eğilim gösterdiği söylenebilir. Özellikle de, yerli konaklama sayılarında, Bilecik ilinden başlayan talebin zamanla ülkenin güneyine, Afyon iline doğru bir ilerleme göstermiştir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye'de işletme belgeli tesislerdeki turizm talebin ülkenin kuzeybatısından, güneyi doğru hareketlenme yaşandığı görülmektedir.

3.2.2. Türkiye'de Belediye Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Ortalama Ağırlık Merkezi

Türkiye'de belediye belgeli tesislerde illere göre konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezleri ile işletme belgeli konaklama sayıları arasında farklılık görülmektedir. Belediye belgeli tesislerdeki yabancı konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezlerinin zamansal dağılımı; 2000- 2005 ve 2010 yıllarında Denizli ili iken, 2015'te Antalya ile Burdur ili arasında yer almaktadır (Harita10).

Harita 10: Türkiye’de İllere Göre Belediye Belgeli Tesislerdeki Yabancı Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (2000-2005-2010-2015)

2000-2005-2010 yıllarında Türkiye’nin ortalama merkezi Yozgat ile ağırlıklı ortalama merkezi Denizli arasındaki mesafe farkı 691 km’dir. 2015’te ise bu fark Yozgat ile Antalya-Burdur arasında 685 km mesafe civarındadır. 2000’den 2010 yılına kadar yabancı turizm talebinin Denizli ilinde bir yoğunlaşma yaşadktan sonra 2015 itibariyle Antalya iline yöneldiği görülmektedir. 2000’den 2010 yılına kadar geçen 10 yıllık bir süreçte yoğunluk Denizli ilinin çevresinde görülse de, son 5 yılda hızlı bir değişimle Antalya iline doğru kaymıştır. İşletme belgeli yabancı konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezinde zaman içerisinde meydana gelen kuzeybatıdan güneye doğru olan hareketlenmeye, belediye belgeli tesislerde rastlanılmamakta, ancak yine güneye doğru bir kıyı turizminin hâkimiyeti görülmektedir.

Yerli konaklama sayılarının ağırlıklı ortalama merkezlerinin zamansal dağılımı ise; 2000 yılında Eskişehir’in güneyinde, 2005’te Afyon’un kuzeyinde, 2010’da Kütahya’nın doğusunda iken, 2015 yılında ise Kütahya’nın güneyinde ortaya çıkmıştır (Harita, 11). Türkiye’nin ortalama merkezi (Yozgat) ile ağırlıklı ortalama merkez olan Eskişehir ili arasında 450 km civarında mesafe farkı bulunurken, 2015’te Kütahya ile arasındaki mesafe farkı 530 km’dir. Yerli ortalama ağırlık merkezinin 2000’den 2015 yılına doğru ülkenin doğusuna doğru kaydığı görülmektedir.

Harita 11: Türkiye'de illere göre Belediye Belgeli Tesislerdeki Yerli Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (2000-2005-2010-2015)

Harita 12: Türkiye'de illere göre Belediye Belgeli Tesislerdeki Toplam Konaklama Sayılarının Ağırlıklı Ortalama Merkezlerine Göre Zamansal Dağılımı (2000-2005-2010-2015)

Toplam konaklama sayılarının ortalama ağırlık merkezinin zamansal değişimi ise tek bir ilin etrafındaki yönlerde değişiklik göstermiştir (Harita 12). 2000 yılında Afyon'un kuzeyi ile Eskişehir'in güneyi arasında, 2005'te Afyon'un batısında, 2010 ve 2015 yıllarında ise Afyon ile Uşak illeri arasında yer almaktadır. Toplam ortalama ağırlık merkezinin kayma yönünün tek bir ilin etrafındaki iller çevresinde şekillendiği ve Türkiye'nin ortalama merkezi ile 470 km civarında bir mesafe farkının olduğu görülmektedir. Toplam ortalama ağırlık merkezinin kayma yönünde önemli farklılıklar görülmezken, toplam talebin daha çok Türkiye'nin batı kesiminde giderek yoğunlaştığı söylenebilir.

Belediye belgeli tesislerde meydana gelen 15 yıllık zaman süreci içerisinde yabancı turizm talebinde işletme belgeli tesislerde olduğu gibi, belediye belgeli tesislerde de Türkiye'nin güney kıyılarına, özellikle Antalya çevresine doğru bir yönelimin olduğu söylenebilir. Ancak yerli turizm talebinin, işletme belgeli tesislerde ülkenin batı kısmının özellikle iç kesimlerden, güneye doğru meydana gelen hareketlenme söz konusudur. Belediye belgeli tesislerde ise durum, ülkenin doğusuna doğru bir yönelim göstermiştir. Her iki tesis türünde yabancı turizm talebinde daha çok kıyı turizm türünün hâkimiyeti görülürken, yerli turizm talebinde daha çok geleneksel türde turizme rastlanmaktadır.

3.3. TÜRKİYE'DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE STANDART SAPMA ELİPSİ

Standart sapma elipsi turizm talebinin mekâna dengeli dağılıp dağılmadığını ortaya koymaya yarayan bir ölçüdür. Bu metotla talebin farklı dönemlerdeki dağılımı karşılaştırılabileceği gibi, aynı dönemde talebin herhangi bir niteliğine göre de dağılımı karşılaştırmak mümkündür. Böylece Türkiye'de turizm talebinin mekânsal dağılışı dokusu ile ilgili sonuçlar üretip ve yayılma derecelerini ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda standart sapma elipsi Türkiye'deki turizm talebinin yıllara bağlı olarak değişiminin uzanım yönünü belirlemektedir. Turizm talebinin artışına bağlı olarak elipsin uzanımı, genişliği ve yönü değişmektedir. Dolayısıyla standart sapma elipsinin; dağılımı, genişliği ve şeklinde meydana gelen değişim Türkiye'deki işletme ve belediye belgeli tesislerde illere göre turizm talebinin zamana bağlı olarak meydana getirdiği farklılıkları göstermektedir. Bu sayede turizm talebinin ne yönde daha çok hâkimiyet gösterdiği belirlenebilir. Standart sapma elipsindeki çemberin daralması ya da genişlemesi ise, Türkiye'deki turizm talebinin zamana ve mekâna bağlı olarak, tesislerin genel durumu hakkında değerlendirme yapmamızı sağlayacaktır. Böylece hem geçen süre içerisindeki değişim gözlemlenebilecek, hem de işletme ve belediye belgeli tesislerdeki turizm talebinin mekânsal dağılımındaki en son halini karşılaştırma imkânı sağlayacaktır. Eğer zamanla turizm talebi birbirine yakın az sayıda bir mekânda toplanmış ise standart sapma çemberi ve elipsi daralırken, aksi durumda tam tersi ortaya çıkacaktır (Kervankıran, 2015; Yakar, 2011).

2010 yılı itibariyle standart sapma elipsinin kuzeybatı güneybatı eksenli uzanımı hâkim olmaya başlamıştır. Bunun nedeni ise, 2007 yılında hazırlanan 2023 Turizm Kalkınma Planının turizm gelişme alanı olarak ilan edilen kıyı turizminin yansıması ve alternatif turizm türlerinden; sağlık ve termal turizmi, kış sporları turizmi, yayla turizmi, kırsal ve eko turizm, kruvaziyer ve yat limanı, vb. potansiyel turizm talebini daha çekici hale getirmiştir. 2015 yılında ise çember biraz daha kuzeydoğu eksenli bir uzanım göstermeye başlamış ve bu gelişim devam etmiştir. Standart sapma elipsinin 1980 yılında Türkiye'nin güney batı kıyılarına çok fazla inmediği görülürken, 1990'da çemberin en geniş halini aldığı ve güneybatı kıyılarına kadar genişlediği, ancak 2000 yılından itibaren, kuzeybatı güneybatı eksenli bir uzanışın hâkim olduğu görülmektedir. Böylece yabancı turizm talebinde, standart sapma elipsinin 2010 yılından başlayarak, 2015 yılında özellikle ülkenin güneyinde talebin yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir.

İşletme belgeli tesislerde konaklayan yerli turist sayısının standart sapma elipsi, yabancı turist göre daha farklı bir görüntü sunmaktadır (Harita 14). 1980 yılında kuzeybatı güneydoğu eksenli uzanan standart sapma elipsi 1990 yılı itibariyle doğuya doğru bir genişleme göstermiş, 2000 yılından itibaren ise, Türkiye'nin güneydoğu kıyılarına da içine alarak doğu- batı yönlü genişlemeye başlamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, Türkiye'deki işletme belgeli tesis sayısında meydana gelen artışın etkili olduğu söylenebilir. Yabancı turizm talebinde olduğu gibi kıyı bölgelerimizde yoğunlaşma vardır, ancak yerli turizm talebinde geleneksel turizm ya da alternatif diğer turizm türlerinin de etkili olduğu söylenebilir.

Harita 14: Türkiye'de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Yerli Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (1980-1990-2000-2010-2015)

Harita 15: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Toplam Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (1980-1990-2000-2010-2015)

Duruma bir de Türkiye’deki işletme belgeli tesislerde konaklayan toplam turist sayısı açısından bakacak olursak; 1980 yılında kuzeybatı güneydoğu eksenli uzanan standart sapma elipsinin 1990’dan itibaren doğuya doğru genişleme gösterdiği, 2000 yılında çemberin oldukça genişlediği ve Türkiye’nin güneydoğu kıyılarını da alarak doğu- batı yönlü uzanmaya başladığı söylenebilir. 2010 ve 2015 yılında ise daha çok güneybatı kıyıların içine almış ve daralma meydana gelmiştir (Harita 15). 2010 yılında daralan çember 2015 yılında kuzey batı yönüne doğru biraz daha genişleme göstermiştir.

Türkiye’de işletme belgeli tesislerde konaklama göstergelerinin illere göre standart sapma elipsi; yerli- yabancı ve toplam turist sayısı bakımından onar yıllık aralıklarla değerlendirilmiştir. Geçen süre içerisinde üç farklı tablo karşımıza çıkmıştır. Türkiye’de yabancı turistin genel olarak kuzeybatı güneydoğu eksenli uzanımı, 2015 yılından itibaren kuzeybatı güneybatı eksenli olmaya başlamış ve çember giderek daralmış ve turizm talebi zamanla Türkiye’nin güney kıyılarında hâkim olmuştur. Önceden de belirtildiği gibi yabancı turizm talebinde daha çok kıyı turizminin egemenliği göze çarpmaktadır. Kıyı bölgelerine 2023 Turizm Stratejisi ile sağlanan imkânların bu görüntünün oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Yerli ve toplam turist sayısındaki değişim de daha çok Türkiye’nin doğusuna doğru bir eğilim görülmektedir. Burada, yerli turizm talebinde sadece kıyı turizm talebinin hâkim olmadığı aynı zamanda alternatif diğer turizm çeşitlerinin de etkili olduğu söylenebilir. Ancak genel bir değerlendirme yapıldığında, yerli, yabancı ve toplam turizm talebinin son 15 yıllık

zaman diliminde Türkiye'nin güney kıyılarında talebin yoğunlaşmaya başladığını göstermektedir. Bu durum Turizm Kalkınma Planlarında hedeflenen Türkiye'de turizmin ülke geneline eşit dağılması gerekliliği kararı ile görünen manzara karşısındaki zıtlığı ortaya koymaktadır.

3.3.2. Türkiye'de Belediye Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Standart Sapma Elipsi

Mekânsal istatistikte Türkiye'de turizm talebinin zamana bağlı olarak nasıl bir mekânsal yayılım ve değişim gösterdiğini anlamak amacıyla standart sapma elipsinden faydalanılmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de belediye belgeli tesislerdeki 2000-2005-2010-2015 yıllarında konaklayan yerli- yabancı ve toplam turist sayılarında meydana gelen değişim ortaya koyulmak istenilmiştir. 2000 yılında yabancı turizm talebinde, elipsin doğu- batı eksenli bir uzanış sergilediği ve çemberde 2005 ve 2010 yıllarında bir daralma meydana getirdikten sonra 2015 yılında kuzeydoğu güneybatı yönlü tekrar bir genişleme gösterdiği söylenebilir (Harita 16).

Bu durum belediye belgeli tesislerde yabancı turizm talebinin ülkenin güney kıyılarında egemen olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak işletme belgeli tesislerde standart sapma elipsinin ilk zamanlarda Türkiye'nin batı tarafında yoğunlaşma gösterdiği, ancak son 15 yıllık zaman diliminde ülkenin güney kıyılarında hâkim olduğu görülürken, belediye belgeli tesislerdeki yabancı turizm talebinde 2005 yılından itibaren ülkenin güney kıyılarına yoğunlaşma başlamıştır. Sadece 2000 yılında ülkenin doğu- batı eksenli uzanım gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu durumun oluşmasında özellikle 1990'lardan itibaren deniz- kum ve güneş üçgeninde oluşan turizm kalıbından biraz uzaklaşarak, alternatif turizm türlerine yönelimin etkisi olduğu söylenebilir. Böylece turizm talebinin yoğunlaştığı kıyı bölgelerinden geride kalan diğer alanlarda turizm talebine dâhil edilmiştir.

Harita 16: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Yabancı Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (2000-2005-2010-2015)

Belediye belgeli tesislerde yabancı turistin konaklama göstergelerinin illere göre ağırlıklı standart sapma zamana bağlı olarak dalgalanmalar gösterirken, yerli turiste durum daha farklı bir görüntü sunmaktadır (Harita 17).

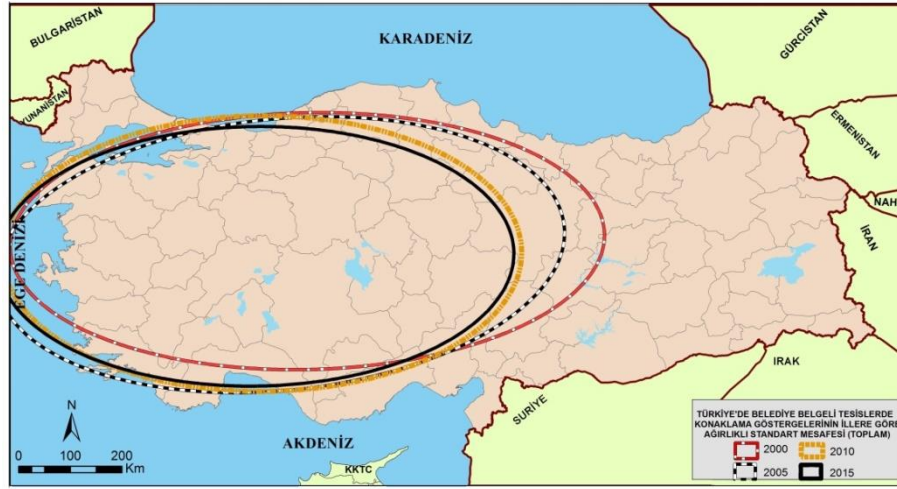
Yabancı turizm talebinde görülen Türkiye’nin kuzeydoğu ve güneybatı eksenli uzanışı, yerli turizm talebinde daha çok doğuya doğru bir genişleme göstermiştir. 2000 yılında başlayan genişleme 2005 yılına kadar sürmüş ve 2010 ile 2015 yıllarında çember daralarak ülkenin batı kesimine doğru daralma göstermektedir. Yerli turizm talebinde ülkenin doğusu ve batısı arasındaki keskin ayrımın yabancı turizm talebine göre biraz daha yumuşatıldığı ve ülkenin doğu kısmındaki illerde de talebin 2000 ve 2005 yıllarında artış gösterdiği söylenebilir. 2000’li yıllarda Türkiye’de özellikle kültür, sanat ve kongre turizm faaliyetlerinin aktifleşmesi ile kıyı turizmine olan yönelim biraz daha azaltmıştır.

Harita 17: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Yerli Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (2000-2005-2010-2015)

Dünya turizm talebindeki değişmelere bağlı olarak, Türkiye de bu dönemde Ege ve Akdeniz sahil şeridi ile Nevşehir, Ürgüp ve Avanos dışında kalan yerlerde yapılacak turizm yatırımları küçük ve orta boy işletme kapsamına alınarak bunlara kredi tahsisi yapılması, yatırım teşvik belgeleri ve fon kaynaklı kredi verilmesi öngörülmüştür. (Gülbahar, 2009; Emekli, 2005). Sonuç olarak Türkiye’de batı kıyılarında başlayan turizm hareketliliği zaman içerisindeki düzenlemeler ile birlikte diğer bölgelerimizde de talebi arttırmaya başlamıştır.

Türkiye’de belediye belgeli tesislerde toplam turizm talebinin gösterildiği ağırlıklı standart sapma elipsine bakıldığında; yerli turistlerin standart sapma eksenine benzer bir uzanım şekli sergilemektedir. 2000 yılında başlayan genişlemenin 2015 yılına doğru daraldığı görülmektedir (Harita 18).

Harita 18: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama Göstergelerinin İllere Göre Toplam Ağırlıklı Standart Sapma Mesafesi (2000-2005-2010-2015)

Toplam turizm talebin de son zamanlara doğru ülkenin güney kıyılarına yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye’de belediye belgeli tesislerde her ne kadar belirli yıllarda ülkenin doğusuna doğru bir genişleme meydana geldiyse de, genel olarak Türkiye’nin kıyı bölgelerine doğru standart sapma elipsinin genişlediği söylenebilir. Özellikle 2000’li yıllarda alternatif turizm türlerinin Türkiye’de gelişim göstermesi talebin ülkenin doğu kesimine de yayılımını sağlamış, ancak son 15 yıllık zaman sürecinde yine kıyı turizmine yönelim devam etmiştir. Bu durum belirli dönemlerde geliştirilmeye çalışılan turizm türlerinin ancak çok kısa süre diliminde aktif olduklarını ve kıyı turizminin popülerliğini yitirmediğini göstermektedir. Aynı zamanda Türkiye’de çoğunlukla hâkim turizm talebinin kıyı turizmi olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

3.4. TÜRKİYE’DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE MORAN I ANALİZİ

Bir dağılımın mekânsal paterni, mekânın içerisindeki her bir varlığın düzeni ve bunlar arasındaki coğrafi ilişkileri tarafından belirlenir (Hansen, 1997). **Mekânsal Otokorelasyon** “her şey başka şeyle ilişkilidir, yakın olan şeyler uzak olanlara göre daha çok ilişkilidir” olduğunu ifade eden coğrafyanın ilk kanununa dayalıdır (Cliff ve Ord 1973). Karşılıklı bağlantı ve etkileşim coğrafyada o kadar önemlidir ki, Gould 1991 yılında bunu “bağlantısız her şeyin coğrafyasını yapmazsınız bağlantı yoksa coğrafya da yoktur” sözleriyle ifade etmiştir (Aktaran: Tümertekin ve Özgüç 2004).

Çubukçu (2015), mekânsal otokorelasyonu tanımlarken; (Spatial Autocorrelation), en basit anlamı ile her mekânsal gözlemin ya da noktanın bir değişken değeri ile ifade edildiği bir ortamda, gözlemler arası ilişkiyi ortaya koyduğunu belirtmiş ve mekânsal otokorelasyon tekniklerinin kendi içinde global ve yerel olarak ikiye ayrıldığını aktarmıştır. Ardından global mekânsal otokorelasyon tekniklerinde örneklemin mekânsal dağılımına ilişkin olarak tek bir endeks değeri ya da oranı ve tek bir z istatistiği ile hesaplandığını ve örneklemin bütünü için hesaplanan bu endeks değeri ve istatistiğe bağlı olarak örneklemin mekânsal dağılımına ilişkin bir değerlendirme yapıldığından bahsetmiştir (Çubukçu, 2015).

Moran I İndeksi global ölçekte olup alanın bütününe dağılımın mekana bağlılık düzeyini ölçmektedir. Fakat alanın içerisindeki dağılımın nerelerde kümелendiğini lokal olarak belirlemekten uzaktır. Dolayısıyla mekandaki lokal ölçekte dağılımın analizini yapabilmek için Anselin Lokal Moran I Endeksi (**Anselin Lokal Moran I Index**) geliştirilmiştir (Anselin, 1995). Anselin Lokal Moran I değeri birbirine benzer ve benzer olmayan değişkenlerin oluşturduğu, kümelenmelerin araştırılması için kullanılır.

İstatistiksel olarak yüksek bir I değeri ilgili alanın etrafındaki alanlarda yüksek ya da düşük değerlerle kümelenme oluşturduğunu, düşük I değeri ise birbirine benzemeyen değerlerin oluşturduğu kümelenmeyi göstermektedir. Z değeri de I değerinin istatistiksel anlamlılığını gösterir (Erdoğan vd., 2009). Bu doğrultuda Türkiye’de illere göre işletme ve belediye belgeli tesislerdeki konaklama sayılarının zaman içerisinde rastgele mi, yoksa mekânsal kümelenme sonucunda mı dağılım gösterdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de işletme belgeli tesislerde illere göre konaklama sayılarının mekânsal otokorelasyon analizi sonuçları değerlendirilmiştir (Tablo 6).

Türkiye’de işletme belgeli tesislerde, 1980’den 2015 yılına kadar olan süreçte düşük bir mekânsal kümelenmenin olduğu görülmektedir. Moran I değerinin yıllara bağlı olarak sürekli bir artış gösterdiği, yabancı ve toplam konaklama sayılarında, en yüksek değere 2000-2010 yılında ulaşıldığı ve 2015 yılında ise, tekrar bir düşüş yaşandığını ortaya çıkmıştır.

Tablo 6: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde İllere Göre Konaklama Sayılarının Moran I ve Z Değerleri

YABANCI KONAKLAMA SAYILARI	1980	1990	2000	2010	2015
MORANS I DEĞERİ	0,00	0,03	0,04	0,04	0,03
Z DEĞERİ	0,33	0,85	1,14	1,56	1,19
YERLİ KONAKLAMA SAYILARI					
MORANS I DEĞERİ	0,01	0,03	0,06	0,05	0,06
Z DEĞERİ	0,41	0,71	1,24	1,26	1,35
TOPLAM KONAKLAMA SAYILARI					
MORANS I DEĞERİ	0,00	0,03	0,05	0,05	0,04
Z DEĞERİ	0,33	0,82	1,24	1,53	1,26

Yerli konaklama sayılarında ise, mekânsal kümelenmenin giderek arttığı görülmektedir. Bu durum sonucunda yabancı ve toplam konaklama sayılarında Moran’s I değerinin düşmeye başlaması ile Türkiye’de işletme belgeli tesislerde yabancı ve toplam konaklamanın arttığını ve kümelenmenin azaldığını gösterirken, yerli konaklama sayılarının da ise, kümelenme eğiliminin giderek artmaya başladığını açığa çıkarmıştır. Bu doğrultuda mekânsal kümelenme eğiliminin zaman içerisinde dalgalanmalar yaşadığı ve yabancı- yerli ve toplam konaklama sayılarında rastlantısal olarak bir dağılım görülmediği söylenebilir.

Tablo 7: Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde İllere Göre Konaklama Sayılarının Moran I ve Z Değerleri

YABANCI KONAKLAMA SAYILARI	2000	2005	2010	2015
MORANS I DEĞERİ	0,13	0,18	0,13	0,08
Z DEĞERİ	2,51	3,49	2,35	1,68
YERLİ KONAKLAMA SAYILARI				
MORANS I DEĞERİ	0,14	0,2	0,13	0,08
Z DEĞERİ	2,4	3,34	2,35	1,68
TOPLAM KONAKLAMA SAYILARI				
MORANS I DEĞERİ	0,16	0,19	0,15	0,2
Z DEĞERİ	2,8	3,5	2,7	3,52

Türkiye’de belediye belgeli tesislerde illere göre konaklama sayılarının mekânsal otokorelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında; yabancı konaklama sayılarının 2015 yılına kadar sürekli arttığı ancak 2015 itibariyle yabancı, yerli ve toplam konaklama sayılarında mekânsal kümelenmenin azaldığı söylenebilir (Tablo 7). Yerli ve toplam konaklama sayılarında her beş yılda bir dalgalanma yaşadığı, ancak genel olarak belediye belgeli tesislerde mekânsal kümelenmenin en fazla 2010 yılında

olduğu görülmektedir. İşletme belgeli tesislerde düşük kümelenme görülürken, belediye belgeli tesislerde kümelenme değerinin biraz daha yüksek olduğu söylenebilir.

3.5. TÜRKİYE’DE TURİZM TALEBİNİN İLLERE GÖRE KÜMELENME ANALİZİ

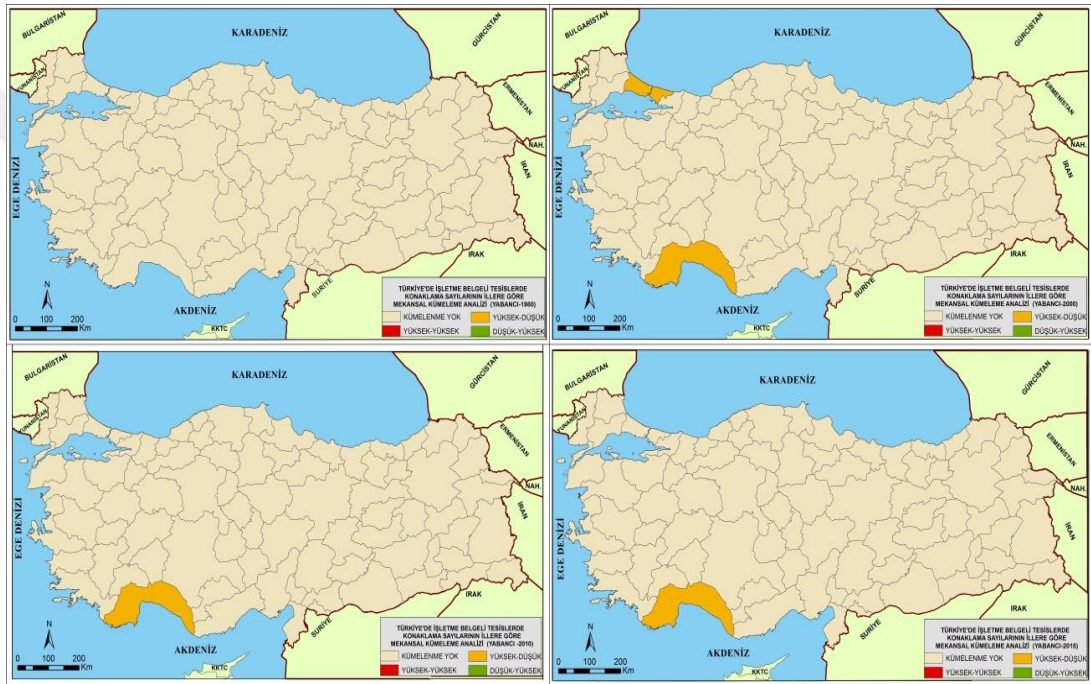
Günümüzde henüz kümelenme (cluster) kavramının üzerinde uzlaşmış bir tanım olmamakla birlikte, birbirine katma değer ekleyen üretim zinciri ile bağlı, bir ürün ya da hizmetin üretilmesi konusunda doğrudan veya dolaylı olarak etkin olan ya da olma potansiyeli olan birbiriyle ilişkili ve karşılıklı bağımlı turizm sektöründe yer alan veya turizm alanında ortak çıkarlara sahip işletmelerin iş birliği ve coğrafi olarak toplanması ile turizmde kümelenmeler olmaktadır. Kümelenmeler rekabet avantajı sağlaması açısından turizm sektöründe büyük yer edinmiştir. Kümelenme sayesinde işletmeler ürün veya hizmetlerinin değerlerini arttırabilmektedirler. (Daniels vd., 2007).

İnsanların turizmden dolayı dünyanın belirli mekânlarında yoğunlaşması, diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de kümelenmelerin oluşmasına neden olmaktadır (Kervankıran, 2015). Dolayısıyla kümelenme içinde bulunan turizm mekânındaki işletmeler kendini yenileme imkânına sahip olarak genişleyebilir. Böylece Türkiye’deki turizm mekânlarında zamana bağlı olarak meydana gelen değişim gözlemlenmesinde faydalanılabilir yöntemler arasında yer almaktadır. Turizm talebinin Türkiye’de en çok nerelerde kümelendiği, zaman içerisinde meydana getirdiği değişimin nasıl ve hangi boyutta olduğunun belirlenmesi turizmin mekânsal dağılımını analiz etmede yardımcı olmaktadır.

Türkiye’de işletme ve belediye belgeli tesislerde illere göre mekânsal kümelenme gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Her bir ilin sahip olduğu değişkenlerin benzerlik ve yakınlık ilişkisi göz önünde bulundurularak mekânsal otokorelasyon 4 farklı sınıfta (HH: Yüksek-Yüksek, HL:Yüksek-Düşük, LH:Düşük-Yüksek ve LL:Düşük-Düşük) olarak değerlendirilmekte ve elde edilen değerlere göre haritalandırılmaktadır. Moran’s I endeksi genel değerler verirken, Türkiye’de işletme ve belediye belgeli tesislerde nerelerin istatistiksel olarak anlamlı kümelenme gösterdiğini Anselin Lokal Moran’s I endeksi ile belirlenerek açıklanmaya çalışılmıştır (Kervankıran, 2015).

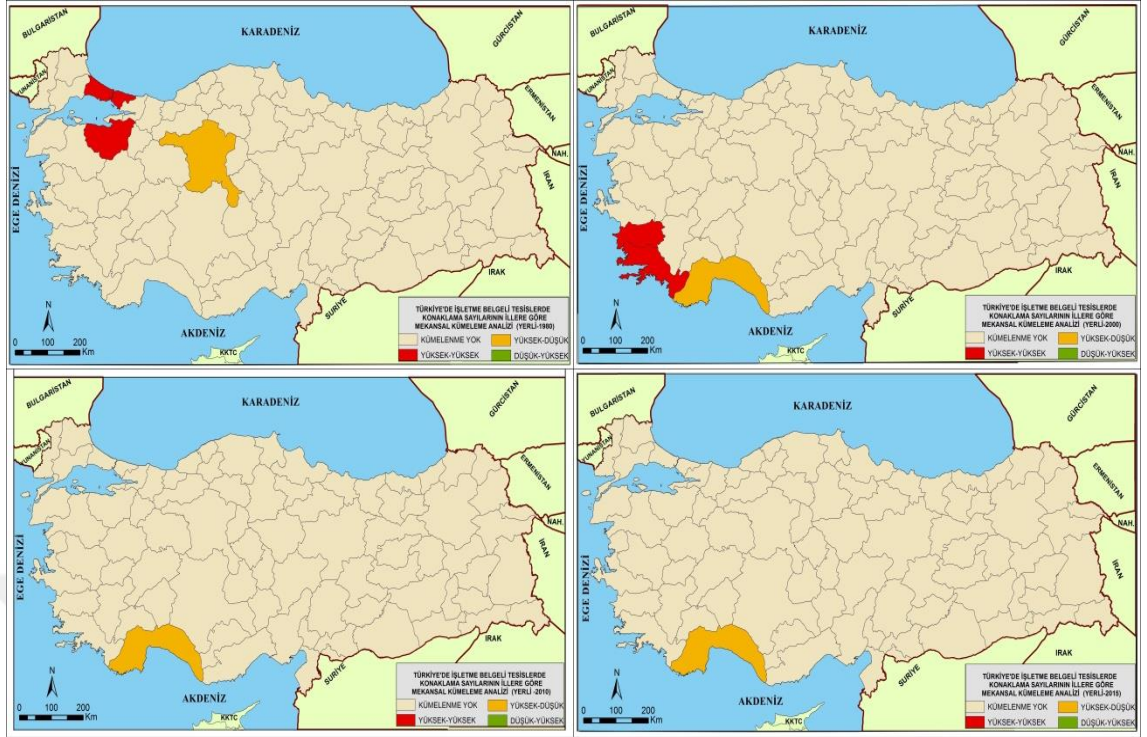
3.5.1. Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Kümelenme Analizi

Türkiye’deki işletme belgeli tesislerde 1980-2000-2010- 2015 yıllarındaki illere göre yabancı konaklama sayılarının dağılımındaki sonuçlara baktığımızda, iki farklı sınıflama karşımıza çıkmaktadır. Bu mekânsal sınıflamalar; 1980 yılında herhangi bir mekânsal kümelenmenin olmadığı görünüm iken, diğeri ise; 2000- 2010-2015 yıllarında HL (yüksek-düşük) kümelenmenin görüldüğü mekânsal sınıflamadır (Harita 17).

Harita 19: Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Yabancı Konaklama Sayılarının Mekânsal Kümelenme Analizi (1980-2000-2010-2015)

2000 yılından 2015 yılına kadar yabancı konaklama dağılımında tek bir mekânsal sınıf (HL) oluşmuştur. 2000 yılında İstanbul ve Antalya illerinde oluşan mekânsal sınıf daha sonra sadece Antalya ilinde hâkimiyeti sürdürmüştür. Bu durumda Antalya ilinde turizm talebinin artmaya başlaması ile çevre illerdeki turizm talebinin düştüğünü göstermektedir. Antalya’da çevre illere nazaran HL kümelenmenin görülmesinde son yıllarda düzenlenen fuar ve festivallerin yanı sıra yaz- deniz turizminin en çok turist çeken illerinden biri olması ve eski çağlardan kalma antik kentlerin bulunmasının, yabancı turizm talebinin artmasında etkisinin olduğu söylenebilir.

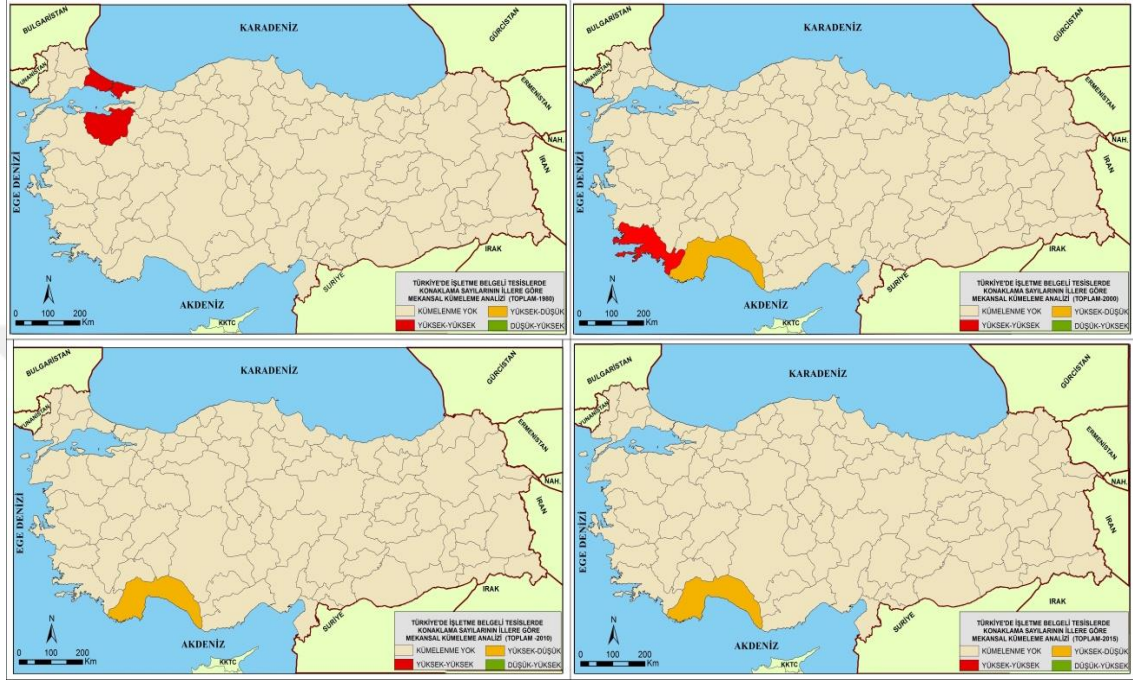
Harita 20: Türkiye' de İşletme Belgeli Tesislerde Yerli Konaklama Sayılarının Mekânsal Kümeleme Analizi (1980-2000-2010-2015)

Yerli konaklama dağılımında ise, zamansal değişime bağlı olarak iki tür mekânsal sınıf oluşmuştur (Harita 18). Türkiye’de 1980 yılında İstanbul ve Bursa illerinde HH (yüksek-yüksek), Ankara’da ise HL (yüksek- düşük) mekânsal sınıfları görülürken, 2000’de Muğla ve Aydın illerinde HH (yüksek-yüksek), Antalya’da HL (yüksek-düşük) olmak üzere iki mekânsal sınıf görülmektedir. 2010- 2015 yıllarında ise Antalya’da HL (yüksek-düşük) tek bir mekânsal sınıf oluşmuştur.

Yabancı turizm talebinde 25 yıllık sürede tek bir mekânsal sınıf hâkim olurken, yerli turizm talebinde ise, iki mekânsal sınıfa rastlanılmaktadır. 1980 yılında İstanbul ve Bursa çevresinde turizm talebinin arttığı görülmektedir. Bu yıllarda üç büyük ildeki mekânsal kümelemenin, 2000 yıllarından itibaren ege kıyılarına doğru anlamlı bir kümeleme gösterdiği, ancak son 15 yıl içerisinde ise, Antalya ilinde mekânsal bir sınıflama oluşturduğu görülmektedir.

Bu durumun ortaya çıkmasında, 1982 yılında turizm teşvik kanununun yürürlüğe girmesiyle özellikle Antalya, Muğla ve Aydın illerinde kitle turizm hareketliliğinin ortaya çıkması etkili olmuştur. Aydın ve Muğla illerinde geleneksel turizmin hâkim olması bu illerde turizm talebinin artmasını sağlamıştır. Özellikle Kuşadası ve Didim

ilçelerinin varlığı Aydın'ı Türkiye'nin önde gelen tatil mekânlarından biri haline getirmiştir. Aynı zamanda Aydın ilinde deniz-kum- güneş üçlüsünün yanı sıra kültür, sağlık, kurvaziyer gibi turizm alternatiflerinin de olması burada turizm talebini arttırmıştır.

Harita 21: Türkiye'de İşletme Belgeli Tesislerde Toplam Konaklama Sayılarının Mekânsal Kümelene Analizi (1980-2000-2010-2015)

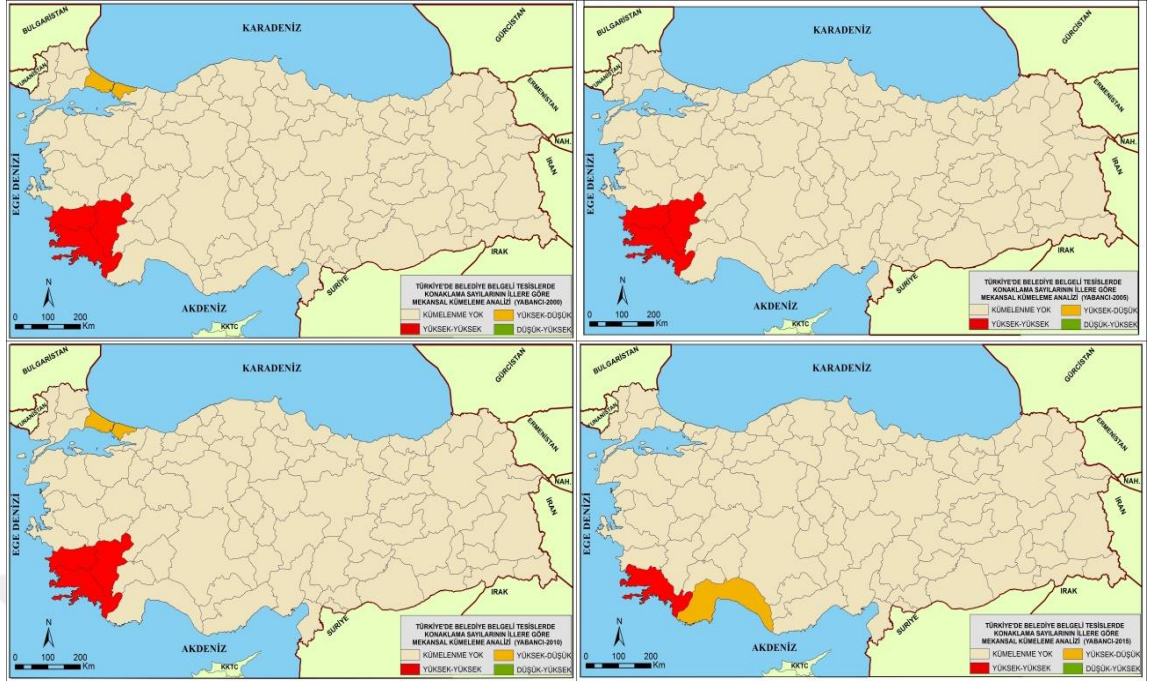
Toplam konaklama dağılımında da, yerli konaklama dağılımı ile bazı benzerlik görülmektedir (Harita 19). Toplam turizm talebi 1980 yılında tek bir mekânsal sınıfla başlamış HH (yüksek- yüksek), ancak daha sonra iki mekânsal sınıfı ortaya çıkarmıştır. 1980 yılında HH (yüksek-yüksek) mekânsal sınıfında; İstanbul ve Bursa illeri yer almaktadır. Bu illerimiz ve çevresindeki alanlarda turizm talebinin arttığı görülmektedir. 2000 yılında HH (yüksek-yüksek) mekânsal sınıfı; Muğla ilinde görülürken, HL (yüksek-düşük) mekânsal sınıflama ise; Antalya ilinde rastlanılmaktadır. 2000'de Muğla ili çevresinde artan turizm talebi yerini, son 15 yılda HL (yüksek- düşük) mekânsal sınıflama ile Antalya iline bırakmıştır. Ne gariptir ki yerli ve yabancı turizm talebinde de aynı manzara karşımıza çıkmaktadır. Antalya ilinde, artan turizm talebi ve yoğunluğa çevre illerde rastlanılmamaktadır.

Türkiye'de işletme belgeli tesislerdeki konaklamanın mekânsal kümelenemesine baktığımızda; 1980 yılında yabancı konaklama sayılarında herhangi bir mekânsal

kümelenmenin olmadığı, buna nazaran yerli ve toplam konaklama sayılarında ise tam tersi durumun görüldüğü söylenebilir. 1980’li yıllarda özellikle İstanbul ilinin ön plana çıktığı bunun arka planında ise, ilk otellerin büyük şehirlerde olmasının etkisinin olduğu söylenebilir. 2000 yılında meydana gelen hareketlenme sonucunda mekânsal kümelenme sayısının HH (yüksek- yüksek) ve HL (yüksek-düşük) olarak ikiye çıktığı ancak 2010 yılı ile 2015 yılında tek bir kümelenmenin HL (yüksek-düşük) tek bir ilde (Antalya) hâkim olduğu bilinmektedir. İstanbul, Ankara, Bursa, Muğla illerinde meydana gelen HH (yüksek-yüksek) kümelenme zaman içerisinde ortadan kalkmış ve genel olarak kıyı turizminin trendi olan Antalya ili ortaya çıkmıştır.

3.5.2. Türkiye’de Belediye Belgeli Tesislerde Turizm Talebinin İllere Göre Kümelenme Analizi

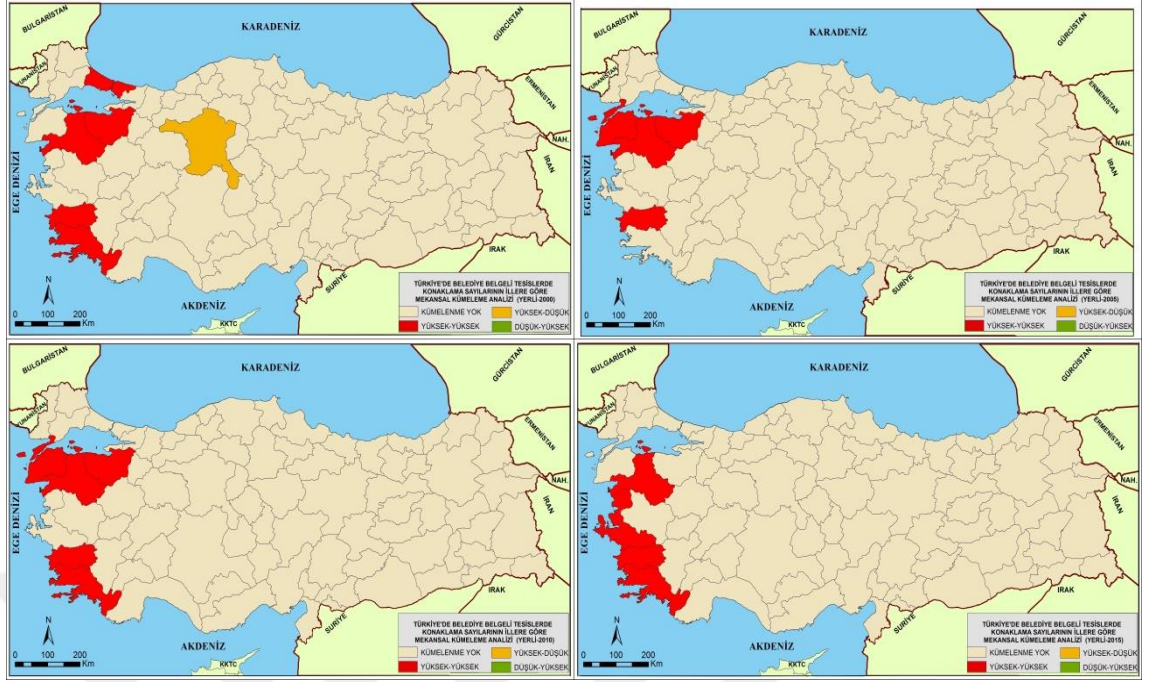
Türkiye’de belediye belgeli tesislerde 2000-2005-2010-2015 yıllarında illere göre yabancı konaklama sayılarının zaman bağı olarak gösterdiği mekânsal sınıfların değişimine bakıldığında; 1980 yılında HH (yüksek-yüksek) mekânsal sınıf Muğla, Aydın ve Denizli illerinde görülürken, HL (yüksek- düşük) mekânsal sınıfı, İstanbul ilinde ortaya çıkmıştır (Harita 20). 2000 yılında HH (yüksek-yüksek) tek bir mekânsal kümelenme hâkim olmuş ve İstanbul’daki HL (yüksek-düşük) mekânsal sınıflama ortadan kalkmıştır. Ancak 2010 yılında, 2000 yılındaki mekânsal sınıflamanın aynısı görülürken, 2015 yılında ise, Muğla’da HH (yüksek-yüksek), ile Antalya ilinde HL (yüksek-düşük) mekânsal sınıflanma görülmüştür.

Harita 22:Türkiye'de Belediye Belgeli Tesislerde Yabancı Konaklama Sayılarının Mekânsal Kümelenme Analizi (2000-2005-2010-2015)

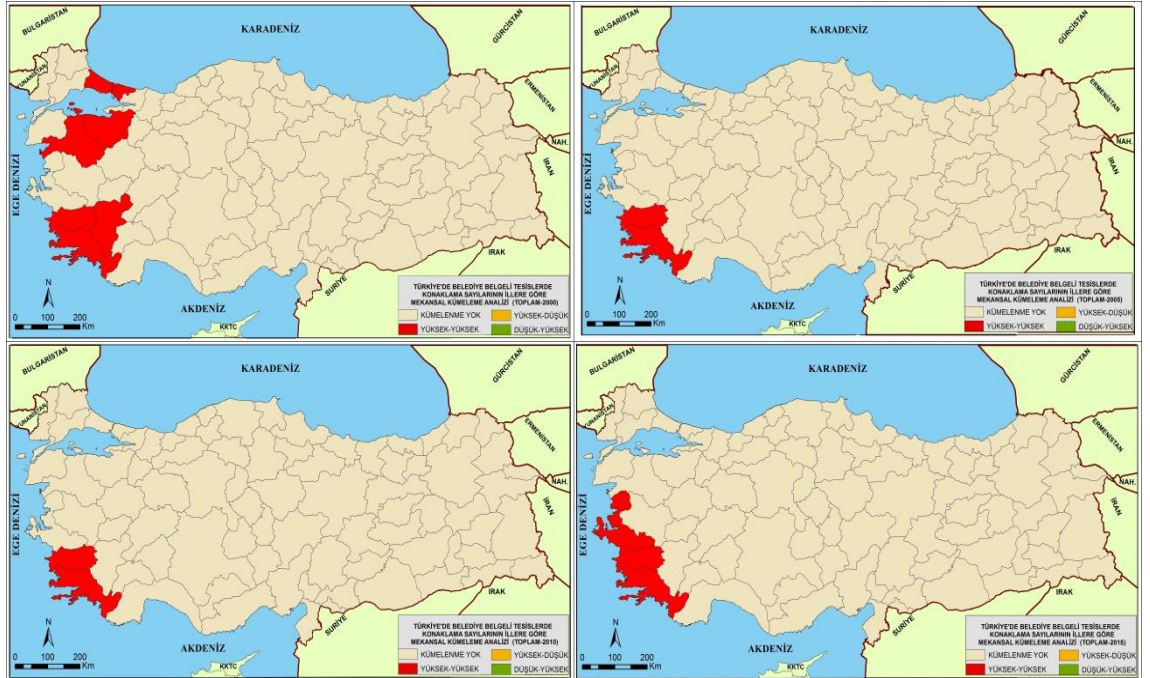
Yerli konaklama dağılımında ise, yabancı konaklamaya göre zaman içinde mekânsal sınıflama değişkenlik göstermiştir (Harita 21). 2000 yılında İstanbul, Balıkesir, Bursa, Muğla ve Aydın illeri ve çevresinde talebin arttığını gösteren HH (yüksek-yüksek) kümelenme görülürken, Ankara'da talebin yoğunlaşmasıyla, çevre illerde talebin azaldığını gösteren HL (yüksek-düşük) kümelenmenin olduğu iki mekânsal sınıflama ortaya çıkmıştır. 2005'te Bursa, Balıkesir, Çanakkale ve Aydın illerinde HH (yüksek- yüksek) olan mekânsal sınıflamaya, 2010 yılında bir de Muğla ili eklenmiştir. 2015 yılında ise Türkiye'nin özellikle Ege kıyılarındaki; Muğla, Aydın ve İzmir illerinde HH (yüksek-yüksek) mekânsal sınıflama meydana gelmiştir. Türkiye'nin 2000 yılında kuzeybatı ekseninde başlayan mekânsal sınıflamaya 2015'te Ege bölgesindeki bazı illerde eklenmiştir.

Toplam konaklama sayısında ise, tek bir mekânsal sınıflamaya rastlanılmaktadır (Harita 22). 2000 yılında İstanbul, Balıkesir, Bursa, Muğla, Aydın ve Denizli illerinde HH (yüksek-yüksek) mekânsal sınıflama görülmektedir. 2005 yılında HH (yüksek-yüksek) mekânsal sınıflanın görüldüğü il sayısı azalmış, sadece Muğla ve Aydın illeri ön plana çıkmıştır.

Harita 23: Türkiye'de Belediye Belgeli Tesislere Yerli Konaklama Sayılarının Mekânsal Kümeleme Analizi (2000-2005-2010-2015)

2010'da ise 2005'teki manzaranın aynısı etkili olurken, 2015 yılında HH (yüksek-yüksek) mekânsal sınıflamaya Muğla ve Aydın iline ek olarak İzmir'in dâhil olduğu görülmektedir.

Harita 24: Türkiye'de Belediye Belgeli Tesislere Toplam Konaklama Sayılarının Mekânsal Kümeleme Analizi (2000-2005-2010-2015)

Türkiye’de belediye belgeli tesislerde konaklama sayılarının mekânsal kümelenme analizi, işletme belgeli tesislere göre farklılık göstermektedir. İşletme belgeli tesislerdeki konaklama sayılarında, hiç mekânsal sınıflamanın olmadığı yıllar görüldüğü kadar birden fazla mekânsal sınıflamaya da rastlanılmıştır. Genel olarak işletme belgeli tesislerde HL (yüksek-düşük) mekânsal sınıflama ağırlıktayken, belediye belgeli tesislerde daha çok HH (yüksek- yüksek) mekânsal sınıflamanın görüldüğü söylenebilir. Ayrıca 2010-2015 yıllarında işletme belgeli tesislerde HL (yüksek-düşük) mekânsal sınıflama özellikle Antalya ilinde görülmekteyken, bu durumu belediye belgeli tesislerde HH (yüksek- yüksek) mekânsal sınıflama özelliği ile Muğla, Aydın, İzmir illerinde etkili olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya ekonomik pazarında turizm sektörüne her geçen gün ilgi daha da çok artmaktadır. Bu durum özellikle gelişmekte olan birçok ülkede, turizmi vazgeçilmez bir unsur olarak kılmaktadır. Türkiye’de kalkınma planlarının uygulanmasıyla birlikte yapılan yatırım ve düzenlemeler, turizmin geniş alanlarına yayılması sağlamış ve zaman içerisinde mekânsal farklılıklar göstermesine neden olmuştur. Bu dağılımın geçmişe nazaran daha hızlı değişim göstermesi ise, turizm talebinin önümüzdeki yıllarda nasıl bir dağılım göstereceği konusunda belirsizlikler meydana getirmiştir. Dolayısıyla Türkiye’deki konaklama sayılarının zaman içerisindeki değişimi gözlenerek mekânsal dağılımının analiz edilmesi gerekmektedir. Türkiye’deki konaklama istatistiklerinin illere göre mekânsal analizinin değerlendirildiği bu çalışmada işletme ve belediye belgeli tesislerdeki konaklama sayılarının coğrafi dağılışı zaman ve mekân ölçeğinde değerlendirilmiştir.

Araştırmada bazı sorulara cevaplar aranmıştır. Bu sorulardan ilki; Türkiye’de illere göre turizm talebinin mekânsal dağılımının nasıl olduğu ile ilgilidir. Türkiye’de turizmin zaman içerisindeki değişimi, turizmin coğrafi bir alanın potansiyel güç olarak o alana olan bağlılığını göstermektedir. Bu bağımlılık aynı zamanda bulunan turizm mekânlarının bulunduğu coğrafyayı şekillendiren bir olgu olmasından dolayı ortaya çıkmaktadır. 1980 yıllarında özellikle büyük şehirlerde başlayan turizm hareketliliğinin zaman içerisinde, Türkiye’nin güney kıyılarına doğru hâkim olmaya başlamıştır. Deniz- kum ve güneş üçlüsünün neden olduğu coğrafi bağımlılık, günümüz popüler turizm mekânlarının Türkiye’nin güney kıyılarında yoğunlaşma yaşanmasına neden olmuştur. Yabancı turizm talebi giderek kıyı bölgelerimizde yoğunlaşırken, yerli turizm talebinde alternatif diğer turizm çeşitleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca Türkiye’nin doğusu ve batısı arasında turizm talebi bakımından keskin ayrımlar görülmektedir. Türkiye’de turizm talebi daha çok ülkenin batı kıyılarında toplanırken, doğu bölgelerimizde de bir o kadar talebin azaldığı görülmektedir. Bu durum akla şu soruyu getiriyor: Turizm Kalkınma Planlarında alınan kararda, turizmin ülke geneline yayılarak bölgesel farklılıkların azaltılmasını söyleyen karar ile günümüz turizm talebinde görülen manzara arasında herhangi bir zıtlık meydana getiriyor mu? Peki, gerçekten Turizm

Kalkınma Planları Türkiye turizminin gelişiminde hedeflenen kararları gerçekleştirmede ne kadar başarılı? Yoksa bu manzara 2023 Turizm Stratejisinde kıyı bölgelerine sağlanan avantajların yansımaları mı? Bu soruların arkasında yatan nedenlerin araştırılması, Türkiye turizm talebinin arka planında yer alan nedenlerin ortaya çıkmasında yararlı olabilir.

İkinci soruya aranan cevap, Türkiye’de illere göre konaklama sayılarının işletme ve belediye belgeli tesislerdeki mekânsal dağılımında meydana gelen benzerlik ya da farklılıkların neler olduğudur. İşletme belgeli tesislerde 1980- 2015 yılları arasındaki 35 yıllık süreçteki değişim ile belediye belgeli tesislerdeki 2000-2015 arasında geçen 15 yıllık süreç arasında tabii ki farklılıklar bulunmaktadır. İşletme belgeli tesislerde 1980’den günümüze doğru gelindiğinde Türkiye’de turizm talebinin illere göre mekânsal dağılımında hiç talebin görülmediği iller bulunmaktadır. Ancak belediye belgeli tesislerdeki mekânsal dağılımda turizm talebinin olmadığı hiçbir ilimiz bulunmamaktadır. Ancak kendi içerisinde işletme ve belediye belgeli tesislerde konaklayan yabancı, yerli ve toplam konaklama sayılarının dağılımında farklılıklar görülmektedir. Genel olarak zaman içerisindeki değişim her iki işletme türünde de Türkiye’nin kuzeybatı kıyılarından başlayarak, güneybatı kıyılarına doğru yoğunlaşma göstermiştir. Ancak belediye belgeli tesislerde bölgesel farklılıklar nispeten işletme belgeli tesislere göre daha az değişim göstermektedir. Bu durumun arkasında tesisin niteliği mi, yoksa turizm talebindeki tercihin mi etkili olduğu sorusunu akla getirmektedir. Bu doğrultuda tesislerin nitelik ve özelliklerinin daha detaylı ve kapsamlı şekilde açıklanması yararlı olacaktır.

Bir diğer sorumuz Türkiye’de illere göre konaklama sayılarında mekânsal otokorelasyona dair bir sınıflama var mıdır? Varsa hangi mekânlarda gerçekleşmiştir? Türkiye’de hem işletme hem de belediye belgeli tesislerde düşük düzeyde mekânsal kümelenmelere rastlanılmaktadır. İşletme belgeli tesislerde yabancı konaklama sayılarında 1980 yılında kümelenmeye rastlanılmamaktadır. Ancak 1990’da İstanbul ve Antalya illerinde mekânsal kümelenme görülmüş ve 2010 yılından itibaren Antalya’da bu kümelenme devam etmiştir. Yerli ve toplam konaklama sayılarında ise; İstanbul, Ankara ve Bursa gibi büyük şehirlerde başlayan kümelenmenin daha sonra yine Antalya ilinde son bulunduğu söylenebilir. Belediye belgeli tesislerde ise durum biraz daha farklılık göstermektedir. Yabancı konaklama sayılarında 1980 yıllarına İstanbul, Muğla,

Denizli, Aydın illerinde kümelenmenin görüldüğü ve kümelenmenin zaman içerisinde çok az değişim göstererek 2015 yılında Antalya ve Muğla illerinde bir kümelenme oluşturmuştur. Her beş yılda bir yapılan analizlerde kümelenmenin olmadığı herhangi bir ile rastlanılmamıştır. Toplam ve yerli konaklama sayılarındaki kümelenmelerde benzer illerin olduğu saptanmaktadır. Hem işletme belgeli tesislerde hem de belediye belgeli tesislerde HH (yüksek- yüksek) ile HL (yüksek-düşük) mekânsal sınıflamalara rastlanılmaktadır. Yalnız 1980 yılında işletme belgeli tesislerde yabancı konaklama sayılarında kümelenme meydana gelmemiştir. Türkiye'nin kuzeybatısında meydana gelen kümelenme hareketliliğinin günümüze doğru geldikçe güney kıyılarında yoğunlaşma gösterdiği görülmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında özellikle kıyı alanlarında yapılan plan ve politikaların etkisi olmuştur.

Son soru ise, Türkiye'de illere göre konaklama sayılarında zamansal ve mekânsal değişimin yaşanmasıyla ilgilidir. Yapılan haritalarda da görüldüğü üzere hem işletme belgeli hem de belediye belgeli tesislerde zamansal ve mekânsal değişimler görülmektedir. Buna göre Türkiye'nin konaklama sayılarının zaman içerisindeki değişimi gözlemlenerek sahip olduğu arz kaynakları etkin bir şekilde kullanılmalı ve bölgeler arasındaki farklılıklar ortadan kaldırılmalıdır. Ülkenin doğusu ve batısı arasında turizm talebinde meydana gelen farklılıkların arka planında, doğu bölgelerinde yaşanan terör olaylarından kaynaklı güvensizlik sorunun mu yattığı, ya da geliştirilen plan ve politikalarla kıyı bölgelerine sağlanan avantajların mı etkili olduğunun belirlenerek detaylı bir şekilde açıklanması gerekmektedir.

Türkiye turizmde küreselleşme sonucunda meydana gelen değişimin birçok yönü bulunmaktadır. Turizmde arz-talep ilişkilerinin Türkiye'de sosyal- ekonomik ve siyasal etkilerinin yanı sıra politik güçler ve ülkeler arasında yaşanan krizlerin etkileri de turizme yansımaktadır. Bu durum, ülkeler arasında rekabet ortamı oluşturmaktadır. Türkiye turizmde de artan rekabet bir yandan ülkelerin bölgesel turizm mekânlarını geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirmesi sağlarken, bir yandan da bölgeler arasında dengesiz bir turizm talebinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu anlamda Türkiye turizmde;

- Türkiye'deki bölgeler arasında turizm talebinde meydana gelen değişim ile Türkiye'nin yaşadığı ekonomik-sosyal ve siyasi süreçlerin ilişkilendirilerek açıklandığı çalışmalara daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

- Türkiye'deki popüler turizm mekânlarındaki, turistik talepte meydana gelen benzerlik ya da farklılıkların ortaya koyularak, bu mekânlarda hangi turizm türlerinin egemen olduğu, bölge ile ilişkilendirilerek açıklanması gerekmektedir.
- Türkiye turizminin çeşitlendirilerek, kıyılarda deniz- kum ve güneş üçgeninde gelişen tatil sistemi yerine, yeni fonksiyonel turizm türlerinin devreye sokulması ve istikrarlı bir turizm politikasıyla desteklenmesi gerekmektedir.
- Türkiye turizmine sadece makro ölçekte değil aynı zamanda mikro ölçekte de bakılarak, detaylandırılması gerekmektedir.
- Türkiye'de turizm talebinin Antalya ilinde toplanmasının arka planında yatan (tesis, coğrafi konum, çekicilikler, stratejiler) nedenlerin kapsamlı ve detaylı şekilde ele alınması gerekmektedir. Bununla birlikte Türkiye turizminin sadece belirli illerde ve mekanlarda yoğunlaşmasının ve kümelenmesinin, Türkiye turizminin geleceği açısından avantaj mı yoksa dezavantaj mı olduğu önemli bir tartışma konusudur.

Yukarıda bahsedilen konuların incelenmesi Türkiye turizm talebinin zaman içerisindeki değişimine yönelik bilgi sahibi olmamızı sağlayacaktır. Bu bakımdan coğrafyada, turizm çalışmalarına yönelik konularda mekânsal analiz yönteminin aktif olarak kullanıldığı çalışma sayısı arttırılmalıdır. Bu nedenle Türkiye'de iller bazında konaklama sayılarının mekânsal dağılımını ile herhangi bir çalışmanın bulunmaması çalışmayı özgün kılmaktadır. Aynı zamanda çalışmada hem işletme hem belediye belgeli tesislere ait yerli yabancı ve toplam konaklama sayılarının gösterimi, her bir veri kaynağının zaman içerisinde gösterdiği değişimin değerlendirilmesi ile birlikte turizm plan ve politikalarına da faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışma nicel ve ikincil veri kaynaklarından faydalanılmıştır. Bununla birlikte bu çalışmanın bulguları sonra yapılacak nitel çalışmalarla karşılaştırıldığında daha anlamlı hale gelebilir. Ayrıca Türkiye'de turizmin mekânsal dağılımı ve analizi, Türkiye turizminin mekânsal hareketliliği ve kümelenmesini çalışmak isteyen kişilere bu çalışma, bir altlık oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

AGI, GIS Dictionary, (1991), *Association for Geographical Information Standarts Committe Publication*, London, İngiltere.

Akal, M., (2004), *Forecasting Turkey's Tourism Revenues by ARMAX Model*, *Tourism Management*, 26, ss:359-365.

Akdağ, G., Demirtaş O. ve Yeşilyurt C., (2011), *Otel işletmelerinde Uygulanan Pansiyon Türlerinin Değerlendirilmesi: İçmeler Beldesi (Marmaris) Özelinde Bir İçerik Analizi*, 12. Ulusal Turizm Kongresi, Düzce.

Aktaş, G., (2008), *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Aktepe E. ve Aydın, C., (2013), *İzmir Çevresinde Yapılan Sismotektonik Araştırmaların CBS ve Mekânsal İstatistik Yöntemler Kullanılarak Değerlendirilmesi*, TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, Ankara.

Anselin, L., (1995), *Local Indicators of Spatial Association- LISA*, *Geographical Analysis*, 27 (2).

Anselin, L., (2003), *Spatial Externalities, Spatial Multipliers, And Spatial Econometrics*, *International Regional Science Review*, (26), 153-166.

Arı, Y., (2003), *Coğrafyanın Dört Geleneği*, (Pattison, W.D., (1964), *The Four Traditional Geography*), *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı:12, S:119-125, İzmir.

Atalay, A., (2010), *Türkiye’de Trafik Kazalarının Mekânsal ve Zamansal Analizi*, *Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, Erzurum.

Bahadır, M., (2011), *İklim Çalışmalarında Geoistatistik Analiz Modelleri*, TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, Antalya.

Bahar, O., (2006), *Turizm Sektörünün Türkiye’nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: Var Analizi Yaklaşımı*, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, S: 13(2).

Bailey, T. C. ve Gatrell, A. C., (1995), *Interactive Spatial Data Analysis*, Harlow, UK: Addison Wesley Longman.

Başaraner, M., (1997), *Turistik Amaçlı Coğrafi Bilgi Sistemi Oluşturulması*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Barutçugil, İ. S., (1986), *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri*, Beta Yayınları, İstanbul.

Burton, R. ve Cooper, C. P., (1994), *Geographical Patterns of Tourism in Europe*, İçinde: C. P. Cooper & Lockwood (Eds.) *Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management* (Vol. 5), ss: 3-25 (London; New York: Belhaven Press).

Burrough P. A., (1998), *Principles of Geographical Information Systems for Land Resources Assesment*, Oxford University Press, 2 ed.

Bulu, M. ve Eraslan, H., (2007), *Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar*, URAK, İstanbul.

Claveria, O. ve Datzira, J., (2010), *Forecasting Tourism Demand Using Consumer Expectations*, *Tourism Review*, 65, 18-36.

Cliff, A.D., ve Ord, J.K., (1973), *Spatial Autocorrelation*, London: Pion.

Cook R. A., Hsu, C. H. Ve Margua J.J., (2016), *Turizm Konaklama ve Seyahat İşletmeciliği (Çeviri Muharrem Tuna)*, Nobel Yayınları, Ankara.

Çelik, M.Y., Satıcı, Ö., Akkuş, Z., Dasdağ, M. ve Çelik, H.C., (2000), *Kümeleme Çözümlemesinde Başarılı Kümeler Elde Etmenin Koşulları: Akademik Personelin İnterneti Kullanmasıyla İlgili Bir Uygulama*, 5. Ulusal Biyoistatistik Kongresi.

Çımat, A. ve Bahar, O., (2003), *Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme*, Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi. S: 6.

Çolak, H. E., (2007), *Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Epidemiyolojik Amaçlı Konumsal Analizler*, TMMOB HKMO Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, Ekim-Kasım, Bildiriler Kitabı: 2, Trabzon ss:87-96.

Çolak, H. E. ve Çan, G., (2007), *Sağlık CBS Uygulamalarında Konumsal Kümeleme Yönteminin Kullanımı*, TMMOB HKMO Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, Ekim-Kasım, Bildiriler Kitabı: 2, Trabzon, ss:96-105.

Çolak, N., Doğanç, A., Güven, E. ve Çubukçu, K. M., (2009), *Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Mekânsal İstatistik Uygulamalarında Kullanımı – Alaçatı Kentsel Sit Alanı Ticari Yapılar Örneği*, TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi.

Çolak, H. E., (2010), *Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Doğu Karadeniz Bölgesi 'ndeki Kanser Vakalarının Konumsal Analizleri*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.

Çubukçu, K. M., (2015), *Planlamada ve Coğrafyada Temel İstatistik ve Mekânsal İstatistik*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Daniels, J., Radebough L. H. ve Sullivan, D., (2007), *International Business* (11th Edition), Pearson Prentice Hall.

Darçın, M., (2006), *Türkiye'de Ulaşım Göstergelerinin İller Bazında Çok Değişkenli Analiz Teknikleri Yardımı İle Karşılaştırılması*, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Dede, S., (2004), *Mekânsal Analiz Çalışmalarına (CBS'de) Bir Örnek; Pazar Köyü*, 3.Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri.

Dickey, A. ve Higham, J., (2005), *A Spatial Analysis of Commercial Ecotourism Businesses in New Zealand: Ac 1999 Benchmarking Exercise Using GIS*, Tourism Geographies, 7(4), ss. 373-388.

Dinçer, F. İ., (1991), *Yabancı Tur Operatörleri ve Türk Turizmi*, TÜRSAB, Turizm Araştırmaları Dizisi Yayını, İstanbul.

Doğanay, H., (2001), *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

Doğaner, S., (2001), *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Doğaner, S., (2003), *Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması*, Coğrafi Çevre Koruma Turizm Sempozyumu (16-18Nisan 2003) Bildiri Kitabı, Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., 1-8, İzmir.

Dökmeci V. ve Tutluoğlu, C. A., (2005), *Change in the Gravitational Centre of the Turkish Population*, 45th European Congress of the European Regional Science Association, Land Use and Water Management in a Sustainable Network Society, 23-27 August 2005, Amsterdam, The Netherlands.

DPT, (1962), Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (1967), İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (1972), Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (1978), Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (1984), Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (1989), Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (1995), Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

DPT, (2006), Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

Emekli, G., (2005), *Avrupa Birliğinde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm*, Ege Coğrafya Dergisi, ss:14.

Emekli, G., İbrahimov, A. ve Soykan, F., (2006), *Türkiye'de Küreselleşmeye Coğrafi Yaklaşımlar ve Türkiye*, Ege Coğrafya Dergisi, (15), 1-16.

Er, Ş., (2013), *Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılım Oranını Etkileyen Faktörlerin Bölgesel Analizi*.

Eralp, Z., (1970), *Dünyadaki Uygulamalar Işığında Rekabet Politikası ve Özelleştirme*, Hazine Dergisi, 13, ss:67-75.

Erdoğan, S., Demirel, R. ve Tiryakioğlu, İ., (2009), *Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Neonatal Tetanozun Dağılımının Belirlenmesinde Kullanımı*, TAF Preventive Medicine Bulletin, V. 8, N. 1, p. 59-68.

Esri Inc., (1994), *Getting Started with ARC/INFO*; Redlands California, ABD.

Fernandez, D. B. ve Escampa M. H., (2017), *Spatial Analysis Of Tourist Activities and Services The Historay City: The Cases Of Malaga and Plymouth*, European Journal of Geography Volume 7, Number 5:139-160.

Gezici, F., (2006), *Türkiye’de Bölgeler Arası Farklılıkların Mekânsal Veri Analizi Yöntemiyle İncelenmesi*, Değişen Mekân içinde (ed.) Ayda Eraydın, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.

Gearing, E. C., Steward, W.W. ve Var, T., (1976), *Planning for Tourism; Quantitative Approaches*, London: Preager Publishing.

Giles W., (2003), *GIS Applications in Tourism Planing*, GIS Seminar, November 26.

Gökdeniz A., Dinç Y., Aşık N. A., Münger L. ve Taşkır H., (2009), *Türkiye’de İç Turizm Kavramı ve İç Turizmde Önemli Bir Destinasyon Olan Ayvalık’ta Müşteri Arz ve Talebine Yönelik Ampirik Bir Araştırma Işığında Geliştirme Stratejileri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:12 (22).

Gökovalı, U., Bahar, O. ve Kozak, M., (2007), *Determinants of Length of Stay: A Practical Use of Survival Analysis*, Tourism Management, 28, 3, 736- 746.

Gülbahar, O., (2009), *1990’lardan Günümüze Türkiye’de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S:14 (1).

Gürbüz, M. ve Karabulut M., (2008), *Adana Beş Ocak Polis Karakolu Sorumluluk Bölgesinde Çocuk Suçlarının Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Haritalandırılması ve Analizi*, Ç.Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 1, s.331-346.

Gürbüz, M. ve Karabulut, M., (2010), *Fatih Polis Merkez Amirliğinin (Adana) Sorumluluk Sahasında Çocuk Suçlarının CBS ile Haritalandırılması ve Analizi*, Polis Bilimleri Dergisi, 10 (2), 51-78.

Hall, C. M. ve Page, S. J., (2009), *Progress in Tourism Management: From the Geography of Tourism to Geographies of Tourism – A review*, Tourism Management 30, 3,16.

Hall, C. M. ve Gössling S., (2006), *Contemporary Geographies of Leisure, Tourism and Mobility*, London and Newyork : Routledge.

Hall, C. M. ve Lew A. A., (2009), *Understanding and Managing Tourism Impacts*, London: Routledge.

Hall, C. M., (2010), *Spatial Analysis: A Critical Tool for Tourism Geographies*, J. Wilson(Ed.) *Space, Place and Tourism: New Perspectives Tourism Geographies*, London: Routledge.

Hardwick, S. ve Holtgrieve, D. G., (1996), *Geography For Educators: Standards, Themes And Concepts*, Prentice-Hall, Inc.

Harvey, D., (2012), *Sermayenin Mekânları Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*, (B. Kıcıır, D. Koç, K. Tanrıyar ve S. Yüksel, Çev.), Sel Yayıncılık, İstanbul.

Karabulut E., (2003), *Hastalıkların Yer ve Zamana Göre Kümelenmesinde Kullanılan Yöntemlerin Karşılaştırılması*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karabulut, M., 2014, *Mekânsal İstatistik Teknikleri*, Coğrafyacılar Derneği, Balıkesir.

Kazdağlı, H., (1995), *Türkiye’de Turizm Talebi ve Talebi Etkileyen Faktörlerin Analizi*, Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kervankıran, İ., (2011), *Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyon.

Kervankıran, İ., (2014), *Afyonkarahisar İlinin Türkiye Turizmindeki Yeri*, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 19, Sayı:32.

Kervankıran, İ., (2015), *Turizmde Mekânsal Veri Analizi Tekniklerinin Kullanımı: Türkiye’de İlçelere Göre Konaklama Örneği*, Journal of World of Turks, Vol:7, No:2. ss:217-241.

Kervankıran, İ. Ve Eryılmaz, A. G., (2015), *Müzelerin Türkiye Turizmindeki Yeri Nedir? Türkiye’de Müze Turizminin Mekânsal Dağılımına Genel Bir Bakış*, I. Eurasia International Tourism Congress.

Kervankıran, İ. ve Çuhadar, M., (2016), *Türkiye’de Yabancı Turist Dağılımının Mekânsal Kümelenme Analizi*, Journal of Recreation and Tourism Research, ss: 53-64.

Kervankıran, İ., Temurçin, K. ve Yakar, M., (2016), *The Development of Museology in Turkey, a Spatial Analysis of Museums and their Contribution to Tourism in Turkey*, Almatourism-Journal of Tourism, Culture and Territorial Development, 7(13), 1-22.

Keskiner, A. D., (2008), *Farklı Olasılıklı Yağış Ve Sıcaklıkların CBS Ortamında Haritalanmasında Uygun Yöntem Belirlenmesi Ve M. Turc Yüzey Akış Haritasının Geliştirilmesi: Seyhan Havzası Örneği*, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Adana.

Krivoruchko, K., Gotway, C. ve Zhigimont, A., (2003), *Statistical Tools for Regional Data Analysis Using GIS, GIS'03*, New Orleans, Louisiana, 41-48.

Kostakis, I. ve Theodoropoulou E., (2017), *Spatial Analysis of The Nexus Between Tourism- Human Capital- Economic Growth*, Tourism Economics.

Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M., (2001), *Genel Turizm (5. Basım)*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M., (2006), *Genel Turizm İlkeler – Kavramlar*, 6. Basım, Detay Yayıncılık, Ankara.

Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M., (2011), *Genel Turizm İlkeler- Kavramlar*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Kuntay, O., (2004), *Sürdürülebilir Turizm Planlaması*, Alp Yayınevi, Ankara.

Lang, M. H., (2004), *Red Moscow: Capital Revolution or Revolution on Capital, In Planning Model and Culture of Cities*, Proceeding of 11th International Planning History Conference, IPHS 2004,

Lazzeretti, L. ve Capone, F., (2009), *Spatial Spillovers and Employment Dynamics in Local Tourist Systems in Italy (1991–2001)*, European Planning Studies, 17(11), ss.1665–1683.

Lee, J. ve Wong, D., (2000), *Statistical Analysis with ArcView GIS*, John Wiley & Sons, New York.

Lee, J. ve Wong W. S. D., (2001), *Point Discriptors, Statistical Analysis with Arcview GIS*, Chichester: John Willey and Sons, Inc.

Lee. B. ve Graefe, A., (2004), *GIS: A Tool to Locate New Park and Recreation Services*, Park Reaction, ss:34-41.

Li, G., Wong, K.K. F., Song, H. S. ve Witt S. F., (2006), *Tourism Demand Forecasting: A Time Varying Parameter Error Connection Model*, Journal of Travel Research, 45, ss:175-185.

Li M. Fang, L., Huang X. ve Goh C., (2015), *A Spatial- Temporal Analysis of Hotels in Urban Tourism Destination*, International Journal of Hospitality Management, Volume 45, Page: 34-43.

MEGEP, (2007), *Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Turizm İşletmeleri*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Menteşe, S. ve Okuyucu, A., (2013), *Bilecik İlinde Nüfusun Mekânsal Dağılımının Jeostatistiksel Yöntemlerle İncelenmesi*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 24.

Okumuş F. ve Avcı U., (2008), *Turizm İşletmelerinde Çağdaş Yönetim Teknikleri*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Okuyucu A. Ve Akgiş Ö., (2016), *Türkiye’de Konaklama Sektörünün Yapısal ve Mekânsal Değişimi: 1990-2013*, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 1.

Oktayer N., Susam N. ve Çak M., (2007), *Türkiye’de Turizm Ekonomisi*, İTO Yayınları, İstanbul.

Olalı, H. ve Timur A., (1998), *Turizm Ekonomisi*, Ofis Matbaacılık, İzmir.

Olalı, H. ve Korzay, M., (1989), *Otel İşletmeciliği ve Yönetimi*, İ.Ü. İ. F. Yayını, İstanbul, ss:25.

Özdamar, K., (2002), *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler)*, 4. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özçağlar, A., (2003), *Coğrafyaya Giriş-Sistemik Kavramlar Yöntemler*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.

Öktem, G., (2013), *Türkiye’de Turizm Mimarisi Olgusunun ‘Yerden Bağımsızlık’, Kimliksizlik ve Yeniden İşlevlendirme Kavramları Açısından İrdelenmesi: Akdeniz Bölgesi – Antalya Örneği*, Hacettepe Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Önemli, M. B. ve Avşar N. A., (2016), *Türkiye’de Yaşam Memnuniyetine İlişkin Mekânsal Bir Eşitlik Analizi*, ODTÜ Gelişim Dergisi 43, ss:607-634.

Öz, Ö., (2004), *Türkiye’de Ekonomik Faaliyetlerin Mekânsal Dağılımı ve Rekabetçi Yapısı*, ODTÜ Gelişim Dergisi, ss: 211-241.

Özen Ö. T. ve Kuru Ş., (1998), *Turizm Yatırımları*, Özkan-Ofset, İstanbul ss:9.

Özgüç, N., (2007), *Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Özgüç, N., (2011), *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Özgür, L., (2008), *Coğrafi Bilgi Sistemlerinde Sağlık Uygulamaları Afyonkarahisar Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 120 s, Afyon.

Özgür, M. ve Aydın, O., (2011), *Türkiye’de Evlilik Göçünün Mekânsal Veri Analizi Teknikleriyle Değerlendirilmesi*, Coğrafi Bilimler Dergisi, 9 (1), ss: 29-40.

Özkan, H. K., (2011), *Trafik Kazalarının Mekânsal Analizinde Kullanılacak Bir Yazılımın Geliştirilmesi*, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Pal, S. K., (1998), *Statistics for Geoscientists: Techniques and Applications*, New Delhi: Consept Publishing Company.

Pişkin, G., (2011), *Aliğa Ve Çevresindeki Arkeolojik Yerleşimlerin CBS ile Mekânsal Analizi*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Plane, D.A. and Rogerson, P.A., (1994), *The Geographical Analysis of Populations with Applications to Planning and Business*, John Wiley and Sons Inc. New York, Ch 2.

Powers, T., (1988), *Introduction to Management In The Hospitality Industry*, John Wily&Sons, Canada, ss: 4.

Rogerson, A. P., (2001), *Statistical Methods For Geography*, London; Sage Publications, United Kingdom.

Rushton, G. ve Lolonis, P., (1996), *Exploratory Spatial Analysis of Birth Defect Rates in an Urban Population*, Stat Med.,15, ss: 717–726.

Sharma, S., (1996), *Applied Multivariate Techniques*, John Wiley & Sons Inc., New York.

Sam, N. ve Ertürk, H., (2010), *Konut Kalitesinin Mekânsal Dağılımının İstatistiksel Analizi*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 3, ss:299-308.

Sandal, E. K., Karabulut, M. ve Gürbüz, M., (2003), *Türkiye'nin Ağırlıklı Nüfus Merkezleri*, Coğrafi Bilimler Dergisi, 1 (2), ss:13-24.

Smith, S. L. J., (1998), *Tourism as an Industry: Debates and Concepts*, in D. Ionnides and K.G. Debbage (eds) *The Economic Geography of the Tourist Industry : A Supply-side Analysis*, London: Routledge.

Soyak, A., (2005), *Türkiye'ye Yönelik Yabancı Turizmin İktisadi Etkileri: Akdeniz ve Ege Bölgeleri Üzerine Bir Araştırma*, Derin Yayınları, İstanbul.

Soykan, F., (2004), *Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyü'ne Uygulanması*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.

Şahin, A., (1990), *İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi*, Sevinç Matbaası, Ankara.

Şahin, M. ve Hamarat, B., (2002), *G10 –Avrupa Birliği ve OECD Ülkelerinin Sosyo-Ekonomik Benzerliklerinin Fuzzy Kümelendirme Analizi İle Belirlenmesi*, ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi VI, Ankara.

Tağıl, Ő., (2007), *Balıkesir’de Hava Kirliliğinin Solunum Yolu Hastalıklarının Mekânsal Dağılışı Üzerine Etkisini Anlamada Jeo-İstatistiksel Teknikler*, Coğrafi Bilimler Dergisi, 5, 1, ss:37-56.

Tağıl, Ő. ve Alevkayalı, Ç., (2013), *Ege Bölgesinde Depremlerin Mekânsal Dağılımı: Jeostatistiksel Yaklaşım*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 28.

Tat, R., (2008), *Türkiye’de Sektörlere Göre Temel İşgücü Dağılımının İlçe Bazında Yer Seçme Katsayısı (LQ) ve Mekânsal İstatistik Yöntemleriyle İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Tataroğlu, C., (1990), *Turistik Tesislerde Mobil Sistemler*, MSÜ, İstanbul.

Temurçin, K., (2014), *Large-Scale Industrial Enterprises in Turkish Industry: Their Structures, Characteristics and Spatial Distribution*, 30th Jubilee International Scientific Conference, 1-2 December, Kraków, Poland.

Timur A., (2014), *Turistik Ürün Politikası*, Detay Yayıncılık, Ankara ss:71.

Toskay, T., (1989), *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*, Der Yayınları, İstanbul, ss:228.

Tugay, İ., (2011), *Beş Yıldızlı Otel Yatak Odalarının Mekânsal Analizi Manavgat Örneği*, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Tümertekin, E., (1984), *Beşeri Coğrafyaya Giriş*, Erenler Matbaası, İstanbul.

Tümertekin, E. ve Özgünç, N., (1998), *Beşeri Coğrafya, (İnsan, Kültür, Mekân)*, Çantay Kitabevi Yay, İstanbul.

Uçak, H., (2011), *Türkiye’nin Yurtdışı Turizm Talebi*, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 2.

Ulucak, E. M. ve Yazgı, A., (2001), *Turizm*, Okyay Yayıncılık, İstanbul.

UNWTO (Unite Nations World Tourism Organization), (2011).

UNWTO (Unite Nations World Tourism Organization), (2016).

Urry, J., (2009), *Turist Bakışı* (E. Tataroğlu ve İ. Yıldız, Çev.), BilgeSu, Ankara.

Usta, Ö., (1992), *Turizm*, Altın Yayınevi, İstanbul.

Usta Ö., (2001), *Genel Turizm*, Anadolu Matbaacılık, İzmir ss:180.

Usta. Ö., (2009), *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*, Detay Yayıncılık, Ankara ss:42-44.

Vasiliadis, C. A. ve Kobotis, A., (1999), *Spatial Analysis- An Application of Nearestneighbour Analysis to Tourism Locations in Macedonia*, Tourism Management 20. ss:141-148.

Witt, S. F., Song, H. ve Wanhill, S. P., (2004), *Forecasting Tourism-Generated Employment: The Case of Denmark*, Tourism Economics, 10, 167-176.

Williams, S., (2009), *Tourism Geography A New Synthesis*, (2. Baskı), London: Routledge.

WTO, (2000), *Tourism Highlights 2000*, Madrid: World Tourism Organisation.

Yakar, M., (2011), *Nüfus Dağılımının Mekânsal Analizi: Afyonkarahisar İli Örneği*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, T (19).

Yakar, M., (2013), *XXI. Yüzyılın Başında Türkiye’de İller Arası Göçlerin Mekânsal ve İstatiksel Analizi*, Journal of World of Turks, 5 (3).

Yakar M., Temurçin K. ve Kervankıran İ., (2017), *Suicide in Turkey: Its Changes and Regional Differences*, Bulletin of Geography. Socio-economic Series, ss:123-143.

Yang, Y., ve Wong, K., K. F., (2012), *A Spatial Econometric Approach to Model Spillover Effects in Tourism Flows*, Journal of Travel Research, 51(6), ss:768–778.

Yang, Y. ve Wong, K. K. F., (2013), *Spatial Distribution of Tourist Flows to China’s Cities*, Tourism Geographies, 15(2), ss.338–363.

Yavan, N., (2012), *Türkiye’de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Belirleyicileri: Mekânsal ve İstatistiksel Bir Analiz*, Coğrafi Bilimler Dergisi, CBD 10 (1), 9-37.

Yavuz, Ç. N., (2006), *Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma Ve Nedensellik Analizi*, Doğu Üniversitesi Dergisi, ss: 162-171.

Yavuz, H., (2010), *Türkiye’de Bazı İklim Parametrelerinin Coğrafi Bilgi Sistemleri Destekli Zamansal Ve Mekânsal Analizi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon.

Yazgı, B., (2006), *İstanbul’da Kent Formunun Mekânsal Analizi” İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*

Yoldaş, M. H., (2014), *Sürdürülebilirlik Bağlamında Sosyo-Kültürel Etkenler Açısından Antakya Konutlarının Mekansal Analizi*, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yomralıoğlu T., (2000), *Coğrafi Bilgi Sistemleri: Temel Kavram ve Uygulamalar*, Akademik Kitapevi, Trabzon.

Zhang, J., (2009), *Spatial Distribution of Inbound Tourism in China: Determinants and Implications*, *Tourism and Hospitality Research*, 9 (1), ss.32–49.

Zhang, Y., Xu, J. ve Zhuang, P., (2011), *The Spatial Relationship of Tourist Distribution in Chinese Cities*, *Tourism Geographies*, 13(1), ss:75-90.

Zoğal, V., (2016), *Urla'da (İzmir) İkinci Konutların Turizm Coğrafiyası Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi*, Dokuz Eylöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

<http://www.unwto.org/>, (Erişim: 15.12.2016).

<http://www.mepsistem.com.tr/>, (Erişim: 27.03.2017).

EKLER

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı: Mukaddes AKTÜRK

Doğum Yeri ve Yılı: Malatya-1990

Medeni Hali: Bekar

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi: Süleyman Demirel Üniversitesi/Fen-Edebiyat

Fakültesi/Coğrafya Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler

Enstitüsü

Yabancı Dil ve Düzeyi: İngilizce-Orta

İş Deneyimi:

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar: Kervankıran İ., Aktürk M., (2016), “Türkiye’de Yazılı Medyanın Turizme Yaklaşımı: Sorun Çok İlgi Yok”, *Journal of Recreation and Tourism Research*, ss:36-49.